

Педагогічний музей України Національної академії
педагогічних наук України

Комунальний заклад «Кіровоградський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського»

**Трудове виховання учнів
у контексті реалізації
ідей концепції
«Нова українська школа»**

**Збірник матеріалів
Всеукраїнського круглого столу,
присвяченого 105-й річниці
від дня народження Івана Ткаченка**

6 лютого 2024 року

м. Кропивницький

УДК 37.018.2 : 37.035.3

*Рекомендовано до друку вченою радою
комунального закладу «Кіровоградський обласний
інститут післядипломної педагогічної освіти
імені Василя Сухомлинського»
(протокол від 14.02.2023 № 2)*

Трудове виховання учнів у контексті реалізації ідей концепції «Нова українська школа»: зб. матер. Всеукраїнського круглого столу, присвяченого 105-й річниці від дня народження Івана Ткаченка / уклад. О. Жосан. Кропивницький : КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2024. 130 с.

Рецензенти:

Надія Калініченко, доктор педагогічних наук, професор,
Заслужений учитель України;
Антоніна Кендюхова, кандидат педагогічних наук, доцент.

Відповідальний за випуск – Віталій Дмитрук

У збірнику подано тези доповідей учасників Всеукраїнського круглого столу «Трудове виховання учнів у контексті реалізації ідей концепції “Нова українська школа”», який відбувся у м. Кропивницькому 06.02.2024 р.

Матеріали опубліковані в авторській редакції.

© Педагогічний музей України НАПН
України, КЗ «КОІППО імені
Василя Сухомлинського», 2024
© Жосан О.Е., автори статей, 2024

ЗМІСТ

Буртовий С. Вступне слово.....	5
Березівська Л. Біографічна довідка про І. Ткаченка як складник енциклопедичного словника «Педагоги України (друга половина XIX – початок XXI ст.)».....	6
Міхно О. Персоналія Івана Ткаченка (1919–1994) в контексті деколонізації української педагогічної біографістики.....	9
Рудницька Т. Матеріали персонального комплексу Івана Ткаченка (1919–1994) у фондах Педагогічного музею України.....	14
Гайда Л. Постать І. Г. Ткаченка на електронному ресурсі «Музеї педагогів».....	19
Калініченко Н. Історіографія дослідження педагогічної діяльності Івана Ткаченка (друга половина XX – початок XXI ст.).....	25
Сухомлинська Л. Історія великої дружби в листах: В. О. Сухомлинський та І. Г. Ткаченко.....	35
Бойчук С. Іван Гурович Ткаченко та Богданівська школа.....	38
Юрченко С. Професійний шлях Івана Гуровича Ткаченка як вчителя, директора, людини (за матеріалами архівних документів Державного архіву Кіровоградської області).....	40
Сухомлинська О. Наукові засади трудового виховання сільських школярів у доробку І. Г. Ткаченка: погляд із сьогодення.....	44
Василенко Н. Педагогічна спадщина І. Г. Ткаченка в контексті реформи НУШ: заповіт Івана Ткаченка.....	46
Трубіна В. Складові управлінського досвіду І. Г. Ткаченка в контексті розвитку сучасної освіти.....	56
Мудрий І. Трансформація ідей і надбань педагогічного досвіду І. Ткаченка в освітньому просторі Гайворонщини.....	60

Татаренко О. Діяльнісний підхід на уроках технологій у контексті НУШ.....	70
Марченко І. Актуальність педагогічної спадщини Івана Гуровича Ткаченка у становленні Нової української школи....	79
Лукачевич А. Діяльнісний підхід як інструмент проектного навчання в умовах НУШ.....	84
Синецький С. Досвід Івана Ткаченка у контексті ідей сучасних інформаційних технологій.....	91
Божемовська Н. Іван Ткаченко та його методи трудового виховання у школі.....	98
Кобзар Л. Розвиток творчих здібностей учнів на уроках трудового навчання засобами інноваційних технологій навчання.....	101
Войтко В. Впровадження ідей і надбань педагогічного досвіду І. Г. Ткаченка в освітній простір сучасності.....	111
Жосан О. Ідеї Івана Ткаченка та сучасна система підвищення кваліфікації педагогічних працівників.....	115
Відомості про учасників круглого столу.....	127

ВСТУПНЕ СЛОВО

Шановні учасники круглого столу!

Вітаю нас всіх із цією важливою подією, яка, в першу чергу, присвячена актуальним на сьогодні темам з трудового виховання учнів у контексті завдань Нової української школи, а також ушануванню 105-ї річниці видатного педагога, нашого земляка Івана Гуровича Ткаченка!

Іван Гурович залишив дуже значний внесок у розвиток вітчизняної освіти. Він був одним із перших, хто постійно нагадував про важливість формування молодого покоління не лише як знавців основ науки, але й як відповідальних та працьовитих громадян своєї держави. Беззаперечно, він був надзвичайно мудрий педагог, активний громадський діяч та організатор, навіть засновник багатьох інноваційних підходів у навчанні на той час, які залишаються актуальними та дієвими і до нашого з вами часу.

Сьогодні, в епоху Нової української школи, ми постійно стикаємося з новими завданнями та викликами, про які, у свій час, неодноразово згадував Іван Гурович. У сучасній школі трудове виховання також залишається одним із ключових елементів формування характеру та цінностей учнів. Змінились інструменти, технології, але майже незмінними залишаються підходи сучасних педагогів до вирішення педагогічних завдань у цьому питанні. Тому одне з ключових завдань сучасної освіти – виростити покоління, яке не тільки успішно впорається з усіма викликами сучасного світу, але й збереже та розвине розуміння національної та трудової гідності абсолютно кожної людини.

Нехай цей круглий стіл стане доволі потужним майданчиком для обміну ідеями та досвідом у цих важливих питаннях у такий складний для країни час. Бажаю Вам плідної дискусії, нових інсайтів та подальшої практичної реалізації цих спільних зусиль для створення сучасних, ефективних моделей виховання, які відповідатимуть потребам Нової української школи, яку ми всі разом зараз будуємо.

**БІОГРАФІЧНА ДОВІДКА ПРО І. ТКАЧЕНКА ЯК
СКЛАДНИК ЕНЦИКЛОПЕДИЧНОГО СЛОВНИКА
«ПЕДАГОГИ УКРАЇНИ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХІХ –
ПОЧАТОК ХХІ СТ.)»**

Крізь призму сучасних викликів і нових завдань науковці Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського у межах виконання наукового дослідження «Педагогічна біографіка в інформаційному освітньо-науковому просторі України» (2023–2025, керівник – Л. Березівська) працюють над створенням енциклопедичного біографічного словника «Педагоги України (друга половина ХІХ – початок ХХІ ст.)». На основі визначених критеріїв (біографічний, географічний, галузевий, хронологічний, національний, біобібліографічний) заплановано ввести до наукового обігу біографічні довідки про понад 300 відомих і маловідомих педагогів і освітніх діячів, які жили і працювали у різні історичні часи [1; 2].

Як ми вже зазначали, нині у контексті деколонізації гуманітарного простору творча спадщина радянських педагогів перенасичена комуністичними атрибутами, потребує осмислення. Адже, попри всі ідеологічні обмеження, українські радянські освітяни і теоретично, і практично забезпечували освітній процес. На нашу думку, відкинувши ідеологічні нашарування і комуністичні постулати, можемо виявити ефективні форми, методи навчання учнів.

У згадуваному енциклопедичному словнику буде представлено біографічну довідку про Ткаченка Івана Гуровича (Tkachenko Ivan Hurovych) [6.02.1919, с. Цибулеве Кіровоградської обл. – 26.08.1994, с. Богданівка Кіровоградської обл.] – учителя, директора школи, фахівця в галузі трудового навчання й виховання. 1933 р. закінчив Цибулівську семирічну школу і розпочав навчання на робітфаці. 1947 р. закінчив **Кіровоградський педагогічний інститут** за спеціальністю вчителя математики і фізики. Педагогічну діяльність розпочав 1936 р.: після закінчення робітфаку викладав у Богданівській вечірній школі. Брав участь у Другій світовій війні. У 1944–82 рр.

працював директором Богданівської середньої школи № 1, яка стала науковою лабораторією, куди їхали за досвідом учителі не тільки з України, а й із-за кордону. І. Ткаченко проявив себе талановитим керівником, організатором педагогічного колективу, активним громадським діячем. Він виховав не одне покоління педагогів, директорів, керівних кадрів освіти. З 1945 р. був науковим кореспондентом Науково-дослідного інституту педагогіки УРСР. Із 1973 р. – кандидат педагогічних наук. Разом із педагогічним колективом школи, якою керував, І. Ткаченко постійно працював над проблемами трудового виховання учнів. Система трудового виховання і профорієнтації у сільській школі була зорієнтована на два аспекти: науково-освітній (міцні та глибокі знання) і науково-технічний (застосування на практиці знань, умінь і навичок в окремому напрямі технічної творчості й с/г дослідництва). З 1962 р. Ткаченко – Заслужений учитель УРСР, відзначений багатьма нагородами. З 1970 р. був керівником школи передового досвіду директорів шкіл області. З 1982 р. і до останку працював старшим викладачем, доцентом кафедри педагогіки **Кіровоградського інституту імені Володимира Винниченка**. Помер Іван Ткаченко 27 липня 1994 р. у м. Кіровограді (нині – Кропивницький).

Автор восьми книжок (з яких три монографії), 80 наукових статей у педагогічних журналах, збірниках, близько 200 наукових статей в газетах. У більшості праць Івана Ткаченка, присвячених проблемам навчання й виховання молоді, зокрема трудового, звісно, є комуністична риторика. Проте він зробив внесок у тогочасну теорію і практику поєднання навчання з продуктивною працею, сприяв розвитку сільської школи, формуванню педагогічної культури вчителя. Детальніше про життя та діяльність педагога можна дізнатися з наведеної бібліографії як джерельної бази подальших біографічних розвідок [3–12].

Список використаних джерел

1. Березівська Л. Д. Біографічна довідка про педагога чи освітнього діяча в енциклопедичному словнику: підходи і критерії. *Інформаційне забезпечення сфери освіти та науки України в умовах воєнного стану* : зб. матеріалів звіт. наук.-практ. конф. Держ. наук.-пед. б-ки України ім. В. О. Сухомлинського за

результатами наук. дослідж. у 2023 р., 18 груд. 2023 р., Київ / НАПН України, Вид-ня філософії освіти, заг. та дошк. педагогіки НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Вінниця, 2023. С. 28–30. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/738392> (дата звернення: 21.12.2023).

2. Березівська Л. Д. Енциклопедичний біографічний словник як форма представлення колективного портрета педагогів України (друга половина XIX – початок XXI ст.): критерії та підходи. *Biography. Біографіка. Біографістика* : зб. пр. Ін-ту біогр. дослідж. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2023. Вип. 2 : Людина науки у вітчизняній біографіці : матеріали XIX Біогр. читань, присвяч. пам'яті засн. і першого дир. Ін-ту біогр. дослідж. НБУВ д-ра іст. наук, проф. В. С. Чишка (1951–2003) (Київ, 7 черв. 2023 р.). С. 158–162. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/737020/> (дата звернення: 16.10.2023).

3. Березівська Л. Д. Ткаченко Іван Гурович. *Енциклопедія освіти* / АПН України ; голов. ред. В. Г. Кремень. Київ, 2008. С. 910.

4. Березівська Л. Д. Ткаченко Іван Гурович (1919–1994). *Українська педагогіка в персоналіях* : у 2 кн. : навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. / за ред. О. В. Сухомлинської. Київ, 2005. Кн. 2 : XX століття. С. 485–491.

5. Іванко А. Б. Освітня діяльність та педагогічна спадщина І. Г. Ткаченка (1919–1994 рр.) : автореф. дис... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Ін-т педагогіки АПН України. Київ, 2006. 20 с.

6. Калініченко Н. Провідні напрями діяльності Івана Гуровича Ткаченка (1919–1994). *Наук. зап. Серія: Педагогічні науки* / Кіровоград. держ. пед. ун-т ім. Володимира Винниченка. Кіровоград, 2014. Вип. 131. С. 6–11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_p_2014_131_4 (дата звернення: 17.01.2024).

7. Полухович Т. До 100-річчя від дня народження Івана Ткаченка (1919–1994), учителя, директора школи, фахівця у галузі трудового виховання. *Педагогічний музей України Національної академії педагогічних наук України* : офіц. сайт. Київ, 2019. URL: <http://pmu.in.ua/nogroup/tkachenko/> (дата звернення: 17.01.2024).

8. Скалько С. Формування професіоналізму завжди актуальне,

або То у чому ж вона – душевна весна. *Освіта*. 2014. 5–12 лют. (№ 5/6). С. 11.

9. Ткаченко І. Г. Моральне виховання учнів в учнівській виробничій бригаді. *Продуктивна праця учнів у сільській школі* : метод. посіб. для директорів, завучів, учителів та керівників виробн. навчання / за ред. І. К. Шульги. Київ, 1962. С. 28.

10. Ткаченко І. Г. Планування та організація праці в учнівській виробничій бригаді. *Трудове навчання* : зб. ст. Київ, 1978. С. 21–37.

11. Ткаченко І. Г. Психолого-педагогічні підсумки трирічного експерименту / І. Г. Ткаченко, П. Д. Зеленгур. *Початкова шк.* 1972. № 2. С. 70–77. URL: <http://pmu.in.ua/wp-content/uploads/2019/01/Початкова-школа-1972-№2.pdf> (дата звернення: 17.01.2024).

12. Ткаченко І. Г. Трудове виховання старшокласників. Київ : Рад. школа, 1971. 144 с.

Міхно Олександр

ПЕРСОНАЛІЯ ІВАНА ТКАЧЕНКА (1919–1994) В КОНТЕКСТІ ДЕКОЛОНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ БІОГРАФІСТИКИ

Перше питання, яке постає перед дослідником під час розгляду теми деколонізації: чи була Україна колонією? У класичному розумінні, як заморська територія, звісно, не була. Але, по-перше, колоніалізм має різні форми, а, по-друге, найефективніше він утверджується засобами культури, а основними способами колонізації є знання та цінності. З такого погляду, Україна з середини 17 століття перебувала спершу під російським, а пізніше – російсько-радянським колоніальним впливом.

Чинні закони України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» (2015), «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії» (2023) свідчать, що деколонізація є одним із важливих напрямів державної політики.

Витіснення колоніальних дискурсів з українського гуманітарного простору вимагає застосування новітніх дослідницьких підходів і в наукових студіях, зокрема біографічних. Стисло в загальних рисах окреслимо потенційні напрями досліджень у царині педагогічної біографістики в контексті деколонізації.

Роки життя Івана Ткаченка (1919–1994) майже синхронно накладаються на період існування СРСР, до складу якого входила Україна як Українська РСР. Отже, роки навчання, становлення педагога, початок і завершення трудової діяльності, професійні здобутки і, зрештою, визнання, відбувалися в умовах радянської дійсності. Тому біографія І. Ткаченка є важливою для розуміння та аналізу освітнього простору радянського періоду.

Програма Всеукраїнського круглого столу «Трудове виховання учнів у контексті реалізації ідей концепції “Нова українська школа”», присвяченого 105-й річниці від дня народження Івана Ткаченка, засвідчує, що різноаспектні теми виступів – це вже ознака деколоніального підходу, коли контекст розглядається не традиційно, як історично тло, а як численні лінії дослідницького пошуку. Ці лінії визначаються на основі запитань, причому непростих запитань, які ставить дослідник. Наука може й має ставити складні питання, щоб відкривати нове, а не переказувати вже відоме іншими словами. Тоді це не наука. Які це можуть бути питання й лінії дослідження? Насамперед, коли ми не просто передаємо факти з життя та діяльності педагога, а намагаємося визначити й оцінити його внесок у розвиток педагогічної науки і освіти, постають такі питання: яку роль в оцінці спадщини педагога відіграє його морально-етичний вибір, а отже – як пов’язані між собою постать і творчість, педагог і влада, педагогіка й політика? У найзагальніших рисах педагогічна спадщина, яку ми оцінуємо через педагогічні праці, – це продукт творчості педагога, підґрунтям якого є родинне виховання і здобута освіта. Чи міг бути випускник радянського інституту чи університету обізнаним з новітніми зарубіжними педагогічними течіями й освітніми технологіями? Якщо так, то як вони характеризувалися в навчальному курсі, чи можна було їх упроваджувати на практиці? Чи авторська навчальна методика могла спиратися на зарубіжний досвід, чи радянська педагогіка – це автономне утворення, яке цілком і повністю регулювалося й

контролювалося комуністичною партією і державою? На все це слід зважати, оцінюючи педагогічну спадщину радянських освітян і зокрема І. Ткаченка.

Але навіть всередині дуже зарегульованого простору завжди є, образно кажучи, можливість для маневру. І якщо в тоталітарній державі опонувати панівним тоді педагогічним концепціям було практично неможливо, то певним способом протидії був сам педагогічний наратив, де можна було хоча б сам спосіб розповіді зробити таким, аби вирізнити його на тлі загальнорадянських педагогічних практик. Наприклад, В. Сухомлинський часто у свої працях дає голос учням, вводячи їхні твори у текст й подаючи для підсилення аргументації тієї чи іншої думки власні художні мініатюри. Припускаємо, що уважне й неупереджене вивчення науково-педагогічних праць, газетних публікацій, листування І. Ткаченка теж може привести дослідника до певних висновків, можливо, й неоднозначних. Розглянемо, наприклад, рукопис виступу Івана Ткаченка «На порозі самостійного життя» (точніше його цифрову копію, розміщену на сайті Педагогічного музею України) [6]. Педагог виголосив цей виступ 11 травня 1978 року, очевидно, перед випускниками Богданівської середньої школи. У невеликому тексті, написаному розмашистим почерком на семи сторінках, цитовано Леніна, Брежнева, Конституцію СРСР, кілька разів згадано комуністичну партію і водночас – прекрасні слова М. Рильського («Ми працю любимо, що в творчість перейшла») та В. Сухомлинського («Героїчне навколо нас, героїчне у нас самих»), а також українське прислів'я («На дерево дивись, як родить, а на людину, як робить»). Тобто навіть у цьому невеличкому тексті наочно бачимо дві ідентичності – офіційну радянську й українську. Як вони співіснували в одній людині, чи переважала якась із них, чи це було гармонійне поєднання (хоча про гармонію тут, мабуть, не варто говорити)? І на ці питання також треба намагатися шукати відповіді.

Досліджуючи постать і спадщину Івана Ткаченка слід, враховувати й те, що він не був пересічним радянським педагогом. Володар однієї з найвищих державних нагород СРСР – звання Героя Соціалістичної Праці – він, безперечно, міг дозволити собі переступати певні межі, був більш вільним у педагогічній творчості. Одним словом – запитань і потенційних ліній

дослідження безліч.

Другий, не менш важливий складник процесу деколонізації педагогічної біографістики – просвітницька діяльність, тобто поширення біографічної інформації про педагогів шляхом проведення науково-практичних заходів, публікації наукових і науково-популярних праць, реалізації біографічних онлайн-проектів у соціальних мережах тощо. Іншими словами, деколонізація – це не лише концептуальні академічні постулати, про що йшлося вище. Це ще й велика робота щодо трансформації інформаційного, зокрема наукового, простору, наповнення його конкретними текстами, до яких не звикли й яких досі не бачили. Це також просвітницька діяльність з поширення нового деколоніального знання, яке, серед іншого, формуватиме сприйняття відмінності і різноманітності як визначальних ознак сучасного мінливого світу. Тут провідну роль мають відігравати й відіграють соціальні інституції пам'яті – музеї, бібліотеки, архіви, які зберігають і надають у суспільне користування національну культурну спадщину, зокрема педагогічну.

Якщо говорити про творчий спадок Івана Ткаченка, то сьогодні його збереження та популяризація здійснюється на основі інноваційних підходів з використанням сучасних інформаційних технологій. Йдеться про оцифрування відповідних документів, які зберігаються у фондах музеїв, бібліотек та архівів, з подальшим наданням зацікавленим відвідувачам доступу до цифрових копій, зокрема онлайн, у формі віртуальних виставок, онлайн-проектів або й за індивідуальними запитами. Продемонструємо це на конкретних прикладах з досвіду діяльності Педагогічного музею України в інтернет-просторі. Йдеться про три вебресурси, на яких представлено персоналію і творчу спадщину Івана Ткаченка.

6 лютого 2024 року, в день народження І. Ткаченка, на офіційній сторінці музею у соціальній мережі «Фейсбук» було опубліковано допис про педагога в межах реалізації онлайн-проекту Педагогічного музею України «Педагогічний календар». Контент проекту містить візуальний та текстовий матеріал: спеціально створений графічний макет з портретом педагога, роками життя, датою народження, логотипом музею, а також біографічний допис [4]. Другий вебресурс – це ютуб-канал музею, де до 105-річчя від дня народження педагога представлено відео

«Іван Ткаченко (1919–1994), педагог, науковець, директор школи, фахівець у галузі трудового виховання». У відео представлено персональний комплекс матеріалів І.Ткаченка, які зберігаються у фондах Педагогічного музею України. Озвучено відеоролик за допомогою штучного інтелекту [3].

Третій вебресурс – сайт музею, на якому персоналія і спадщина педагога представлені у трьох розділах: «Віртуальні виставки. Ювілеї педагогів» [1], «Музейні експедиції» [2] та «Музеї педагогів» [5].

Доступ до зазначених вебресурсів не обмежений ні часовими, ні географічними параметрами, тож зацікавлений віртуальний відвідувач має змогу ознайомитися з ними у будь-який зручний для нього час, з будь-якої точки планети та з будь-якого пристрою.

Підсумовуючи, зазначимо, що деколонізація української гуманітаристики й зокрема педагогічної біографістики, – це колективна діяльність, яка відбувається у двох напрямках: застосування деколоніального підходу у наукових дослідженнях і широка просвітницька робота в інформаційному просторі.

Список використаних джерел

1. До 100-річчя від дня народження Івана Ткаченка (1919–1994), учителя, директора школи, фахівця у галузі трудового виховання. Віртуальні виставки. Ювілеї педагогів. *Педагогічний музей України [офіц. сайт]*, 2019. URL: <http://pmu.in.ua/nogroup/tkachenko/> (дата звернення 06.02.2024).

2. 3 когорти педагогів-практиків. *Музейні експедиції. Педагогічний музей України [офіц. сайт]*, 2019. URL: http://pmu.in.ua/museum_pedagogics/tkachenko-2/ (дата звернення 06.02.2024).

3. Іван Ткаченко (1919–1994), педагог, науковець, директор школи, фахівець у галузі трудового виховання. *Педагогічний музей України [ютуб-канал]*, 2023. URL: https://youtu.be/rj3yLAYI96w?si=Cx59k0dm_CxzD9ys (дата звернення 06.02.2024).

4. Іван Ткаченко (1919–1994). Педагогічний календар 2024. *Педагогічний музей України [офіц. фейсбук-сторінка]*, 2023. URL: <https://www.facebook.com/pedmuzua/posts/pfbid02nPoxLigUDsMT6U6mKbbeOvfXrySEggtwwVZ8bgxgoj5hUyUYDE596Uj9s1BSucJLI> (дата звернення 06.02.2024).

5. Музей Івана Гуровича Ткаченка при Богданівській загальноосвітній школі I-III ст. імені І. Г. Ткаченка Знам'янського району Кіровоградської області. *Музеї педагогів. Педагогічний музей України [офіц. сайт], 2015.* URL: http://pmu.in.ua/pedago_memor_mus_ukraini/musei_ivana_gurovicha_tkachenka/ (дата звернення 06.02.2024).

6. Ткаченко І. На порозі самостійного життя. До 100-річчя від дня народження Івана Ткаченка (1919–1994), учителя, директора школи, фахівця у галузі трудового виховання. Віртуальні виставки. Ювілеї педагогів. *Педагогічний музей України [офіц. сайт], 2019.* URL: <http://pmu.in.ua/nogroup/tkachenko/> (дата звернення 06.02.2024).

Рудницька Тетяна

МАТЕРІАЛИ ПЕРСОНАЛЬНОГО КОМПЛЕКСУ ІВАНА ТКАЧЕНКА (1919–1994) У ФОНДАХ ПЕДАГОГІЧНОГО МУЗЕЮ УКРАЇНИ

Одним із напрямів діяльності Педагогічного музею України є популяризація спадщини та наукового доробку учених-педагогів, які зробили вагомий внесок в розвиток педагогічної науки і практики.

Іван Гурович Ткаченко – педагог, ініціатор і втілювач новаторських підходів у навчанні і вихованні школярів – помітна постать у освітньому просторі України другої половини ХХ сторіччя.

У фондах Педагогічного музею України зберігаються документи, пов'язані з життям та діяльністю Івана Ткаченка. Це близько 250 одиниць зберігання: особисті документи, фото, книги, а також статті у педагогічній періодиці [1]. Згідно з актами надходження, їх передав до музею сам Іван Гурович 13 квітня 1988 року. Різні особисті документи, такі, як дипломи та посвідчення, демонструють професійну підготовку та педагогічний досвід Івана Ткаченка, свідчать про активну громадянську позицію та участь в громадському житті. Копія трудової книжки та машинопис – список друкованих праць педагога – є важливими джерелами для вивчення його наукової та педагогічної діяльності, допомагають

відтворити історію його професійного розвитку та внеску у педагогіку. Листи-подяки та грамоти – ознака радянської системи освіти, яка збереглася і до сьогодні. З музейного погляду – це цікаві експонати, які передають атмосферу тієї доби.

У фондах музею зберігаються й найважливіші праці Івана Ткаченка, між яких: «Ростимо молодих хліборобів» (1967), «Трудове виховання старшокласників» (1971), «Богданівська середня школа» (1975). Статті педагога в періодичних виданнях свідчать про актуальні проблеми шкільної освіти того часу. Такі публікації – цінне джерело інформації для всіх, хто цікавиться розвитком освіти.

Іван Гурович як педагог-практик і педагог-науковець постійно стежив за новинами в галузі педагогіки і психології, налагоджував партнерські зв'язки з багатьма педагогами та науковими установами. Василь Сухомлинський вважав Івана Ткаченка взірцем народного вчителя. На його думку, Іван Гурович мав «велику внутрішню культуру... знання душі дітей... моральне право вчити і повчати». За словами Сухомлинського, Іван Ткаченко «міг помітити в кожній людині її золоту жилу, її живинку, допомогти їй побачити себе» [2, с. 6]. Івана Ткаченка та Василя Сухомлинського поєднувала творча й особиста дружба. Основні педагогічні ідеї Сухомлинського Іван Ткаченко втілював у діяльності колективу Богданівської середньої школи.

У музеї зберігаються спільні світлини, листування педагогів, машинопис, матеріали статті І.Ткаченка «Василь Олександрович Сухомлинський в моєму житті» (1978) тощо.

Подаємо перелік деяких матеріалів з персонального комплексу Івана Ткаченка у вигляді таблиці.

№	Назва музейного предмета	Дата
1.	<u>Документ, ксерокопія.</u> Диплом з відзнакою Ткаченка І.Г. № 730891 про закінчення Кіровоградського педагогічного інституту за спеціальністю фізика	1947
2.	<u>Документ, ксерокопія.</u> Витяг з залікової відомості Ткаченка І.Г. (додаток до диплома № 730891)	1947

3.	<u>Документ, ксерокопія.</u> Розпорядження Кабінету Міністрів України № 57-р., 04.02.04. «Про присвоєння Богданівській загальноосвітній школі І-ІІІ ст. імені Івана Ткаченка»	2004
4.	<u>Документ, фотокопія.</u> Посвідчення № 79, 09.03.1971 р. Ткаченка І.Г. наукового кореспондента НДІ педагогіки УРСР	1971
5.	<u>Документ, фотокопія.</u> Партизанський квиток Ткаченка І.Г. № 104, 09.05.1968 р.	1968
6.	<u>Документ, фотокопія.</u> Депутатський квиток Ткаченка І.Г. № 297, члена Верховної Ради УРСР	1975
7.	<u>Документ, фотокопія.</u> Посвідчення Ткаченка І.Г. № 6, депутата Знам'янської районної Ради Кіровоградської області	1975
8.	<u>Документ, фотокопія.</u> Рішення Президії Верховної ради Української РСР № 1394, 14.03.1968 р. про присвоєння Ткаченку І.Г. звання «Заслуженого вчителя школи Української РСР»	1968
9.	<u>Документ, фотокопія.</u> Свідоцтво №537 від 25.10.1977 р. про встановлення портрета Ткаченка І.Г. на алеї трудової слави ВДНГ України	1977
10.	<u>Документ, фотокопія.</u> Перша сторінка пенсійної книжки Ткаченка І.Г. № 75416-с персонального пенсіонера союзного значення	
11.	<u>Документ, фотокопія.</u> Посвідка від 22 грудня 1947 р. про обрання Ткаченка І.Г. депутатом Богданівської селищної ради	1947
12.	<u>Документ, фотокопія.</u> Витяг з залікової відомості Ткаченка І.Г. (додаток до диплома № 730891)	1947
13.	<u>Фотокопія чорно-біла.</u> Дитяча фотографія Ткаченка І.Г. 20 рр. ХХ ст.	

14.	<u>Фотокопія чорно-біла.</u> Ткаченко І.Г. з дружиною Тетяною	1946
15.	<u>Фото кольорове.</u> Ткаченко І.Г. із зіркою Героя соціалістичної праці 70 рр. ХХ ст.	
16.	<u>Фото групове чорно-біле.</u> Ткаченко І.Г. випускник Цибулевської 7-річної школи з учнями і вчителями	1932
17.	<u>Фотокопія газети.</u> «Ми з Богданівської школи». Радянська освіта. 1945. № 44	1945
18.	<u>Фотокопія газети.</u> «Учитель Іван Гурович Ткаченко». Правда України. 1948. № 175	1948
19.	<u>Фотокопія рукописного листа.</u> Лист – подяка Ткаченко І.Г. за вітання Тобілевича А.Ю. з «Хутора Надії» Кіровоградської обл.	1976
20.	<u>Фотокопія друкованого листа.</u> Вітання Ткаченка І.Г. керівництвом НДІ педагогіки УРСР	
21.	<u>Фотокопія друкованого листа.</u> Вітання Ткаченка І.Г. керівництвом видавництва «Радянська школа» з нагоди присвоєнням звання Героя Соціалістичної Праці	1971
22.	<u>Фотокопія.</u> Фрагмент статті з груповою фотографією в газеті (Ткаченко І.Г. і депутати Верховної Ради УРСР, позачергова сьома сесія)	
23.	<u>Фото групове, чорно-біле.</u> Ткаченко І.Г. з вчителями і учнями біля пам'ятника В.О. Сухомлинського	
24.	<u>Фото групове, чорно-біле.</u> Ткаченко І.Г. з Сухомлинським В.О. та колегами на засіданні з нагоди 100-річчя від дня народження В.І. Леніна. 15. 04. 1970 р. м. Кіровоград.	1970
25.	<u>Фото групове, чорно-біле.</u> Ткаченко І.Г. з делегатами III з'їзду учителів України 18.08.1960 р.	1960
26.	<u>Фото чорно-біле.</u> Ткаченко І.Г. з Сухомлинським В.О. на екскурсії 1956 р.	1956

27.	<u>Фото групове, чорно-біле.</u> Ткаченко І.Г. з учнями школи	
28.	<u>Фото групове, чорно-біле.</u> Ткаченко І.Г. Сухомлинським В.О. та вчителі Кіровоградщини делегати II з'їзду учителів України, жовтень 1959 р.	1959
29.	<u>Документ.</u> Членський квиток Педагогічного товариства УРСР Ткаченка І.Г.	1969
30.	<u>Фотокопія.</u> Лист Сухомлинського В.О. до Ткаченка І.Г. 18.03.1960 р. Павлиш	1960
31.	<u>Ксерокопія.</u> Копія трудової книжки Ткаченка І.	1984
32.	<u>Машинопис.</u> Матеріали статті Ткаченка І.Г. «Василь Олександрович Сухомлинський в моєму житті»	1978
33.	<u>Програма.</u> Ткаченко І.Г. Проблеми шкільного колективу і формування особистості. Науково-практична конференція з питань вивчення та творчого впровадження педагогічної спадщини В.О. Сухомлинського в навчально-виховний процес, смт. Павлиш, 20.10.1972 р.	1972
34.	<u>Програма.</u> Ткаченко І.Г. Роль школи в координації дій сім'ї і громадськості в підготовці учнів до трудової діяльності. Обласні педагогічні читання на тему: «Співдружність школи, сім'ї і громадськості у вихованні дітей та молоді», з 03.01.1975 р., м. Кіровоград.	1975
35.	<u>Газета.</u> Ткаченко І.Г. Використання педагогічної спадщини В.О. Сухомлинського в процесі трудового виховання дітей дошкільного віку. Серп і молот. 1981. № 131, 15 серпня. с. 1–3.	1981

Список використаних джерел

1. Полюхович Т. До 100-річчя від дня народження Івана Ткаченка (1919–1994), учителя, директора школи, фахівця у галузі трудового виховання. *Педагогічний музей України*: [офіц. сайт].

Київ, 2019. URL: <http://pmu.in.ua/nogroup/tkachenko/> (дата звернення: 27.01.2024).

2. Персональний комплекс Івана Ткаченка (1919–1994). *Педагогічний музей України*.

3. Шевченко І. Іван Гурович Ткаченко в колі своїх учителів і послідовників. *Рідна школа*. 2009. № 8–9. С. 6–10.

Гайда Лариса

ПОСТАТЬ І.Г.ТКАЧЕНКА НА ЕЛЕКТРОННОМУ РЕСУРСІ «МУЗЕЇ ПЕДАГОГІВ»

Одним із провідних напрямів діяльності Педагогічного музею України є створення та постійне наповнення тематичних електронних ресурсів на сайті, де у 2015 р. було започатковано розділ «Музеї педагогів». Нині в Україні відсутні дослідження про педагогічно-меморіальні музеї, немає ні книг, ні реєстрів, навіть зведеної інформації про них. Музеї, присвячені життю й діяльності педагогів засновуються переважно за рішенням колективів закладів освіти, окремих осіб або творчих груп. Деяка інформація є на сайтах цих установ, але повної картини діяльності таких музеїв немає. Не включені музеї педагогів в якості «туристичних магнітів» і до програми розвитку внутрішнього туризму України.

Мета електронного ресурсу «Музеї педагогів»: дослідження, узагальнення та популяризація відомостей про педагогічно-меморіальні музеї України. Мета зумовила конкретні завдання: зібрати відомості про музеї педагогів; визначити їх географію розташування та правовий статус; популяризувати перспективний досвід діяльності; сприяти подальшим біографічно-музейним дослідженням; формувати позитивний імідж музеїв педагогів у сфері туризму. Інформативною є статистика зазначених музеїв за формою власності: 7 – комунальна власність, 5 – утримують заклади вищої освіти, 6 – заклади середньої освіти та Педагогічний музей України як єдиний профільний музей.

Найбільше меморіальних музеїв присвячено письменникам,

політичним та військовим діячам, художникам, діячам культури і мистецтва. Музеїв педагогів серед них дуже мало: є області України, в яких немає жодного музею, присвяченого педагогу. На сайті Педагогічного музею України у розділі «Педагогічно-меморіальні музеї України» зібрано інформацію про педагогічно-меморіальні музеї, кімнати та іменні аудиторії:

- Кімната-музей Г.Г. Ващенко Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

- Історико-біографічний музей Бориса Грінченка при Київському університеті імені Бориса Грінченка.

- Віртуальний музей Олександра Захаренка створено й розміщено на сайті Черкаського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних працівників.

- Меморіальний музей-садиба академіка Івана Зязюна у селі Пашківка Ніжинського району Чернігівської області.

- Музей-садиба історика і педагога Миколи Костомарова в селі Дідівці Прилуцького району Чернігівщини.

- Педагогічно-меморіальний музей А.С. Макаренка Долинської загальноосвітньої школи № 2 Кіровоградської області.

- Кімната-музей А.С. Макаренка Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

- Педагогічно-меморіальний музей Антона Семеновича Макаренка – будинок-музей у Кременчуці.

- Центр-музей Антона Макаренка при виправній колонії для неповнолітніх імені А. Макаренка у селищі Подвірки Дергачівського району Харківської області.

- Музей-садиба Миколи Івановича Пирогова – експозиція «М.І. Пирогов – попечитель навчальних округів».

- Історико-меморіальний музей Софії Русової в селі Олешня Ріпкинського району Чернігівської області.

- Педагогічно-меморіальний музей Василя Олександровича Сухомлинського у Павлиші.

- Музей В.О. Сухомлинського при Олександрійському педагогічному фаховому коледжв імені В.О. Сухомлинського».

- Музей Василя Олександровича Сухомлинського при Українському колежі імені Василя Сухомлинського.

- Аудиторія педагогіки імені Василя Сухомлинського у педагогічному коледжі Львівського національного університету імені Івана Франка.

- Музейна кімната Василя Сухомлинського при Луцькій гімназії № 14.

- Музей Костянтина Ушинського у селі Богданка Шосткинського району Сумської області.

За результатами різних форм комунікації по кожному музею підготовлено презентаційний ілюстрований нарис. Вся інформація, що розміщена на сайті, є відкритою для користувачів [1].

Серед педагогічно-меморіальних музеїв є й музей Івана Гуровича Ткаченка при Богданівській загальноосвітній школі I-III ст. №1 його імені (нині це Богданівський ліцей Кропивницького району Кіровоградської області). Музей було відкрито у 2004 році; діє він і сьогодні. В експозиції представлено біографію Івана Гуровича, діяльність педагогічного колективу, напрацьована система роботи школи та досвід управлінської роботи. Музейна колекція включає багато оригіналів документів, публікацій, речовий ряд та фотографії. Також розміщено відомості про зустрічі в музеї та випускників школи.

Іван Гурович Ткаченко знаний в Україні і поза її межами як талановитий учитель, кандидат педагогічних наук, доцент, керівник педагогічного колективу Богданівської середньої школи №1 Знам'янського району на Кіровоградщині. З його ім'ям асоціюють плідні результати в трудовому вихованні учнівської молоді, гармонійне поєднання морального, інтелектуального і трудового виховання, досягнуті педагогічним колективом в 50-70-ті роки ХХ ст. Протягом 35 років він був директором однієї з кращих шкіл України і колишнього СРСР. Його досвід управлінської діяльності, роботи з керівниками шкіл області має неоціненне значення для сьогоденного директорського корпусу.

Народився Іван Гурович 6 лютого 1919 року у селі Цибулеве, що на Знам'янщині. З 1934 р. навчався на робітфаці педагогічного інституту у Зінов'євську (Кіровограді), а з 1937 р. був направлений директором Богданівської вечірньої школи. У 1944-1982 рр. працював директором Богданівської середньої школи імені Леніна. Вже в 1945 році, через рік після призначення директором,

І.Г. Ткаченко стає науковим кореспондентом Науково-дослідного інституту педагогіки УРСР. Значну увагу він приділяв трудовому вихованню молоді й став одним з ініціаторів організації учнівських виробничих бригад і молодіжних таборів праці та відпочинку. Учнівська виробнича бригада Богданівської школи була створена в 1957 році на економічній основі колгоспу «Батьківщина». Протягом низки років І.Г. Ткаченко напружено працював над дисертаційним дослідженням на тему «Шляхи і методи вдосконалення політехнічного навчання і трудового виховання старшокласників сільської школи» (науковий керівник – І.А. Винниченко, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник Науково-дослідного інститут педагогіки). Дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук І.Г. Ткаченко захистив у 1973 р. в інституті педагогіки. У 1971 р. у видавництві «Радянська школа» була видана його монографія «Трудове виховання старшокласників», яка стала логічним результатом експериментальних досліджень та була відзначена республіканською премією Педагогічного товариства УРСР. Указом Президії Верховної Ради СРСР від 20 липня 1970 р. І.Г. Ткаченку було присвоєне звання Героя Соціалістичної Праці.

І.Г.Ткаченко заслуговує на звання видатного українського педагога-вченого, новатора другої половини ХХ ст., ідеї якого були переважно новими і прогресивними, значна частина з них втілена в життя. Він був одним з однодумців і соратників В.О. Сухомлинського і залишив помітний слід в педагогічній теорії і практиці України, а в його педагогічній спадщині сучасні освітяни заходять чимало корисного у справі розробки і творчої реалізації концептуально-теоретичних і практичних проблем української школи початку ХХІ ст. та підвищення професійної майстерності [2].

У підготовці презентаційного нариса використано матеріали дослідження А.Б. Іванка «Освітня діяльність та педагогічна спадщина І.Г.Ткаченка (1919-1994)». Також показано, що пам'ять про І.Г. Ткаченка увічнена не тільки у Богданівці, й у Кропивницькому – на фасаді Центральноукраїнського університету імені Володимира Винниченка, де він працював

тривалий час, розміщено меморіальні дошки. Наприкінці нарису подано документ, який засвідчує факт присвоєння 4 лютого 2004 р. школі імені І.Г. Ткаченка [2]. Тож колектив школи і музею у 2024 році відзначають своєрідний ювілей – 20 років з часу зазначених подій.

Окрім відомостей про музеї педагогів, на сайті Педагогічного музею України є рубрика «Музейні експедиції», де у нарисі «З когорти педагогів-практиків» можна ознайомитись з історією відзначення 100-річного ювілею І.Г. Ткаченка у 2019 р. У низці заходів пошанування видатного земляка 12 квітня 2019 р. у Богданівській загальноосвітній школі I-III ст. імені І.Г. Ткаченка Знам'янського району Кіровоградської області відбулась науково-практична конференція «Іван Гурович Ткаченко у діалозі із сучасністю». Учасники – науковці, педагоги, краєзнавці, відомі випускники та колеги, рідні, мешканці села та Знам'янщини. У музеї працювала група учнів-екскурсоводів, які презентували оглядову екскурсію. Тривають пошуки та збір експонатів для музею з особистих архівів педагогів, та рідних, а також інших колекційних зібрань. Змістові та візуальні компоненти музею широко використовуються у спілкуванні з різними категоріями відвідувачів – науковцями, педагогами, методистами, краєзнавцями-дослідниками, студентами, учнями, гостями школи й місцевої громади [3].

На сайті Богданівського ліцею імені І.Г. Ткаченка у рубриці «Історія школи» представлено ґрунтовний і цікавий нарис про Івана Гуровича та його колег-педагогів. Вивчаючи педагогічний спадок учителів, детально опрацювавши написані Ткаченком І.Г. книги, автори нарису подають відомості про головні підходи в становленні педагогічного колективу і в організації навчально-виховного процесу. Кращі традиції, закладені Іваном Гуровичем та його колегами, не тільки зберігалися, а і примножувалися. Адже Іван Гурович залишався найкращим наставником і консультантом, а в школі працювали продовжувачі його справи – колеги та учні. Серед майбутніх учителів школи працювало 15 випускників, які втілювали його ідеї в життя [4].

Отже, постать І.Г. Ткаченка досить широко представлена на електронних ресурсах Педагогічного музею України. Оскільки

сайт музею активно відвідується, наявність та оновлення інформації про видатного українського педагога І.Г.Ткаченка сприяє переосмисленню, вивченню та популяризації його творчої спадщини. Очевидно, що значний внесок у цю справу здійснив колектив Богданівського ліцею імені І.Г.Ткаченка, де діє шкільний музей, який може слугувати прикладом для колег-освітян.

Процес пошуку діючих музеїв педагогів України продовжується. Відтак можна впевнено стверджувати, що вони відіграють значну роль у процесі формування позитивного іміджу закладів освіти, популяризують відомості про видатних педагогів минулого і сучасності, сприяють розвитку у нашій державі освітньо-корпоративної культури. Пропонуємо використовувати зазначені вище матеріали у підготовці лекцій, презентацій, конкурсних робіт з посиланнями на сайт. Педагогічний музей України запрошує усіх до створення і збереження освітянських музеїв, надає фахові консультації та здійснює методичний супровід їхньої діяльності.

Список використаних джерел

1. Педагогічно-меморіальні музеї України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://pmu.in.ua/pedagogichno-memorialni-musei/>

2. Музей Івана Гуровича Ткаченка при Богданівській загальноосвітній школі I-III ст. імені І.Г.Ткаченка Знам'янського району Кіровоградської області – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://pmu.in.ua/pedago-memor-mus-ukraini/musei-ivana-gurovicha-tkachenka/> –

3. З когорти педагогів-практиків – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://pmu.in.ua/museum-pedagogics/tkachenko-2/>

4. Історія педагогічного колективу, традиції, надбання. Богданівський ліцей імені Івана Гуровича Ткаченка – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://sites.google.com/view/onz-bgd/інформація-про-заклад/історія-школи>.

**ІСТОРИОГРАФІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ ІВАНА ТКАЧЕНКА (ДРУГА ПОЛОВИНА
XX – ПОЧАТОК XXI ст.)**

*Є у нас на Україні прекрасний
майстер – учитель математики
Іван Гурович Ткаченко,
директор Богданівської середньої
школи Знам'янського району
Кіровоградської області,
заслужений учитель школи.
Здається, що кожне слово, з яким
він звертається до дітей,
налаштоване на ту саму хвилю, що
й потаємні струни дитячої душі.
В.О. Сухомлинський
(Т. 5, С. 251)*

Друга половина XX ст. характеризується багатовекторними освітніми процесами, зокрема гуманістичною спрямованістю діяльності педагогів-новаторів, відомих не лише в Україні та колишньому СРСР, а й в європейських країнах соціалістичного табору. Це, насамперед, автор «Школи радості» – прогресивної моделі організації навчально-виховного процесу в середній школі Василь Олександрович Сухомлинський та його друг і соратник Іван Гурович Ткаченко, які в Україні стали фундаторами школи нового типу на засадах педагогіки співробітництва, поцінування людини, дитини, розбудови моделей шкіл на принципах демократизму, відкритості, прогностичності.

У 1944-1982 роках працював директором Богданівської середньої школи. Від 1945 року – науковий кореспондент Науково-дослідного інституту педагогіки УРСР.

У 1960 році творча діяльність богданівського директора була відзначена орденом Леніна. У березні 1962 року йому було присвоєно звання Заслужений вчитель Української РСР.

Протягом 1964-1965 років він напружено працював над дисертаційним дослідженням на тему «Шляхи і методи

вдосконалення політехнічного навчання і трудового виховання старшокласників сільської школи»(науковий керівник – кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник УНДПІ І.А. Винниченко). 1971 року Ткаченку присвоєно звання Героя Соціалістичної Праці з врученням ордена Леніна та медалі «Золота Зірка».

У 1973 році І.Г. Ткаченко захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук в Українському науково-дослідницькому інституті педагогіки.

Внесок педагогів-новаторів у теорію навчання, виховання, моделювання навчального закладу як школи Успішності, Творчості, Розвитку, соціалізації, школи громадянського становлення, усвідомленого вибору підростаючим поколінням власної життєвої траєкторії, сповідування духовних цінностей реалізувався в успішній педагогічній практиці, яка стала національним здобутком.

Ґрунтовне, неупереджене вивчення, переосмислення педагогічної спадщини подвижників національного шкільництва, їх внеску в теорію і практику розбудови авторських шкіл збагачують вітчизняну педагогічну думку в її генетичних зв'язках із загальними закономірностями розвитку освіти в Україні. Вони значно випередили свій час і попри тотальну політизацію, формалізацію і тенденційність наукових досліджень радянського періоду виокремлюються вагомим внеском новаторських підходів до розбудови шкільництва, доробком в історії педагогіки.

Сучасні дослідники української педагогічної думки Н.Антонець, Л.Березівська, Л.Бондар, Н.Дічек, Н.Побірченко, О.Сухомлинська, Т.Філіпова та інші на основі об'ємної джерельної бази, введення до наукового обігу нових історичних документів, архівних матеріалів, дослідницьких підходів на основі методологічних принципів історіографії, дають якісно нову оцінку історико-педагогічним явищам.

Аналіз джерельної науково-педагогічної бази з проблеми дозволяє стверджувати про здійснення низкою авторів історико-педагогічних розвідок, у яких проаналізована педагогічна діяльність Ткаченка. Це, насамперед, дослідження науковців А.Іванка, Н.Калініченко, О.Філоненко (Максимчук), Г.Левченка, В.Мадзігона, В. Моцак, А.Постельняк, А. Хижняка та інших.

Історіографію окресленої проблеми базуємо на дисертаційних роботах, монографіях, методичних посібниках, статтях та архівних матеріалах.

Проведений нами аналіз джерельної бази дозволяє стверджувати, що вона охоплює значний масив історико-педагогічних та наукових праць педагогів-дослідників середини ХХ століття та початку третього тисячоліття.

Історичні матеріали з проблеми дослідження опрацьовувались в архівних базах. Досвід І.Ткаченка проанонсовано в каталогах передового педагогічного досвіду УРСР, представлений в методичних збірниках Центрального інституту удосконалення вчителів Міністерства освіти УРСР, архіві Кіровоградського обласного інституту удосконалення вчителів, Державному архіві Кіровоградської області. Це адреси досвіду, короткі відомості про сутність досвіду, методичні матеріали узагальнення досвіду, методичні рекомендації з його впровадження, інформаційні ілюстровані плакати, буклети.

У дисертаційному дослідженні О.Максимчук «Система трудового виховання в педагогічній спадщині І.Г.Ткаченка» [8] автором ґрунтовно проаналізовано і систематизовано педагогічну діяльність І.Г.Ткаченка щодо змісту, форм, технологій та впливу суспільно-корисної праці у формуванні творчої, самодостатньої особистості. Дослідниця на основі історико-педагогічного аналізу розкрила внесок педагога у теоретичне і практичне розв'язання цієї важливої проблеми, визначила вагомість творчого доробку І. Ткаченка в історії шкільництва та історії педагогічної думки України. Нею введено в науковий обіг значну кількість маловідомих архівних матеріалів.

А.Іванко у дисертаційній роботі «Освітня діяльність та педагогічна спадщина І.Г.Ткаченка (1919-1994 рр.)» визначив особливості його самодостатньої педагогічної системи, зокрема таких її компонентів: моделювання навчального закладу як території творчості, наукові основи управління школою, які базувалися на таких принципах: плановість, перспективність, конкретність, професійність, правильний добір, виховання та раціональне використання кадрів, систематичність перевірки прийнятих рішень, продуктивні взаємовідносини між керівником і підлеглими. У дисертації А.Іванко обґрунтовано доводить

вагомість внеску І.Г.Ткаченка в теорію і практику трудового виховання учнівської молоді, поєднання навчання з продуктивною працею як визначальної умови формування самодостатньої особистості. Автор акцентує увагу на творчому застосуванні знань, засвоєнні учнями методів наукового пізнання, організації пошукової, творчої праці. Розкриває інноваційні підходи до розробки і апробації навчально-виробничої практики старшокласників, перспективних трудових завдань, майстерне введення елементів сільськогосподарського виробництва в зміст уроків, постійне вдосконалення педагогічної кваліфікації вчителів трудового навчання.

Автором розкрито взаємодію і взаємозбагачення самодостатніх педагогічних систем І.Г. Ткаченка та В.О. Сухомлинського, проаналізовано масив праць І.Г. Ткаченка про вивчення, поширення та творче використання педагогічних ідей павлівського Вчителя, внесок директора Богданівської середньої школи № 1 у становлення та розвиток сухомлиністики [4].

Цікавим, з огляду окресленої проблеми, є діалог І.Г. Ткаченка з О.В. Гіталовим, уславленим хліборобом, Двічі Героєм Соціалістичної Праці де розкриваються організаційно-педагогічні умови проблеми трудового виховання учнів сільських шкіл, долучення їх до продуктивної праці. Діалог продовжується з Героєм Соціалістичної Праці Б.Є.Патоном, де акцентується увага на ефективності підготовки шкільної молоді до успішного самостійного життя в навчанні і праці [1; 2]. Про високий авторитет директора, визнання його наукових заслуг засвідчує запрошення від Президента АПН СРСР академіка В. Столетова виступити з доповіддю на Загальному зібранні Академії 13-16 лютого 1973 року, присвяченому обговоренню широкого кола питань життя школи. Аналогічне запрошення він отримав на 11-12 грудня 1974 року. У складі делегації Кіровоградської області, у березні 1977 року, брав активну участь у роботі четвертого з'їзду учителів Української РСР, а в 1978 році обирався делегатом Всесоюзного з'їзду учителів.

У наукових розвідках В. Мадзігона, Г. Левченка [6] досліджені етапи педагогічної і наукової діяльності І. Ткаченка, шляхи й умови особистісної самореалізації Вчителя. Автори

доводять, що Богданівська школа впродовж 80-х років була всесоюзною лабораторією педагогічного досвіду з трудового виховання учнівської молоді, розкривають роль наукової лабораторії НДІП УРСР з розробки змісту, форм і технологій організації виробничого навчання та продуктивної праці старшокласників. Дослідники наголошують, що тема дитячої праці, виховного її потенціалу була головною в науковій і практичній діяльності І.Г. Ткаченка. У продуктивній праці педагог виокремлював два важливі аспекти: по-перше, це усвідомлення взаємозв'язку людини з природою (особистісна сторона праці, в якій проявляються індивідуальні нахили, творчість, майстерність); по-друге, створення матеріальних цінностей для суспільства (суспільна сторона продуктивної праці).

Автори відзначають, що в контексті модернізаційних змін у національній системі освіти та виховання педагогічна діяльність і спадщина І.Г.Ткаченка набувають особливого значення як творця педагогічної системи, яка перебуває в органічній взаємодії з гуманістичними ідеями В.О. Сухомлинського, де зовнішній педагогічний вплив на дитину організовувався таким чином, щоб пробуджувати внутрішні сили, стимулювати прагнення до саморозвитку, створюючи для цього умови і можливості. Дитина протягом навчання в школі виступає як творець, здобувач і розпорядник знаннями. Погляди педагога на проблеми і перспективи сільської школи, систематизовані В.Мадзігоном і Г.Левченком, виключно актуальні в умовах розвитку сучасного суспільства.

Дослідники педагогічної спадщини І.Г. Ткаченка О. Філоненко, Н. Котелянець, Н. Слюсаренко наголошують, що вчений розвинув, закріпив і перевіряв на практиці в умовах сільської школи принципи трудового виховання, сформовані вперше в історії вітчизняної педагогіки В.О. Сухомлинським [6].

Вони виокремлюють наступні провідні напрямки в практиці трудової підготовки школярів у Богданівській середній школі в 60-70-х роках:

- наукове обґрунтування навчально-виробничої діяльності учнівської бригади як складової навчально-виховного процесу;
- визначення змісту системи навчання і виховання, її провідних компонентів: у процесі вивчення основ наук, зокрема

предметів природничо-математичного циклу; в позакласній роботі: гуртках, секціях, наукових товариствах; у процесі колективної та індивідуальної праці в агропромисловому виробництві; у творчих колективах винахідників і раціоналізаторів базового господарства; у родинях школярів;

– організаційно-методичне вдосконалення форм трудового навчання і виховання, які дали можливість створити ефективну, новаторську модель трудової підготовки учнівської молоді;

– добір і обґрунтування видів сільськогосподарської праці відповідно до віку, здоров'я, індивідуальних особливостей учнів як обов'язкової і вирішальної умови розвитку їх природних здібностей, пізнавальних інтересів.

Науковці В.Кузьменко, М.Піддячий виокремлюють в діяльності колективу Богданівської школи розробку і наповнення конкретним змістом етапів залучення школярів до творчості, дослідництва в процесі трудової підготовки

На першому етапі учні виконували досліди навчально-практичного характеру, і в ході практичної діяльності перевіряли наукові рекомендації. Індивідуальна практика учня дозволяла робити особисті наукові і морально-етичні надбання.

Другий етап – досліди навчально-пізнавального характеру, де учні практично використовували набуті знання в умовах сільськогосподарського виробництва, вчилися у процесі порівняння відслідковувати наукові закономірності, збагачували пам'ять знаннями й розвивали інтелект, уяву, творчість.

На третьому етапі проводились досліди творчого характеру, розраховані на тривалий час. Їх виховне і розвивальне значення полягало в тому, що учні самостійно опрацьовували науково-теоретичні джерела, вдосконалювали схему і методику дослідів, набували практичних умінь дослідника, відкривали для себе особливості сільськогосподарських професій.

Аналіз історіографічних джерел засвідчує [1-8], що вихованці Богданівської школи мали широкий спектр творчого застосування знань, освоювали методи наукового пізнання, отримували нові ґрунтовні усвідомлені знання, були діяльними й ініціативними в організації пошукової, творчої праці, вчилися переборювати труднощі.

Особливий інтерес дослідників (А. Іванко, Н. Калініченко,

С. Приходько) становлять здобутки І. Ткаченка з долучення учнівської молоді до продуктивної праці, зокрема, ним складеної і апробованої програми навчально-виробничої практики.

Для кожного класного колективу на два роки розроблялися перспективні трудові завдання, які передбачали створення матеріальних цінностей суспільного значення. Їх ефективність визначалася змістом наукової інформації, яку добирав учитель, педагогічними технологіями, методичними прийомами, котрі він застосовував.

Архівні матеріали про досвід роботи вчительки Богданівської середньої школи Г. Григор'євої розкривають організаційно-методичні підходи до учнівської праці «...у процесі ручної праці в класі і на навчально-дослідній ділянці в учнів виховується соціалістичне ставлення до праці; діти привчаються до колективної роботи; у них закладаються початкові навички культури праці; прищеплюється звичка розкладати в порядку матеріал і інструменти, тримати робоче місце в чистоті, бережливо відноситись до майна, економно витрачати матеріал» [7, с. 38]. Учителька використовувала бесіди, пояснення, розповіді, демонстрації, практичні роботи. У процесі виготовлення виробів значна увага відводилася естетичному вихованню, розвитку емоцій і уяви дітей, їх творчих здібностей [7, с. 42]. З метою формування інтересу до праці, вона практикувала виставки дитячих робіт, навчальні екскурсії.

Ряд дослідників (В. Мадзігон, Г. Левченко, Н. Калініченко, О. Філоненко) відзначають, що І. Ткаченко на основі аналізу науково-методичної літератури і продуктивної педагогічної практики збагатив теорію і методику уроку трудового навчання. Урок, – зазначав Іван Гурович, – це педагогічний твір, тому він повинен відрізнитись цілісністю, внутрішнім взаємозв'язком, єдиною логікою в діяльності учителя і класу [3].

Педагог-новатор розглядав урок як джерело наукової інформації, що містить певний обсяг знань, оволодіння якими формує науковий світогляд учнів і готує їх до трудової діяльності; як синтез «мислі учителя», продукт його всебічної підготовки з використанням першоджерел та поточної інформації.

Урок був засобом підготовки учня до його майбутньої трудової діяльності. В основу авторської концепції уроку

трудового навчання покладені такі закономірності: взаємозв'язок навчання, виховання і розвитку учня; єдність навчання й виховання; перехід навчання в самонавчання, а виховання у самовиховання.

Урок не тільки процес навчання, а й процес пізнання – утверджував власною творчою лабораторією І.Г. Ткаченко. Знання учнем здобуваються, а не даються у готовому вигляді. Він збільшував кількість видів наукової інформації і майстерно використовував слово учителя, експеримент, лабораторні роботи, виробництво, поточну інформацію, кіно, радіо, телебачення. Забезпечував на уроках і двосторонню діяльність учителя, який навчає, і учня, який вчиться; єдність теорії і практики в процесі реалізації навчальних завдань.

І. Ткаченко збільшував питому вагу самостійних робіт у навчальному процесі, особливо з предметів політехнічного циклу. У кожній самостійній роботі передбачав формування практичних умінь і навичок загального і конкретного характеру, які мають загальноосвітнє значення, зв'язок з трудовою підготовкою. Це практичні, пізнавальні творчі завдання. Він підсилював міжпредметні зв'язки, шукав шляхи активізації навчальної трудової діяльності учнів, спонукав учителів до самоосвітньої роботи. Особливу увагу І. Ткаченко приділяв розробці методики уроків формування вмінь і навичок (уроків тренувальних вправ), уроків-семінарів, контрольних-залікових уроків.

Дослідниця Н. Котелянець [6, с.74-79] виокремлює види самостійних завдань, що пропонувались учням:

- 1) самостійна робота над одним спільним для всього класу завданням;
- 2) самостійна робота над завданнями в кількох варіантах з додатковим завданням для найбільш підготовлених учнів;
- 3) самостійна робота над диференційованими завданнями полегшеної, середньої і підвищеної складності;
- 4) коментування розв'язаного завдання;
- 5) підведення підсумків і інструктаж щодо виконання домашніх завдань. Виконуючи роботи самостійно, учні мали змогу користуватися довідниками, спеціальною літературою.

А. Іванко акцентує увагу на заняттях-семінарах [5, с. 26-27]. Семінар як форма навчальних занять проводився не менше одного

разу на чверть з метою систематизації, узагальнення, поглиблення і закріплення знань, організації і проведення творчих дискусій, повідомлень про новини науки, техніки, виробництва. Семінарські заняття сприяли творчій роботі учнів над підручниками, збірниками вправ і додатковою літературою, з відшукування найбільш раціональних способів вирішення завдань виробничого змісту, виготовлення наочних посібників, підготовці інформації про досягнення сільськогосподарської науки й техніки. На семінарських заняттях учні виступали з доповідями, рефератами, демонстрували свої вміння працювати з першоджерелами. Контрольно-залікові заняття мали на меті перевірку та облік системи знань, умінь і навичок учнів, узагальнення і поглиблення знань з певної теми (розділу). Заліки практикувалися різної форми, як усно так і письмово. Контрольно-залікові заняття були завершальною формою перевірки і обліку системи знань, умінь і навичок старшокласників, узагальнення і поглиблення знань по вивченій темі (розділу). Всі дослідники педагогічної діяльності І. Ткаченка доводять, що педагог-новатор, розвиваючи дидактичні основи уроку, значно збагатив функціональні можливості залікових уроків. Він використовував усний залік у формі фронтальної бесіди; творчий залік, який поєднував елементи семінарського заняття і захисту індивідуального проекту.

Досвід проведення в Богданівській середній школі семінарських занять з виробничого навчання у IX-X класах, зазначає О. Філоненко, підтверджує, що в період їх підготовки й проведення ефективно вирішувалася як дидактична, так і виховна мета [8].

Аналіз історіографічних джерел, зокрема дисертаційних досліджень А. Іванка, О. Філоненко, архівних матеріалів, численних наукових і методичних статей дозволяють зробити певні висновки. В педагогічній діяльності та науковому доробку І. Ткаченка викликають інтерес і піддаються аналізу проблеми експериментальної діяльності трудової підготовки учнівської молоді, Богданівської середньої школи як своєї наукової лабораторії, розвиток змісту та форм трудової підготовки в сільській школі, управлінські технології, табір праці і відпочинку старшокласників «Дружба», традиційні шкільні свята, постійно діюча педагогічна і учнівська виставки. А також соціалізація

учнівської молоді, авторська системи трудової підготовки сільських школярів, яка стала провідною в моральному, інтелектуальному та естетичному вихованні особистості підлітків. Перспективним для дослідження є внесок І. Ткаченка в розвиток напряму гуманної педагогіки – сухомлиністики, та сама постать педагога-новатора як учителя, директора, науковця, громадського діяча.

Список використаних джерел

1. Гиталов А., Калиниченко Н., Ткаченко И. Земля жаждет молодых. Проблемы трудового воспитания учащихся сельских школ. Правда. 1980. 21 ноября.

2. Девиз – эффективность. Диалог директора Богдановской школы, Героя Социалистического Труда И.Г.Ткаченко с президентом Академии наук УССР, Героем Социалистического Труда Б.Е.Патоном / Учительская газета. 1978. 24 июня.

3. З досвіду роботи учнівських виробничих бригад Кіровоградської області. Інформаційно-методичний лист. К.: Рад. школа. 1972. 24 с.

4. Іванко А.Б. В.О. Сухомлинський, І.Г. Ткаченко: діалог самодостатніх педагогічних систем. Кіровоград, ОШПО. 2002. 60 с.

5. Іванко А.Б. Педагогічна спадщина І.Г.Ткаченка і актуальні проблеми сучасної сільської школи. Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В.Винниченка. Серія: педагогічні науки. Випуск 28. Кіровоград. 2000. С. 25-28.

6. Педагогічна спадщина І.Г.Ткаченка в контексті модернізації шкільної системи освіти. Матеріали Всеукраїнської науково-методичної конференції (21-22 травня 2004 року). Кіровоград: ОШПО імені Василя Сухомлинського, 2005. 270 с.

7. З досвіду трудового навчання вчительки Богданівської середньої школи Григор`євої Г.Р / ДАКО, фонд 4789, опис 4, архів 70.

8. Максимчук О.В. Система трудового виховання в педагогічній спадщині І.Г. Ткаченка: Дис. ... канд. пед. наук / Оксана Володимирівна Максимчук. К., 2002. 234 с.

ІСТОРІЯ ВЕЛИКОЇ ДРУЖБИ В ЛИСТАХ: В. О. СУХОМЛИНСЬКИЙ ТА І. Г. ТКАЧЕНКО

У межах реалізації наукового дослідження «Педагогічна біографіка в інформаційному освітньо-науковому просторі України», сектор сухомліністики відділу педагогічного джерелознавства та біографістики ДНПБ України імені В. О. Сухомлинського продовжує розробляти підтему «Епістолярна спадщина Василя Сухомлинського як складник педагогічної біографіки», результатом якої має стати публікація науково-популярного довідника «Василь Сухомлинський та його кореспонденти: епістолярна спадщина на тлі доби».

Отже для нас було надзвичайно цікаво дослідити взаємини Василя Сухомлинського та Івана Ткаченка (1919–1994) – українського педагога, директора Богданівської середньої школи на Кіровоградщині, зачинателя інноваційних підходів у навчанні та вихованні школярів, одного з перших ініціаторів організації учнівських навчально-виробничих бригад, земляка, колеги й товариша В. Сухомлинського, 105-у річницю від дня народження якого педагогічна спільнота відзначає у 2024 р.

«Історія великої дружби в листах» – саме під такою назвою у 2004 р. у газеті «Освітянське слово» [1] було опубліковано вибране листування цих двох видатних педагогів. У передмові український краєзнавець, мистецтвознавець, журналіст В. Босько зазначає, що у сімейному архіві доньок І. Ткаченка, С. Шабарової та Т. Рябової, зберігається 21 лист (з 1958 до 1970 року), поміщений їхнім батьком у папку з позначкою «Найцінніше та найдорожче».

У статті оприлюднено вісім листів В. Сухомлинського до І. Ткаченка та один лист у відповідь, у яких відображений увесь багатогранний спектр їхніх наукових, професійних та особистісних стосунків. У своєму листуванні кореспонденти обговорюють опубліковані В. Сухомлинським книги («Вірте в людину» (1960), «Духовний світ школяра» (1961) та ін.) й діляться своїми планами, (*листи від 15.09.58, 24.02.60, 18.03.60*). Саме в листі від 18.03.60 р. В. Сухомлинський висловлює свою думку про

створення учнівських бригад – справу професійних інтересів І. Ткаченка: «Так, щодо роботи учнівських бригад. Потрібно багато думати. Мені здається, що найголовніше у колективній праці учнів – забезпечення їхнього багатого духовного життя». У цьому ж листі В. Сухомлинський підкреслює, що найперше завдання школи – виховування людини з високими моральними принципами, а вже потім професіоналів: «Я впевнений, що зараз більше ніж будь-коли, треба дбати про те, щоб зі стін школи виходили не тільки хороші трактористи, рослинники і т. ін., але насамперед хороші, справжні люди». Уривки з цього листа були оприлюднені у межах онлайн-проєкту ДНПБ «В. Сухомлинський: офіційне листування (епістолярний екскурс)» (2023–2024), який присвячений популяризації епістолярного доробку педагога [2].

В. Сухомлинський радіє намірам І. Ткаченка взятися за наукову роботу і погоджується бути керівником дисертації, дає своєму колезі і товаришеві поради щодо змісту та обсягу автореферату, високо оцінює написане як «справжню науку», пропонує зробити більш глибокі теоретичні висновки, як от: «Виховання моральної зрілості», «Продуктивна праця учнів старшого віку і моральне виховання», «Єдність змісту і форми трудового виховання учнів старшого віку» та ін. (*лист від 25.05.61*).

З листів ми бачимо, що двох педагогів пов'язують не лише професійні та наукові інтереси, а й глибока дружба, оскільки В. Сухомлинський ділиться з І. Ткаченком особистісними епізодами, подіями, радощами і прикрощами свого життя, шукає у нього розради і підтримки: «...Я зараз переживаю, переборюю гіркі почуття, але не знаю, чи вдасться їх перебороти. Відчуваю несправедливу образу, ні з ким не ділився цими думками, ділюся з Вами – другом, товаришем» (*лист від 06.09.65*). Він описує упереджене ставлення чиновників, прикрі обставини хвороби дружини, Г. Сухомлинської, негаразди із власним здоров'ям, необхідність лікування тощо.

Окремий лист присвячений цькуванню В. Сухомлинського в «Учительській газеті», критиці його позиції зав. кафедрою педагогіки Волгоградського педінституту Б. Лихачовим. Ці події докладно описані в книзі О. Сухомлинської «Педагогічні апокрифи» [3]. Педагог у листі до І. Ткаченка з гнівом відкидає

звинувачення в «абстрактному гуманізмі» та «проповіді»: «Я пройшов таку школу любові до людини і школу ненависті до ворога, яка не снилась ні Лихачову, ні редактору газети». Він ділиться з товаришем болісними спогадами свого фронтового життя, тяжкого поранення, трагічними історіями доль близьких йому людей на окупованій Кіровоградщині (*лист від 11.09.67*).

В єдиному опублікованому в статті листі І.Ткаченка до В.Сухомлинського дописувач тривожиться за здоров'я друга, високо оцінює його здобутки, наголошує, що «тільки Ви (і ніхто більше!) зможете відкрити і сформулювати (всі ваші сто томів – в одному томі!) закони виховання підростаючого покоління...», дякує за поради та зауваження щодо автореферату та дисертації, виявляє готовність приїжджати до нього в Павлиш за консультацією (*лист не датований*).

У збірці «Спогади про Сухомлинського» (1990), упорядкованій колишнім головним редактором газети «Радянська освіта» С.Заволокою, сучасники В.Сухомлинського, люди які його знали, поділилися тим, як педагог закарбувався в їхній пам'яті [4]. Є там і спогади І.Ткаченка під заголовком «В. О. Сухомлинський у моєму житті». Він описує далекий 1950 рік їхнього знайомства, коли вони зустрілися на нараді працівників народної освіти, як присутні чекали виступу В.Сухомлинського, як уважно слухали, яка тиша панувала в залі, як «моєму поколінню вчителів, випало велике щастя понад чверть століття духовно спілкуватися з Василем Олександровичем, збагачуватися його ідеями, осмислювати практику багатогранну, своєрідну, неповторну» [4, с. 109]. Закінчує своє есе піднесеними словами, якими В.Сухомлинський запам'ятався крізь роки: «Скромність. Вимогливість. Невтомна праця розуму й душі. Жадоба до праці для загального добра. Завжди був, як солдат в бою, як робітник біля верстата, як хлібороб у полі. Спасибі йому за духовну щедрість, красу й безсмертя морального подвигу» [4, с. 116].

Оскільки епістолярії є неоціненними джерелами інформації про життя і творчість персоналій, письмовими відбитками епохи, свідченнями історичних подій, наукових пошуків, особистісних стосунків, засобами реконструкції минулого, ми розцінюємо цей вид історико-педагогічних джерел як такий, що потребує подальшого вивчення, тлумачення, переосмислення та оприлюднення серед освітян, широкого кола читачів.

Список використаних джерел

1. Історія великої дружби в листах: В. О. Сухомлинський та І. Г. Ткаченко : [листи В. О. Сухомлинського від 15 верес. 1958 р.; 24 лют. 1960 р.; 18 берез. 1960 р.; 6 груд. 1960 р.; 25 трав. 1961 р.; 6 верес. 1965 р.; 11 верес. 1967 р.; 28 черв. 1970 р.; лист І. Г. Ткаченка (не дат.)] / [вступ. слово В. Босько] // Освітня. слово. – 2004. – Лют. (№ 2). – С. 3, 6.
2. ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського НАПН України. «В. Сухомлинський: офіційне листування (епістолярний експурс)». [Електронний ресурс] // *Facebook*. – URL: <http://surl.li/qevet>. – Назва з екрана. – Дата публікації: 30.01.2024. – Дата звернення: 05.02.2024.
3. Етюди про В. О. Сухомлинського. Педагогічні апокрифи / упоряд. О. В. Сухомлинська. – Х. : Акта, 2008. – 430 с.
4. Спогади про Сухомлинського / упоряд. С. П. Заволока. – К. : Рад. шк., 1990. – 224 с.

Бойчук Сергій

ІВАН ГУРОВИЧ ТКАЧЕНКО ТА БОГДАНІВСЬКА ШКОЛА

Богданівський ліцей імені І.Г. Ткаченка... Середня, загальноосвітня, опорна, ліцей... Школа змінює статуси і назви та незмінними залишаються характерні риси всіх учасників навчально-виховного процесу: учнів, учителів, батьків – зацікавленість, відповідальність, порядність, взаємодопомога. Ми всі дуже різні і характером, і темпераментом, і знаннями, і бажаннями. Та всіх нас об'єднує любов до рідної школи, школи, кращі традиції якої були закладені Іваном Гуровичем та його колегами.

Доля подарувала мені особисте знайомство з цією Людиною. На все життя запам'ятаю його слова перед моїм відкритим уроком на обласному семінарі у далекому 1986 році : «Сергій, не хвилюйся! Ти ж готувався до уроку, тому знаєш набагато більше, ніж люди, які до тебе завітали!».

Я пишаюсь тим, що Іван Гурович був рецензентом моєї дипломної роботи, що я мав змогу працювати у його домашній

бібліотеці. Зближувало нас і те, що моя дружина Бойчук Л.Г. була з останнього випускного класу директора Ткаченка. Велика відповідальність лягла на мої плечі у 2005 році, коли запропонували очолити відому школу. Повернути славу учнівських виробничих бригад у первісному вигляді було неможливо. Інші умови господарювання унеможлилювали продуктивну працю на землі. Великі обмеження покладали вимоги Санітарного регламенту та техніки безпеки. Вихід знайшли у створенні Богданівського шкільного лісництва та базі ДП «Чорноліський лісгосп», яке за короткий час стало одним із найкращих в області. Навчання у школі поєднувалось із продуктивною навчально-дослідною роботою учнів у лісових масивах.

Ще одним перспективним напрямком роботи стало створення молодіжних громадських об'єднань з метою організації продуктивної праці та дозвілля старших учнів. Команда «Our Future» отримала грант на фінансування проекту «Big Space» та придбала обладнання для швейного цеху.

Війна вносить корективи у роботу закладу. Всі зусилля педагогів, членів об'єднань і учнівських гуртків сьогодні направлені на допомогу ЗСУ.

Вчитель сучасної школи не просто вчить, він формує духовно інтелектуальну творчу особистість, адаптовану до сучасних умов, яка успішно засвоює ціннісний досвід поколінь, виробляючи свій власний досвід діяльності, творчості, спілкування. Не навчають, а направляють, не виховують, а керують процесом виховання, не доносять готові істини, а допомагають народитися думці в голові учня педагога Богданівської школи.

Час минає – все змінюється. Проте учитель знову й знову відчиняє двері, щоб творити неймовірне – творити Людину! Десятки років минуло, як відійшов у вічність Іван Гурович Ткаченко. Та живе пам'ять про нього в серцях тих, хто спілкувався з ним, навчався у нього. А створена ним педагогічна система привертає увагу освітян і сьогодні, бо зігріта любов'ю до дитини.

**ПРОФЕСІЙНИЙ ШЛЯХ ІВАНА ГУРОВИЧА ТКАЧЕНКА
ЯК ВЧИТЕЛЯ, ДИРЕКТОРА, ЛЮДИНИ
(ЗА МАТЕРІАЛАМИ АРХІВНИХ ДОКУМЕНТІВ
ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСТІ)**

Педагог, вчитель, наставник, гуру, сенсей і ще багато інших слів, якими можна назвати людей, що навчають нас пізнавати цей світ, передаючи всі свої накоплені роками знання. Вчитель має бути одночасно для учнів, як і другом, який викликає позитивні емоції, так і людиною своєї справи, викликаючи при цьому повагу.

Одним із головним завдань будь-якого вчителя є принесення нових перспективних ідей в освітній простір, який щорічно намагається вдосконалюватися. Ми маємо багато прикладів унікальних випадків, коли ідея могла перевернути уявлення про освітній процес: «Золоте правило дидактики» Яна Амоса Коменського та його класно-урочна система, система виховання та теорія дитячого колективу Антона Макаренка. Не потрібно забувати і про педагогічну спадщину нашого краю, таку відому особу, як Василь Сухомлинський, відомий «вихованням красою», школою сердечності або ж активному сприянню розумової праці дітей.

У наш час вчитель повинен бути дійсно новатором. Це можна побачити і на прикладі зарубіжних вчителів, як ось досвід роботи американського вчителя Рона Кларка й особливо його праця «The Essential 55: An Award-Winning Educator's Rules For Discovering the Successful Student in Every Child», яка показує сучасний тренд того, що всі учні рівні і кожного можна зробити успішним. Не варто далеко відходити і можна згадати яскраві приклади вчителювання нашої області. Такими персонами є Сергій Володимирович Колісніченко, який завжди говорить: *«Як не може бути в природі двох абсолютно однакових людей або світанків, так само не може бути двох однакових уроків. У своїй різноманітності та унікальності і ховається рецепт постійного свята знань, свята життя, свята відкриттів для кожного учня та вчителя»*. Або ж іншим не менш яскравим прикладом є Олександр Володимирович Чучаєв, якого можна назвати

повноцінним новатором освітнього процесу на уроках історії, увівши практику використання коміксів.

Багато вчителів були людьми свого часу і намагалися використовувати всі наявні у них знання та тогочасні ресурси. Одним із таких є Іван Гурович Ткаченко.

Іван Гурович Ткаченко на «відмінно» закінчив у 1933 році місцеву Цибулівську семирічну школу. Під впливом свого класного керівника Андрія Степановича Конюха він обирає професію педагога і навчається на робітфаці педагогічного інституту в Зінов'євську.

Після закінчення навчання він був направлений на посаду директора Богданівської вечірньої школи, яку ще необхідно було організувати. Молодому педагогу доводилося викладати російську та німецьку мови. Через деякий час І.Г. Ткаченко з вечірньої школи переходить викладати математику в денній школі.

Формування фонду особового походження Івана Гуровича Ткаченка Ф.Р-7138 відбулося після передачі відповідних документів до Державного архіву Кіровоградської області Знам'янським райархівом ще за життя Івана Ткаченка, потім відбулося його поповнення А.І. Постельняк та особливо Н.А. Калініченко, яка прийняла у формуванні фонду найактивнішу участь. На цей час фонд складається із 147 справ.

Іван Гурович був одним із перших ініціаторів організації учнівських виробничих бригад і молодіжних таборів праці і відпочинку. Перша учнівська бригада Богданівської школи була створена в 1957 році.

Саме принципи, основи, методи організації цих учнівських бригад й різних аспектів цього процесу Іван Гурович описував у своїх доробках, які зберігаються в архівному фонді. Такими працями є «Організація виховної роботи в учнівській комплексній навчально-виробничій бригаді (радгоспу) колгоспу в сільській середній трудовій політехнічній школі з виробничим навчанням» та «Навчально-виробнича та виховна робота в учнівській бригаді». У цих працях, фактично, покроково описано принцип побудови бригади, її структура, таблиці для розрахунків, враховано теоретичну, практичну та виховну складову діяльності подібного утворення. Ці роботи були опубліковані протягом 1961-62 роках й саме у 1962 році Іван Гурович отримав нагороду «Заслужений

вчитель УРСР».

У своїх публікаціях педагог розкривав одночасно методи, засоби, теорію організації навчання саме з учнями, як на теоретичному, так і на практичному рівнях. Саме тому, цікавими для дослідників справи фонду №№ 23 та 25, де Іван Гурович піднімає питання проведення теоретичних і практичних занять під час навчання та поєднання основ наук з виробничим навчанням.

Окрім того, важливими є машинописи, які зосереджують увагу і на педагогічному колективі, який теж має прикладати багато зусиль задля реалізації поставлених цілей і їх постійного вдосконалення. У фонді архіву є такі важливі праці, як «Проблеми шкільного колективу і виховання особистості», «Організаторська робота директора по спрямуванню педагогічного колективу на виконання постанов партії та уряду про школу», «Якому бути педагогічному колективу середньої школи», «Яким бути сучасному вчителю». У цих працях Іван Ткаченко одночасно розкриває і теоретичну частину, акцентуючи на тому, що багато чого залежить не лише від програми, або методів, а й від самих вчителів, які ці ж методи і використовують. Також, Іван Гурович у своїх лекціях та виступах наводить приклади, робить та пропонує нові ідеї щодо постійного покращення освітнього процесу, в ході діяльності і звичайного вчителя, і директора школи.

У 1964/65 навчальному році під керівництвом І. Г. Ткаченка було організовано учнівське наукове товариство «Юний дослідник», яке об'єднувало гуртки юних натуралістів, юних тваринників, юних квітколюбів, юних агрохіміків, юних мічурінців. Учні 1–10 класів залучалися до дослідництва на шкільній навчально-дослідній ділянці, на навчально-дослідному полі учнівської бригади. Фактично, ми можемо говорити про те, що Іван Гурович зміг поєднати свій педагогічний хист, знання, вміння і навички з тогочасними соціалістичними реаліями. Тобто, він інтегрував сільське повсякденне життя в уроки математики та фізики, хімії, біології роблячи їх зрозумілішими й доступнішими для учнів, частина яких продовжить працювати в селі після закінчення навчання.

Важливим доробком є дисертація Івана Ткаченка на здобуття вченого ступеня кандидата педагогічних наук «Шляхи і методи удосконалення політехнічного навчання і трудового виховання

старшокласників сільської школи» (спр. 14), в якій педагог показав увесь свій хист, вдало поєднуючи теоретичну частину, описуючи принципи, одночасно з цим наводить повноцінні приклади ходу уроку з можливими відповідями учнів.

У фонді ДАКіро зберігаються й інші документи, наприклад, характеристика директора Івана Гуровича, перелік його статей, опублікованих у журналах тощо. Окрім цього, можна віднайти й листи від учнівського колективу Халданської середньої школи Азербайджанської РСР та фото Івана Гуровича з заслуженим вчителем АРСР Заїдом Шуубовим. Отже, досвід директора Богданівської школи йшов далеко за межі України.

Значну роль для професійного спілкування відіграло знайомство з В.О. Сухомлинським. І.Г. Ткаченко написав понад 30 наукових праць, присвячених впровадженню різних аспектів педагогічної спадщини відомого земляка і колеги. І.Г. Ткаченко неодноразово звертався до В.О. Сухомлинського з проханням стати науковим керівником його дисертаційного дослідження. Тому статті, або ж фото, пов'язані із Сухомлинським, є особливою нішею особового фонду Івана Гуровича.

І.Г. Ткаченко успішно поєднував практичну педагогічну діяльність із науковою. З 1945 року був науковим кореспондентом Науково-дослідного інституту педагогіки УРСР. У його науковому доробку 8 книг (з яких 3 монографії), 80 наукових статей у педагогічних журналах, збірниках, близько 200 наукових статей у центральних, республіканських, обласних, районних газетах.

І.Г. Ткаченко помер 27 липня 1994 року, але після себе він залишив велику спадщину, яка продовжує жити в його учнях, колегах та тих, хто досліджує його діяльність як науковця, педагога, людини.

Здобутки Івана Гуровича почали закарбовуватися ще за його життя, наприклад, у вигляді фільму з його безпосередньою участю.

За свій життєвий шлях, Іван Гурович мав багато знайомств з людьми, які стали його друзями або близькими колегами, які вирішили закарбувати його ім'я в історії української педагогіки. Ювілеї видатного діяча українського освітнього простору постійно відзначаються на Всеукраїнському рівні й цьому присвячені науково-методичні конференції, на яких здійснюється розгляд загальних педагогічних питань та творча спадщина Івана Гуровича.

Саме завдяки своїм нестандартним поглядам, подібно іншим згаданим педагогам, Іван Гурович Ткаченко й цікавить наукову спільноту, яка продовжує вивчати й популяризувати його багатогранний досвід, який пройде до нащадків кризь віки.

Сухомлинська Ольга

НАУКОВІ ЗАСАДИ ТРУДОВОГО ВИХОВАННЯ СІЛЬСЬКИХ ШКОЛЯРІВ У ДОРОБКУ І. Г. ТКАЧЕНКА: ПОГЛЯД ІЗ СЬОГОДЕННЯ

Зосередимося на реперних точках, означених у назві теми, «Іван Гурович Ткаченко, трудове виховання, сільські школярі, сьогодення».

Розпочнемо з постаті Івана Гуровича, діяльність і життєвий шлях якого досить повно розкрито в педагогічній літературі – статтях, дисертаціях, мемуарній літературі [1]. Ознайомлення з нею свідчить, що в наявних публікаціях недостатньо розкрито психологічний портрет педагога, його емоційно-ціннісний світ, що дуже цікаво з огляду на розвиток історії сьогодення та історії повсякденності, які нині викликають винятковий інтерес.

Наступне поняття – трудове виховання, його обґрунтування – це тема «вічна», притаманна дорослішанню людини, її соціалізації. В історичному аспекті це поняття переходило від одного центру – сім'ї, до більш широкого соціального виміру, зосереджуючись на виховному процесі в спеціалізованих освітніх закладах – дитячому садку, школі, різних інституціях.

Здійснімо короткий історичний екскурс в історію цього питання. Так, ручна праця в початкових і середніх освітніх закладах бере свій початок з 60-х рр. XIX ст. у Фінляндії, Англії, Німеччині, Швейцарії, США, інших країнах. Її завданнями стали розвиток руки, окоміру, працелюбності. У подальшому підходи до трудового виховання урізноманітлювалися, й зокрема:

- створення трудових шкіл для майбутнього громадянського суспільства (Г. Кершенштайнер).
- мануалістичний напрям – ручна праця (Р. Зейдель).
- соціально-творчий напрям (А. Фер'єр, Е. Демолєн, Г. Р. Штайнер).
- радянське трудове виховання, яке обіймало весь навчально-виховний процес.

Історичний екскурс доводить, що трудове виховання – це не спеціальний витвір радянського періоду, але, без сумніву, саме він посів панівне місце в усіх аспектах освітнього процесу. Педагоги мали різне розуміння трудового виховання, яке залежало і від ідеології, і від потреб і вимог певного відтинку часу, від ступеня політико-ідеологічного тиску на освіту.

Однак не можна стверджувати, що процес радянського трудового виховання носив гомогенний характер – у різні періоди його існування закладався різний зміст, але поняття «трудова навчання», «трудова школа» були концептуальними.

Розглядаючи доробок І. Г. Ткаченка, наголосимо, що в основі його концепції лежить трудове виховання як основоположна ідея, і вона мала свої особливості, що дають нам право говорити про його значний внесок в історію педагогічної думки. Іван Гурович підкреслював суспільну значущість праці, диференціював навчальні й виховні цілі, визначав кінцеву мету і значення трудових зусиль і таке інше.

Великою мірою його система спирається на розташування навчального закладу в сільській місцевості, школи в селі. За І. Г. Ткаченком, саме ця обставина й досі не виноситься і не розглядається як рушійний чинник розгортання наукових засад трудового виховання. Донині досить мало матеріалів, крім різних спогадів про власне сільське дитинство, спрямованих на вивчення, дослідження світу сільської дитини – і в історичному аспекті, і сьогоdnішньому вимірі. Звертання до педагогічних праць І. Г. Ткаченка, який описує власний досвід започаткування і діяльності шкільних виробничих учнівських бригад (суто сільський феномен), позакласної роботи природничо-натуралістичної спрямованості, проведення дослідів на навчально-дослідній ділянці, на фермах і в щоденному побуті, діяльність інтернаціонального табору дружби і відпочинку для сільських дітей з різних регіонів тощо, надасть багато інформації щодо перелічених складників.

Власне, педагогіка, яку розвивав і втілював І. Г. Ткаченко навколо праці, виховання працелюбності як головного чинника розвитку дитини з погляду сьогodenня може розглядатися в аспекті деколонізації.

Педагогічний доробок І. Г. Ткаченка ми розглядаємо крізь призму сьогodenня, отже Нової української школи. У матеріалах НУШ зазначено, що трудове навчання (а нині освітні технології)

планується розпочати у 5-9 класах. Чи не запізно починати? На нашу думку, сільські школярі певним чином відгороджені від праці в навчально-виховному процесі школи, сільської школи зокрема. Наприклад, вони не беруть участь у самообслуговуванні, прибиранні, облаштуванні шкільних приміщень, пришкільних ділянок, шкільного саду і таке інше. Хоча світова практика свідчить про необхідність долучення до такої діяльності дітей з самого раннього віку.

Коли проводимо паралелі за період праці Івана Гуровича і сьогоднішнім, то маємо сказати і про недосліджені, й мало досліджені аспекти його спадщини, говорити про її «деколонізацію», щоб це не означало, і співставляти, переглядати його доробок з огляду на сьогоднішній день, оскільки це наш, український педагог, який все життя провів і пропрацював в невеличкому селі на Кіровоградщині в дуже складні і неоднозначні десятиліття. Спасибі йому за невтомну працю і той спадок, який він залишив для нас.

Список використаних джерел

1. Максимчук О. В. Система трудового виховання в педагогічній спадщині І. Г. Ткаченка. Автор. дис. канд. пед. наук. Кривий Ріг. – 2002; Іванко А. Б. Освітня діяльність та педагогічна спадщина І. Г. Ткаченка (1919–1994). Дис. канд. пед. наук. Кіровоград, 2006; Шевченко І. Іван Гурович Ткаченко в колі своїх учителів і послідовників // Рідна школа. – 2009. – № 8–9.

Василенко Надія

ПЕДАГОГІЧНА СПАДЩИНА І. Г. ТКАЧЕНКА В КОНТЕКСТІ РЕФОРМИ НУШ: ЗАПОВІТ ІВАНА ТКАЧЕНКА

*Мабуть, як і кожна талановита людина,
яка творить нове, активно перебудовує світ,
досягає у цьому справжнього успіху,
Іван Ткаченко зазнав у житті
визнання і пошани, заздрість і помсту.*

Ольга Сухомлинська

Педагогічна спадщина Івана Ткаченка, славнозвісного директора Богданівської середньої школи Знам'янського району

Кіровоградської області, педагога-новатора, вченого-експериментатора, дедалі стає предметом усе уважнішого дослідження і вивчення, поштовхом до роздумів, фундаментом для створення сучасних педагогічних систем, зокрема і НУШ. Але предметом нашого дослідження є порівняння розуміння педагогічної спадщини директора школи Івана Ткаченка, досвіду директора школи сучасного закладу освіти в контексті поєднання з реформою НУШ:

<p>Педагогічна спадщина Івана Ткаченка (1939-1975) [3;4].</p>	<p>Реформа НУШ (2018-2029) [5].</p>	<p>Досвід директора школи, професора Н.В. Василенко (1973-1982 – школа робочої молоді № 24; 1982-2005 – СШ № 29) [1; 2].</p>
<p>Цінності: фундамент для створення сучасних педагогічних систем.</p>	<p>Цінності: орієнтація на потреби учня, педагогіка партнерства) .</p>	<p>Цінності: <i>«Від красивого до людяного»</i> У кожного учня, як стверджують давні філософи, є два береги – від якого він відпливає і до якого має причалити. Першими вітрилами в житті людини стає рідна школа.</p>
<p>Як свідчать дослідження науковців, не вживаючи поняття продуктивне навчання, Іван Гурович у 50-70 рр. ХХ ст. практично</p>	<p>Зміна ролі вчителя, розвиток професійних компетентностей вчителя; формування ключових компетентностей учнів, основні компетенції</p>	<p>Школа № 24 впровадження очно-заочної системи навчання робочій молоді. Середня школа № 29 – автономія закладу освіти.</p>

<p>розробив основи теорії та запровадив у практику продуктивне навчання в Україні.</p>	<p>та візію, яким має володіти випускник НУШ: патріот, інноватор, особистість.</p>	<p>У 1997 році школа стала школою-гуманітарно-естетичним колежем (окремі - бухгалтерія, Статут, освітня програма та фінансування навчального плану), закладом нового типу з ранньою профілізацією.</p>
--	---	--

ЩО ЗМІНЮЄТЬСЯ ДЛЯ АДМІНІСТРАЦІЇ ШКІЛ

<p>Ткаченка І. турбують питання політехнічного навчання, поєднання розумового і фізичного розвитку, створення умов для ефективної підготовки юного покоління до життя. Це не була гра у доросле життя, це були дорослі стосунки між учнями і вчителями, з усією відповідальністю за рішення, за вчинок, за ефективність власної праці.</p>	<p>НУШ – це відповідальна школа, і ми переконані, що навчальні заклади повинні отримати більше свободи дій. Адже відповідальність та свобода йдуть пліч-о-пліч. Тому закон “Про освіту” передбачає кадрову автономію. Тепер директор школи може самостійно призначати своїх заступників, приймати на роботу та звільняти педагогічних працівників. Директор школи обирається за конкурсом.</p>	<p>Школа-кодеж є закладом нового типу з ранньою профілізацією. У школі-колежі учні оволодівають основами народного мистецтва, музики, архітектури, усної народної творчості, національної пісенної і танцювальної культур, побуту, гри на музичних інструментах, формують систему знань про художню культуру і мистецтво, розвивають естетичні потреби і почуття, художні здібності і творчу діяльність, готуються будувати</p>
--	---	---

		власне життя за законами краси.
ОСОБЛИВОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ		
Для навчально-виховного процесу були притаманними дві особливості: самостійна навчальна діяльність учнів, пов'язана з реальною працею, орієнтованою на реальний, суспільно значимий кінцевий продукт.	Нова українська школа – це ключова реформа Міністерства освіти і науки. Головна мета – створити школу, у якій буде приємно навчатись і яка даватиме учням не тільки знання, як це відбувається зараз, а й уміння застосовувати їх у повсякденному житті.	Школа-колеж керується інтересами та потребами кожної дитини. А за цим – майбутнє випускників, за цим майбутнє Вінниці та України.
Освітнє середовище		
Проведення виробничих дослідів в учнівській бригаді, творча праця з членами бригади в галузі раціоналізації і винахідництва , а отже, впровадження науки у сільськогосподарське виробництво.	Зміна освітнього середовища – це зміна ставлення до дитини: повага, увага до неї та прагнення знайти оптимальний спосіб для її ефективного навчання та творчості. Саме такою є Нова українська школа.	Наш навчальний заклад – це простір життя дитини , у якому вона не готується до життя, а живе: тому так важливо для класних керівників школи-колежу плекати учнів як творців та проєктувальників свого життя життя.
Інноваційні технології		
Знання, перевірені	Ключова зміна для	Відійти від

<p>і збагачені практикою, успішно потім застосовуються на виробництві. Це означає, що будівельним матеріалом системи уроків є не тільки дані науки, а й виробництво. Але оволодіння дослідницьким методом, діалектичний підхід до явищ природи, матеріалістичне їх пояснення, свідоме втручання у виробничі процеси, – всі ці знання, уміння і навички, здобуті учнем у процесі проведення виробничих дослідів, є необхідними компонентами будь-якої професії...» Інновація у тому, що у центрі усіх виховних зусиль має стояти людина, і тому вся робота має бути «спрямована на звеличення</p>	<p>учнів стосується підходів до навчання та змісту освіти. У МОН України переконані, що це – головне. Адже мета НУШ – виховати інноватора та громадянина, який вміє ухвалювати відповідальні рішення та дотримується прав людини. Замість запам'ятовування фактів та понять учні набуватимуть компетентностей. Тобто формується ядро знань, на яке будуть накладатись уміння цими знаннями користуватися, а також цінності та навички, що знадобляться випускникам української школи у професійному та приватному житті. Щоб набувати компетентностей, школярі навчаються за діяльнісним підходом – тобто частіше щось роблять замість того, щоб просто сидіти за партами і слухати вчителя. Концепція НУШ пропонує також впроваджувати</p>	<p>традиційності в навчанні, для якого типовою є пасивність учнів, дозволяє, як показує практика, метод проектів, що наприкінці 90-х років минулого століття наче непомітно, але досить стрімко увійшов у наше життя. Саме тому учнівські колективи активно працюють у проектній технології і результатом цього є створення та презентація загальношкільних проектів: «Країна Добра», «Школа здоров'я», «Вклонися низько сивочолим ветеранам», «Без родини немає щастя на землі», «Мое майбутнє в моїх руках», «Бережіть здоров'я змолоду», «Не споглядати й говорити, а вершити і творити», «Я і моя майбутня професія», «Я і мої права», «Краса врятує наш чудовий</p>
---	--	--

людини, на виявлення у неї творчого начала, на створення умов для розвитку її здібностей».	інтегроване та проєктне навчання.	світ», «Я – громадянин», «Земля – наш спільний дім».
--	-----------------------------------	--

Роль педагога

Роль педагога, у якій він переставав бути посередником у передачі абстрактних знань, а ставав консультантом, тренером, наставником, який підтримував учнів у поєднанні навчання з продуктивною працею.	ЩО ЗМІНЮЄТЬСЯ ДЛЯ ВЧИТЕЛІВ? Учитель – це людина, на якій тримається реформа. Без неї чи нього будь-які зміни будуть неможливими, тому один з головних принципів НУШ – умотивований учитель. Це означає, що наша мета – сприяти його професійному та особистому зростанню, а також підвищувати його соціальний статус.	У школі створено працездатний колектив вчителів з достатнім професійним і творчим потенціалом, діє учнівський парламент, який є підтримкою педагогічному колективу школи і рушійною силою виховного процесу в школі. Школа має реальні підтвердження успіхів своєї праці в багатьох напрямках.
---	--	---

Роль учнів

Оволодіння дослідницьким методом, діалектичний підхід до явищ природи, матеріалістичне їх пояснення, свідоме втручання у виробничі процеси, – всі ці	НУШ – це школа, до якої приємно ходити учням. Тут прислухаються до їхньої думки, вчать критично мислити, не боятись висловлювати власну думку та бути	Проєктуючи творчо своє життя, розробляючи і здійснюючи свій індивідуальний життєвий сценарій, людина оволодіває не лише необхідними знаннями, а й
---	--	---

<p>знання, уміння і навички, здобуті учнем у процесі проведення виробничих дослідів, є необхідними компонентами будь-якої професії...»</p>	<p>відповідальними громадянами.</p>	<p>уміннями, зрештою, може, найвищим мистецтвом – жити. Мистецтво жити – це особисте вміння й висока майстерність у творчій побудові свого життя, що базується на глибокому його знанні, розвиненій самосвідомості, володінні системою методів, технологій програмування і здійснення життя як індивідуально-особистісного життєвого проєкту.</p>
--	--	---

Батьки

<p>Робота з батьками має бути «спрямована на звеличення людини, на виявлення у неї творчого начала, на створення умов для розвитку її здібностей».</p>	<p>Водночас батькам теж подобається відвідувати цю школу, адже тут панують співпраця та взаєморозуміння. ЩО ЗМІНЮЄТЬСЯ ДЛЯ БАТЬКІВ? Один із принципів Нової української школи – партнерство, у тому числі – між школою та батьками. Батьки можуть створювати свої органи громадського самоврядування, а</p>	<p>Школа багата своїми традиціями, що були започатковані учнями, вчителями і батьками. У навчальному закладі 14 зразкових кабінетів. оформлених за допомогою батьків. Навчання здійснюється за напрямами: Художньо-естетичний профіль – спеціалізація: музика та хореографія. Суспільно-гуманітарний профіль</p>
--	--	--

	<p>отже – впливати на освітній та виховний процеси.</p> <p>Співпраця між усіма учасниками освітнього процесу: учителями, учнями, адміністрацією та батьками – наріжний камінь, який допоможе досягти всіх інших результатів. Адже тільки так можливо втілити головну мету: змінити освітнє середовище, впровадити навчання для життя. І врешті – зробити українську школу відкритою, цікавою та сучасною.</p>	<p>– правознавство. Природничо-математичний профіль – екологія. Філологічний профіль – українська філологія. Технологічний. У переліку навчальних дисциплін школи-колежу «Основи музичних знань», «Основи естетики», «Етика», «Історія музики», «Художня культура», «Народознавство», «Риторика», «Основи хореографії», гра на сопілці, «Українознавство».</p>
І далі...		
<p>Сучасній школі потрібен учитель-дослідник.</p> <p>В умовах школи тільки директор-дослідник може навчити і виховати учителя-дослідника; тільки учитель-дослідник може навчити своїх вихованців мистецтва а самостійної роботи над</p>	<p>Щоб навчати повному, вчитель повинен отримати свободу дій – обирати навчальні матеріали, імпровізувати та експериментувати. Цю свободу дає новий закон «Про освіту».</p> <p>Співпраця між усіма учасниками освітнього процесу –</p>	<p>Під крилом Синього Птаха – символу нашого колежу – народжуються і зростають таланти: співаки і танцюристи, математики і поети, спортсмени і журналісти та інші працівники.</p>

<p>першоджерелами наукової інформації».</p>	<p>учителів, учнів, адміністрацій та батьків – наріжний камінь, який допоможе досягти всіх інших результатів. Адже тільки так можливо втілити головну мету: змінити освітнє середовище, впровадити навчання для життя.</p> <p>І врешті – зробити українську школу відкритою, цікавою та сучасною.</p>	
--	--	--

Достойний, повний наснаги і праці життєвий шлях Івана Ткаченка до останньої миті був сповнений турботою про сучасний педагогічний процес вже самостійної України. Рядки, у яких він, учитель, науковець і громадянин востаннє звернувся до своїх сучасників, пройняті хвилюванням і болем. У них турбота за майбутнє не тільки нинішніх, а й прийдешніх поколінь, долю Української держави:

«Я звертаюся до Вас, мої молоді колеги – директори сільських шкіл: Вас не турбує те, що з голубого екрана телевізора щедро ллється лише реклама, бізнес, розважальні еротичні програми?

А де ж поділася людина праці, людина, яка створює матеріальні блага для народу, суспільства, куди ж зникла моральна краса молодого хлібороба?

Чому ж Ви, шановні колеги, не стаєте на захист виправданих багаторічною практикою кращих надбань нашої школи з формування гармонійно розвиненої особистості на основі поєднання розумового виховання з продуктивною працею?

Мені здається, що Ви байдуже ставитесь до процесу руйнування кращих, стократ перевірених практикою традицій, які

у 50-60 роках склалися в навчально-виховному процесі сільських шкіл. І це замість того, щоб активно і наступально удосконалювати і розвивати їх.

Ставитись до цих прогресивних традицій необхідно вдумливо і зважено, а не огульно вихлюпуючи й дитя з купелю. Це Вам, мої колеги, мій заповіт» [3].

А це Вам, шановний Іван Гурович, наша відповідь на ваш заповіт від колег 2000, директора школи Надії Василенко, педагогічний колектив якої створив шкільний простір школи-колежу, який до цього часу є аурою добра, де учень знаходить підтримку і всебічний захист, а продовження ідей продуктивного навчання та виховання на цінностях, підготовка учнів до впровадження профільного навчання у 12-річній школі. Школа має сьогодні реальні підтвердження успіхів своєї праці в багатьох напрямках на компетентнісних засадах.

Становиться традицією співпраця між усіма учасниками освітнього процесу – учителів, учнів, адміністрацій та батьків – наріжний камінь, який допоможе досягти всіх інших результатів. Адже тільки так можливо втілити головну мету: змінити освітнє середовище, впровадити навчання для життя.

І врешті – зробити українську школу відкритою, науковою, цікавою та сучасною.

Список використаних джерел

1. Василенко Н.В. Підготовка керівників загальноосвітніх навчальних закладів до інноваційної діяльності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Н.В. Василенко. – Київ, 2007. – 23 с.
2. Досягнення закладу. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://sch29.edu.vn.ua>.
3. Ткаченко Л. «Я звертаюся до вас, мої молоді колеги...» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://naps.gov.ua/ua/press/about_us/2238/.
4. Сухомлинська О. Педагогічна спадщина І.Г.Ткаченка в контексті модернізації шкільної системи освіти» (2004 р.).-

[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pmu.in.ua/nogroup/tkachenko/>.

5. Нова українська школа [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>.

Трубіна Валентина

СКЛАДОВІ УПРАВЛІНСЬКОГО ДОСВІДУ І.Г. ТКАЧЕНКА В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Розвиток сучасної української освіти неможливий без надбань досвіду, наукових досліджень педагогів-практиків, творчих напрацювань педагогічних колективів закладів освіти Кіровоградської області. Важливу роль у становленні і розвитку кращих освітніх традицій Кіровоградщини має «Школа Сухомлинського» та діяльність його сучасників і послідовників.

Розглядаючи та аналізуючи внесок І.Г. Ткаченка у педагогічну теорію і практику педагогіки, систему управління закладом освіти, варто відзначити його прогресивну діяльність як талановитого учителя, науковця, керівника, громадського діяча, засновника власної педагогічної системи, що знаходилась у органічній взаємодії з педагогічною системою В.О. Сухомлинського.

У системі розвитку сучасного освітнього менеджменту досвід управлінської діяльності І.Г. Ткаченка набуває особливого наукового та практичного переосмислення, зокрема його ідеї щодо формування дієздатного творчого і цілеспрямованого педагогічного колективу, системи організаційних і науково-методичних заходів, робота щодо формування вчителя-дослідника. Педагог і керівник вбачав необхідність створення в школах науково-практичних лабораторій для проведення досліджень у сфері дидактики, за умов якісної навчально-матеріальної бази та наявності висококваліфікованих педагогічних кадрів.

Сутнісними і актуальними сьогодні залишаються питання самоосвітньої діяльності педагога та керівника, формування педагогічної культури вчителя, яку І.Г. Ткаченко розглядав як органічну складову загальної культури особистості. Її компонентами він вважав глибоке знання свого предмета, багатоманітність методів вивчення дитини, педагогічну етику, педагогічну творчість, науково-дослідну діяльність вчителя,

єдність науки, майстерності, мистецтва тощо [1, с. 4].

У сучасній системі менеджменту залишаються актуальними наукові основи управління І.Г. Ткаченка, що базуються на принципах:

- плановості;
- компетентності;
- конкретності і діловитості;
- правильного добору і розстановки, раціонального використання та виховання кадрів;
- систематичності перевірки виконання;
- доброзичливих відносин між керівником і підлеглим, колективом і особою [2].

Ці принципи І. Ткаченка досить співзвучні з положеннями Концепції «Нова українська школа», критеріями й індикаторами оцінювання освітніх і управлінських процесів закладу освіти та внутрішньої системи забезпечення якості освіти (у сфері загальної середньої освіти).

Актуальною сьогодні є проблема підготовки якісних управлінців. На жаль, кількість дипломованих менеджерів, які працюють у загальноосвітніх навчальних закладах, є мінімальною.

Стаття 38 Закону України «Про повну загальну середню освіту» визначає, що керівником закладу загальної середньої освіти може бути особа, яка є громадянином України, вільно володіє державною мовою, має вищу освіту ступеня не нижче магістра, стаж педагогічної та/або науково-педагогічної роботи не менше трьох років (крім керівників приватних, корпоративних закладів освіти), організаторські здібності, стан фізичного і психічного здоров'я, що не перешкоджає виконанню професійних обов'язків, пройшла конкурсний відбір та визнана переможцем конкурсу...[3].

Проте жодної вимоги щодо освіти управлінської, тієї, що так необхідна вже багато років, тієї, що дозволить молодим фахівцям отримувати практичний досвід керівника на основі найнеобхідніших знань про систему освіти, організаційні аспекти освітнього процесу, управління персоналом, фінансового менеджменту тощо.

Іван Гурович мав переконання щодо необхідності професійної підготовки керівника, зокрема, створення факультетів у вищих закладах освіти для підготовки директорів шкіл з числа талановитої молоді, а також зазначав, що «...нас

ніхто до такої посади спеціально не готує. Тож, гадаю, слід самим активніше дбати про свій політичний і науковий кругозір» [1. с. 9].

І.Г. Ткаченком свого часу було розроблено модель сучасного керівника школи, де він визначав важливість психолого-педагогічних знань, аналітичні здібності, організації педагогічного колективу, уміння щодо організації навчання педагога, відстеження навчального процесу та діяльності вчителя на уроці тощо.

Маючи сьогодні затверджений Професійний стандарт керівника закладу загальної середньої освіти, розуміємо, наскільки далекоглядними були думки і прагнення видатного педагога.

Сьогодні професійний стандарт визначає такі компетентності керівника закладу: *загальні* – громадянську, соціальну, культурну, когнітивну та підприємницьку; *професійні* – нормативно-правову, компетентність стратегічного управління закладом освіти, стратегічного управління персоналом, забезпечення якості освітньої діяльності та функціонування внутрішньої системи забезпечення якості освіти, організації діяльності закладу освіти на засадах зовнішньої системи забезпечення якості освіти, лідерську, емоційно-етичну, педагогічного, соціального та мережевого партнерства, здоров'язбережувальну, інклюзивну, проєктувальну, інноваційну, здатності до навчання впродовж життя, інформаційно-цифрову.

Досвід І.Г. Ткаченка формувався у Богданівській школі № 1, яка сьогодні носить ім'я видатного педагога. Колектив школи продовжує традиції і застосовує основи наукового управління закладом освіти, працює над впровадженням реформ, базуючись на наукових та професійних надбаннях І.Г. Ткаченка і його колег. Крайні зразки досвіду, традиції, широко застосовуються в сучасній системі навчання, виховання й управління закладом освіти.

Більшість педагогів використовують методики, спрямовані на формування партнерських відносин у закладі освіти із застосуванням особистісно орієнтованого підходу. Вибудовується конструктивна комунікація педагогічних працівників із батьками здобувачів освіти в різних формах, найпоширеніші з яких – це індивідуальне спілкування та ефективні батьківські збори.

У закладі налагоджена дієва командна робота: практикуються взаємовідвідування уроків, тижні педагогічної майстерності, неформальне наставництво, діють творчі об'єднання вчителів для проведення спільних заходів, обговорення освітніх проблем.

Активно і успішно працює Богданівський ліцей імені І.Г.Ткаченка над формуванням внутрішньої стратегії якості освіти, де чільне місце відведено формуванню управлінської горизонталі керівництва та співпраці, системі роботи з педагогічними кадрами щодо розвитку їх компетентностей та творчого потенціалу, розвитку науково-методичної діяльності, вивчення і впровадження сучасних прогресивних здобутків педагогічного досвіду.

Освітня діяльність та педагогічна спадщина І.Г. Ткаченка впродовж багатьох років є об'єктом дослідження для науково-педагогічних працівників комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського». Серед когорти дослідників Андрій Іванко, який вперше зробив спробу систематизації та всебічного аналізу освітньої діяльності та педагогічної спадщини І.Г.Ткаченка, ним детально розкриті взаємодія і взаєморозвиток педагогічних систем В.О.Сухомлинського та І.Г.Ткаченка, проаналізовано систему трудового навчання і виховання, внесок вченого-педагога в розробку наукових засад управлінської діяльності. Сучасні дослідження педагогічної діяльності І.Г.Ткаченка, основи досвіду щодо концептів трудової педагогіки Василя Сухомлинського, Івана Ткаченка, Олександра Захаренка досліджувала Надія Калініченко. Особливості управлінської творчої лабораторії І.Г.Ткаченка описували Антоніна Постельняк та Людмила Кірішко; використання ідей І.Г.Ткаченка у сучасній післядипломній педагогічній освіті – Олександр Жосан; розвиток професійної компетентності вчителів у творчій спадщині І.Г.Ткаченка – Ірина Марченко; використання ідей І.Г.Ткаченка в умовах запровадження інклюзивного навчання – Вікторія Павлюх; оцінювальну систему І.Г.Ткаченка та її вплив на створення ефективної моделі сільської школи – Антоніна Кендюхова; відображення ідей І.Г.Ткаченка у концепції «Нова українська школа» – Анжела Гельбак та ін.

Суть авторської моделі управління Богданівською середньою школою розкриває гасло, яким Іван Гурович керувався у своїй практичній діяльності: «Сплав науки і передової практики – в шкільне життя» [4, с. 27].

Вважаємо, що ідеї І.Г.Ткаченка мають суттєве теоретичне і практичне значення на сучасному етапі розвитку освіти, можуть стати мірилом педагогічної досконалості, невичерпною криницею

педагогічної мудрості, науковості, креативності, а майстерність і мистецтво управління збагатять індивідуальну творчу лабораторію кожного керівника Нової української школи [5].

Список використаних джерел

1. І.Г. Ткаченко про навчання і виховання учнівської молоді / уклад. А.Б. Іванко, – Кіровоград: Видавництво КОІППО імені Василя Сухомлинського, 2009. – 52 с.

2. І.Г. Ткаченко: людина, педагог, науковець (з досвіду роботи відділу освіти Знам'янської районної державної адміністрації). До 85-річчя від дня народження І.Г. Ткаченка, – 2004. – 42 с.

3. Закон України «Про повну загальну середню освіту». [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>.

4. Ткаченко І.Г. Богданівська середня школа імені В.І. Леніна / І.Г. Ткаченко – К. : Радянська школа, 1975. – 275 с.

5. Кірішко Л.М., Постельняк А.І. Особливості управлінської творчої лабораторії І.Г. Ткаченка / Кірішко Л.М., Постельняк А.І. // Педагогічний вісник. – № 1-2. – 2019.

6. Іванко А.Б. Освітня діяльність та педагогічна спадщина І.Г. Ткаченка / Іванко А.Б. // Кіровоград : Поліграф-Терція, 2004. – 188 с.

Мудрий Іван

ТРАНСФОРМАЦІЯ ІДЕЙ І НАДБАНЬ ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСВІДУ І. Г. ТКАЧЕНКА В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ ГАЙВОРОНЩИНИ

Споглядаючи з вершини третього тисячоліття здобутки і надбання освітньої галузі в другій половині ХХ століття, можна без перебільшення і з упевненістю сказати, що це був золотий період розквіту системи навчання і виховання підростаючих поколінь. Саме в цей час в різних куточках колишнього Радянського Союзу засвітились незгасимі зорі – видатні особистості, великі педагоги, які збагатили педагогічну науку і практику геніальними ідеями, безцінним досвідом роботи з підготовки молоді до праці, до життя, виховання в неї високих

моральних якостей громадянина-патріота, борця.

Серед них почесне місце займають видатні педагоги, зірки першої величини, сіячі розумного, вічного, добротворці, вчителі з великої букви, наші земляки Василь Олександрович Сухомлинський, директор Павлівської середньої школи Онуфріївського району і Іван Гурович Ткаченко, директор Богданівської середньої школи № 1 Знам'янського району, які все своє багатогранне життя, тепло своїх душ, частки своїх сердець віддали освіті, школі, вихованню і навчанню підрастаючої зміни.

Подвиг, який вони здійснили, поклавши на алтар освіти свою творчість, сили і знання, співзвучний хіба що з великим подвигом Януша Корчака в роки другої світової війни. Саме вони збагатили і розвинули педагогічну науку і практику, довівши на практиці неперевершену життєву силу ідей таких як гуманізація, демократизація, гуманітаризація освітнього процесу, розвиток мислення, творчості і пам'яті дітей, охорони і зміцнення їх здоров'я, розвитку інтересу до знань, оволодіння навичками самостійної роботи, прагнення до самовдосконалення, гармонізації взаємодії з природою, фізичного виховання. Їх безцінні надбання педагогічного досвіду, прогресивні ідеї стали могутньою рушійною силою в справі докорінного поліпшення навчання учнівської молоді, виховання в неї високих моральних якостей, любові до праці, до життя не тільки в навчально-виховних закладах Кіровоградщини, а й усіх республіках колишнього Радянського Союзу, країн ближнього і дальнього зарубіжжя.

Про роль ідей і педагогічного досвіду видатного педагога В.О. Сухомлинського було багато сказано ще за його життя, а також в багаточисленних публікаціях, науково-практичних конференціях, наукових дослідженнях.

Разом з тим я був би не до кінця відвертий, якби не оповів про видатного вченого-педагога, соратника В.О. Сухомлинського, Ткаченка Івана Гуровича, людини-творця, людини-патріота, інтернаціоналіста, життєлюбця, який прославив своїми ділами славу Кіровоградщини, допоміг в надбанні творчих здобутків в навчанні і вихованні підрастаючих поколінь педагогічними колективами навчально-виховних закладів

багатьох районів і міст не тільки нашої України.

Безперечним свідченням його ролі в піднесенні рівня навчально-виховної роботи з дітьми, розбудови навчання і виховання учнівської молоді є практика роботи шкіл, дошкільних, позашкільних закладів, міжшкільного навчально-виробничого комбінату Гайворонського району впродовж майже всієї другої половини ХХ століття.

Доля подарувала мені можливість не тільки побачити, почути і поспілкуватись з В.О. Сухомлинським, а й знайти щирого друга і наставника Івана Гуровича, який протягом мого 33-річного перебування на посаді завідуючого Гайворонським відділом народної освіти відіграв неоціненну роль в моєму фаховому зростанні, як керівника освітньої галузі, і в моєму особистому житті.

Можна без перебільшення сказати, що вплив науково-педагогічної діяльності І.Г. Ткаченка з початку 60 років і до кінця 80-х років минулого століття була значущою і результативною для освітнього простору багатьох республік Радянського Союзу, нашої Кіровоградщини, і, що досить важливо, виконання низки програмних завдань освітньої галузі нашого району.

Якщо вплив ідей і надбань педагогічного досвіду В.О. Сухомлинського на освітній простір Гайворонщини був, так би мовити, опосередкований через вивчення його багаточисленних публікації, статей, видання книг, переписки Василя Олександровича з директором нашої Гайворонської п'ятої школи Резніком А.Б. (1962–1970 рр.), то вплив надбань і ідей педагогічного досвіду

І.Г. Ткаченка, його творчого педколективу на піднесення рівня роботи освітніх закладів здійснювався в більш різноплановому форматі. Багаторічна дружба і співпраця Івана Гуровича безпосередньо зі мною, Ароном Борисовичем Резніком, Михайлом Михайловичем Ставчанським примножувала сили в нашій повсякденній праці, дарувала нові ідеї і плани, якими щедро ділився Іван Гурович.

Численні зустрічі Івана Гуровича з нами, директором корпусом на Гайворонській землі, на обласних педагогічних форумах, в його, вже на той час, знаменитій Богданівській школі,

давали великий заряд творчої наснаги і невичерпної енергії, сприяли народженню цікавих ідей, пошуку керівниками, вчителями нових ефективних шляхів і методів розв'язання навчально-виховних проблем, що виникали в діяльності педагогічних колективів району.

Особливого значення в науково-педагогічній діяльності І.Г.Ткаченка і його ролі в піднесенні творчої активності керівного складу освітніх закладів ми надаємо його внеску в розробку актуальних проблем управління школою. Мету управлінської діяльності Іван Гурович бачив у цілеспрямованому вихованні вчителя-дослідника. Саме він висловив ідею створення на базі опорних шкіл науково-практичних лабораторій на громадських засадах для дослідження новітніх технологій навчально-виховного процесу.

Своєрідною лабораторією стала обласна школа керівників опорних шкіл, якою довгий час керував Іван Гурович. Учасником цієї школи був і наш директор п'ятої школи м. Гайворона А.Б. Резнік. Саме він був, так би мовити, зв'язуючим містком, по якому кращий педагогічний досвід області транспортувався і втілювався в практику роботи педколективів району шляхом проведення занять постійно діючого семінару директорів шкіл, керівником якої він залишався впродовж майже 17 років.

І.Г.Ткаченко і А.Б. Резнік були генераторами ідей і новітніх творчих починань, які сприяли удосконаленню навчально-виховного процесу в школах, дошкільних, позашкільних закладах району, розвитку творчої ініціативи керівників освітніх установ, вчителів, вихователів, залучення їх до науково-практичної діяльності, запровадження в практику новітніх прийомів і методів навчально-виховної роботи з дітьми.

Під час моїх зустрічей із Іваном Гуровичем ми досить ґрунтовно обговорювали насущні проблеми школи, ролі керівника школи в цілеспрямованій діяльності директора в справі забезпечення учням глибоких і міцних знань з основ наук, досягнення результативності в моральному, трудовому, фізичному, ідейному вихованні підростаючої зміни.

Я з вдячністю сьогодні вкотре згадую наші зустрічі на Гайворонській землі, коли Іван Гурович приїздив до нас на чолі

делегації директорів опорних шкіл області, в складі групи науковців АПН України, партійних і радянських працівників районних рівнів, які в умовах роботи педчитань, науково-практичних конференцій вивчали досвід роботи педколективів п'ятої школи міста Гайворона, міжшкільного навчально-виробничого комбінату, і разом з тим ділилися своїм досвідом, який з вдячністю сприймали керівники наших шкіл. Перебираючи десятки програм різнопланових заходів, які проводились Кіровоградським облвно і ІУУ на базі нашого району впродовж 70-80 років минулого століття, беру в руки програму п'ятого заняття обласного семінару директорів районних (міських) опорних шкіл, слухачів обласної школи передового педагогічного досвіду.

Семінар проходив 18-22 лютого 1974 року на базі Гайворонської середньої школи № 5. Іван Гурович привіз у Гайворон солідну делегацію, яка нараховувала 30 знаних в області директорів середніх шкіл, науковців, методистів.

Разом з тим можу навести десятки прикладів плідної багаторічної співпраці з Іваном Гуровичем, яка мала неоціненний вплив на піднесення рівня роботи педколективів нашого району в піднесенні науково-методичної майстерності педагогічних кадрів. Цьому сприяло чимало організаційно-методичних і науково-педагогічних заходів, які проводились Кіровоградським обласним відділом народної освіти в особі енергійних творчих керівників

Стельмухова Д. Ю., Хижняка Б.Т., їх заступників Чекмарьова В.О., Якубовського О.М., Щила М.М., обласним інститутом удосконалення вчителів в особі їх директорів Хмури О.О., Ярового М.А., заступників Терлецького Л.А., Резницького Я.А., методистів Одорожі Л.Ф., Постельняк А.І., Савельєвої С.С. і багатьох інших.

Неможливо переоцінити його роль у вирощенні з молодих вчителів талановитих педагогів, здібних і неординарних організаторів народної освіти, самовідданих громадян великої країни. Я з великим задоволенням стверджую, що його багатогранна педагогічна діяльність внесла вагому частку і в справу активізації та піднесення рівня науково-педагогічної і організаторської діяльності педагогічного корпусу директорів

середніх і восьмирічних шкіл та якості навчально-виховної роботи очолюваних ними педколективів Гайворонського району.

В області і в республіці заговорили про досвід роботи Гайворонської п'ятої школи, яку очолював з 1963 року Резнік А.Б., згодом кандидат педагогічних наук, Гайворонський міжшкільний навчально-виробничий комбінат трудового навчання і професійної орієнтації учнів, засновником якого, до речі одного з перших в колишньому Радянському Союзі, був Ставчанський М.М. За роки другої половини ХХ століття освіта в районі досягла високих показників завдяки докорінному зміцненню навчально-матеріальної бази шкіл, дошкільних закладів, поліпшенню якісного складу педагогічних кадрів.

Упродовж другої половини минулого століття 19 з 22 середніх і восьмирічних шкіл району перейшли працювати в нові типові приміщення з оснащеними навчальними кабінетами, а діти 18 дитячих ясел-садків отримали нові будівлі з ігровими майданчиками.

Особливої уваги заслуговує науково-педагогічна діяльність І.Г. Ткаченка в справі розвитку змісту, форм і методів реалізації трудового виховання, навчання учнівської молоді підготовки її до праці, до життя.

Цей багатообіцяючий аспект його діяльності, як і ідеї та надбання педагогічного досвіду В.О. Сухомлинського в справі трудового навчання і виховання школярів, зробили благотворний вплив на розвиток і удосконалення системи трудової підготовки учнів середніх і восьмирічних шкіл нашого району, який по своїй суті, був сільськогосподарським. При розробці програми розвитку району на ближню і більш далеку перспективу ми поставили за мету піднести трудову підготовку учнівської молоді до такого рівня і престижності, на якому були головні предмети навчального плану школи.

Протягом 1965 року працівники апарату відділу освіти, райметодкабінету, який тоді очолював колишній завідуючий відділом освіти Ніколайчук О.Н., Заслужений вчитель України, за участю директора комбінату Ставчанського М.М. вивчили досвід роботи кращих педколективів області по організації трудового навчання і виховання школярів і перш за все Богданівської середньої школи

№ 1, яку на той час понад 20 років вже очолював Іван Гурович і мав досить ґрунтовні напрацювання досвіду в багаточисленних аспектах роботи школи і, зокрема, в трудовому вихованні школярів. Саме він був одним з перших в колишньому Радянському Союзі ініціатором створення і розбудови учнівської навчально-виробничої бригади. На час відновлення Гайворонського району (січень 1965р.) міжшкільні майстерні об'єднували трудове навчання 5-8 класів чотирьох міських шкіл а також професійну підготовку старшокласників цих шкіл і Солгутівської середньої школи, де раніше директором працював Ставчанський М.М. Там він започаткував роботу учнівської навчально-виробничої бригади.

Ініціативна група прийшла до висновку, що напрацьований досвід роботи міжшкільних майстерень по трудовому і професійному навчанню учнів може бути поширений на більшість сільських шкіл району. Програма становлення і розбудови Гайворонського МРВК, що була напрацьована педколективом і його творчим, енергійним керівником Ставчанським М.М. була підтримана більшістю керівників шкіл. Вона передбачала поступове залучення старшокласників сільських середніх шкіл з розширенням навчально-матеріальної бази навчально-виробничих майстерень, поповнення автобусного парку для підвозу учнів. На початок 70-х років минулого століття міжшкільні майстерні перетворилися в солідний навчально-виробничий центр трудового навчання і професійної орієнтації, який отримав офіційний статус міжшкільного комбінату в 1974 році.

Ми з Ставчанським М.М. вирішили розширити діяльність навчально-виробничих бригад, які за прикладом учнівських бригад Богданівської і Камишуватської середніх шкіл творчо запрацювали в усіх середніх школах району. В усіх восьмирічних школах з числа учнів 6-8 класів були створені ланки-супутники, в Могильненській, Мощенській, Червоненській, Берестягівській восьмирічних школах запрацювали шкільні лісництва. Важливо зазначити, що професійна підготовка старшокласників міських і сільських середніх шкіл на базі МНВК гармонійно поєднувалась з діяльністю навчально-виробничих бригад в кожній з 9-ти

сільських середніх шкіл. А навчально-виробнича бригада міжшкільного комбінату стала своєрідним організуючим професійним центром підготовки старшокласників за 15 спеціальностями, які потрібні були на той час сільськогосподарському виробництву.

Запозичивши кращий досвід роботи учнівської навчально-виробничої бригади Богданівської середньої школи, її керівника І.Г. Ткаченка, пізніше – Камишуватської середньої школи і її керівника Н.А. Калініченко по забезпеченню широкої профорієнтаційної роботи з учнівською молоддю, яка широко розкрита в багаточисленних працях Івана Гуровича і, зокрема, в монографії «Навчально-виробнича і виховна робота в учнівській виробничій бригаді», «Трудове виховання старшокласників», «Богданівська середня школа», ми удосконалили всю систему профорієнтаційної роботи з учнівською молоддю.

Розповідь про вплив ідей і надбань педагогічного досвіду І.Г. Ткаченка на освітній простір Гайворонщини була б далеко неповною, якби не була хоча б частково розкрита його участь в розбудові і становленні нашого міжшкільного навчально-виробничого комбінату на етапі організації і здійснення широкої науково-дослідницької роботи в другій половині 70-х років та на початку 80-х років минулого століття і втілення надбань його багаторічного досвіду у практичну діяльність освітніх установ Кіровоградщини, України, республік колишнього СРСР, ближнього зарубіжжя.

Це особлива сторінка діяльності міжшкільного комбінату. Про її феноменальну важливість багато сказано і написано багатьма знаними науковцями, вона дала привід до написання наукових монографій, публікацій, захисту дисертацій, появи нових ідей і планів у справі розбудови і становлення національної школи, народження на терені освітнього простору навчально-виховних комплексів «Школа майбутнього». Серед них слід назвати імена М.Д. Ярмаченка, В.М. Мадзігона, Д.А. Сметаніна, Д.О. Тхоржевського,

М.П. Тименка, Г.Є. Левченка, В.З. Моцак, Н.А. Калініченко і, звичайно, І.Г. Ткаченка, який з 70-х років минулого століття і до кінця своїх днів допомагав в роботі комбінату, був активним проповідником ідей і досвіду, які, мов гриби після дощу, проростали в цій неординарній навчально-виховній установі.

Постійне спілкування з Іваном Гуровичем показало наскільки високо цінує він наш досвід і які багатообіцяючі перспективи вбачає в його запровадженні в практику роботи педколективів країни. Незважаючи на завантаженість науково-педагогічною, громадсько-політичною діяльністю, керівництвом Богданівської середньої школи № 1, Іван Гурович Ткаченко підтримував постійні зв'язки зі мною, М.М. Ставчанським, А.Б. Резніком. Неодноразово в складі делегацій завідуючих відділами народної освіти, працівників методичних кабінетів, директорів опорних шкіл, працівників профспілкових організацій області Іван Гурович був у нашому МНВК. Окремо хочу сказати про дружбу і тісну співпрацю Івана Гуровича зі мною. Мої неодноразові виступи на конференціях, нарадах, на яких він постійно був присутній, викликали в нього живий інтерес. Він щоразу давав дружні поради, пропозиції, робив досить тактовні зауваження. Саме він запропонував мені включитися в наукові пошуки в питаннях розвитку технічної творчості школярів в умовах роботи міжшкільного навчально-виробничого комбінату. Цю пропозицію підтримали Д.А. Сметанін, В.З. Моцак, В.М. Мадзігон, а Віра Зіновіївна стала моїм науковим керівником.

І після виходу на пенсію Іван Гурович не поривав зв'язків з нашим комбінатом, цікавився його роботою, підтримував порадами і настановами. Він, так як і ми, важко переживав ті занепади і розрухи, які, мов сніг, випали на освітянські голови на початку 90-х років ХХ століття. При одній із зустрічей з Іваном Гуровичем в Кіровограді в стінах тодішнього педінституту, де він працював на кафедрі педагогіки, я йому розповів про посягання «нових реформаторів», які затіяли компанію ліквідації системи управління освітою в районі, передачі міжшкільного комбінату в руки приватних структур, ліквідації фактичного досвіду з трудового навчання і виховання учнівської молоді. Я і сьогодні з радістю пригадую, з яким ентузіазмом і гнівом Іван Гурович аргументував шкідливість таких посягань і дав раду підняти педколективи установ освіти, батьківську громадськість на захист МНВК. Він дав тверду обіцянку знайти зі свого боку шляхи впливу на недопущення такого варварського посягання на існування комбінату. Треба віддати належне йому, що наші супротивні дії і порада та допомога зі сторони Івана Гуровича дала свої результати. Нам вдалося переконати бувшого голову

райдержадміністрації Рябокучму М.С. в тому, що закриття комбінату буде великим злочином проти народної освіти. І міжшкільний комбінат залишився працювати в своєму статусі і режимі. Правда, «новим українцям» вдалося відірвати в комбінату 20 га орної землі і типове приміщення дитячого садка, яке було передано йому для організації гурткової і профорієнтаційної роботи з дітьми.

Сьогодні Гайворонський МНВК набув нового дихання. У 2022 році рішенням Гайворонської міської ради його було реорганізовано в новий освітній заклад – Гайворонський міжшкільний ресурсний центр, який практично наслідував досвід і напрямки діяльності колишнього МНВК.

Гайворонський МРЦ налаштований на подальшу розбудову і поліпшення педагогічної діяльності в справі науково-методичного забезпечення навчально-виховного процесу, організації трудового, допрофільного, профільного, національно-патріотичного виховання школярів 5-11 класів, залучення їх до масової участі в позакласній гуртковій роботі, здійснення профорієнтаційної роботи з дітьми дошкільних закладів, освітніх закладів Гайворонської ОТГ.

У цьому нам і надалі надаватимуть ентузіазму ідеї, безцінна і неперевершена педагогічна спадщина вчених-педагогів В.О. Сухомлинського та І.Г. Ткаченка.

Список використаних джерел

1. Сухомлинський В.О. Павлівська середня школа. Розмова з молодим директором / В.О. Сухомлинський II Вибрані твори в 5-ти томах. Т. 4. – Рад. шк., 1976. – 640 с.
2. Ткаченко І.Г. Ростимо молодих хліборобів / І.Г. Ткаченко. – К. Знання, 1967. – 46 мс.
3. Ткаченко І.Г. Богданівська середня школа імені В.І. Леніна / І.Г. Ткаченко. – Рад. школа, 1975. – 274 с.
4. Постельняк А.І. Опорні школи області / А.І. Постельняк. – Кіровоград: Вид-во КОШПО ім. Василя Сухомлинського, 2012.
5. Стельмухов Д.Ю. Трудове виховання школьників. – Школа и производство. – 1977. – № 5. – С. 49-53.
6. Стачанський М.М. Работа Гайворонского УПК. – Школа и производство. – 1977. – № 5. – С. 58-65.
7. Калініченко Н.А. Василь Сухомлинський, Іван Ткаченко, Олександр Захаренко: Концепти продуктивної педагогіки

Калініченко Н.А. – Кіровоград, 2013. – С. 187.

8. Мадзігон В.Н. Продуктивная педагогика / Мадзігон В.Н. – К. : Педагогічна думка, 2007. – 357 с.

9. А.Б. Резнік – вчений, талановитий педагог-організатор І.Л. Мудрий, В.П. Поліщук, А.І. Постеляняк, Т.Б. Романюк. – Кіровоград: Центральне українське видавництво України, 2011. – С. 169-181.

10. Мудрий І.Л. Гайворонський міжшкільний навчально-виробничий комбінат: історія, традиції, інноваційний поступ / І.Л. Мудрий, С.І. Іщук. – Вінниця. – ПП «Друк», 2011.

Татаренко Олена

ДІЯЛЬНІСНИЙ ПІДХІД НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГІЙ У КОНТЕКСТІ НУШ

*«Виховати людину, яка б
уміла трудитися і головою, і
руками – колосально
важлива річ...»*

Іван Ткаченко

Життя в сучасному високотехнологічному світі, де швидко з'являються десятки нових професій і відмирають застарілі, де вимагається насамперед творчість, уміння вчитися впродовж усього життя, висуває перед школою нові завдання нечуваної складності. Пріоритет надається навчанню самостійно добувати потрібну інформацію, вичленити проблеми, шукати шляхи їх раціонального розв'язання, вміти критично мислити, застосовувати набуті знання для вирішення нових завдань. Ці завдання сформульовані в новому Державному стандарті базової середньої освіти та Концепції Нової української школи [3].

Нова українська школа – середовище інтегрованого навчання, де діти можуть розвивати навички, які стануть їм у пригоді в реальному житті більше, ніж теорія з підручників.

Державний стандарт базової середньої освіти ґрунтується на засадах особистісно зорієнтованого, компетентнісного і діяльнісного підходів.

Діяльнісний підхід в освіті – це спосіб реалізації ідей та змісту

Нової української школи.

Діяльнісний підхід спрямований на розвиток умінь і навичок учня, застосування здобутих знань у практичних ситуаціях, пошук шляхів інтеграції до соціокультурного та природного середовища [7].

Діяльнісний підхід – найприродніший спосіб підготувати дитину сьогодні до світу завтра.

Школа для дитини не має бути місцем отримання теоретичних знань. Це простір для прояву та реалізації дитячої креативності, місце, де діти вчать бути ініціативними, і як результат – успішними.

Завдання вчителя – створити для учнів ситуацію, яку вони мають вирішити. Так у дітей виникає розуміння, що в них ще відсутні певні знання та вміння. Проте тоді з'являється внутрішня мотивація та конкретна навчальна мета. Педагог націлює, допомагає знайти вихід, засвоїти шляхи вирішення, але при цьому залишає за дитиною право обрати власний спосіб, навіть якщо на початку він неправильний.

Діяльнісний підхід в освіті – це не сукупність окремих освітніх технологій чи методичних прийомів. Це основа, на якому будуються різні системи навчання зі своїми конкретними технологіями, прийомами та й теоретичними особливостями. Вивченням діяльнісного підходу займався широкий загал дослідників.

Значний внесок у формування сучасного змісту технологічної освітньої галузі зробили О. Коберник, В. Мадзігон, В. Сидоренко, Д. Тхоржевський, Г. Терещук, І. Ткаченко та ін.

Ідея діяльнісного підходу пов'язана з діяльністю, як засобом становлення і розвитку суб'єктності. Тобто, у процесі і результаті використання форм, прийомів і методів освітнього процесу народжується не робот, навчений і запрограмований на чітке виконання певних видів дій і операцій, а особистість, яка обирає, оцінює, програмує і конструює різні види діяльності, що задовольняють потреби в саморозвитку й самореалізації. Переваги застосування діяльнісного підходу (на прикладі учнів класу):

- всі учні залучаються в навчальних процес, допомагаючи

один одному;

- учні діляться ідеями один з одним, працюють в команді, змінюють своє мислення на основі роботи групи;

- учні більше працюють практично з різним навчальним інструментарієм, проводять досліди, які підводять до розуміння предметів та явищ;

- розвивається критичне мислення, уміння аналізувати, синтезувати навчальний матеріал (знання), які в подальшому будуть використовуватися в житті;

- діти вчаться працювати з інформацією, уміють її аналізувати, використовувати в різних ситуаціях, моделювати наслідки, встановлювати залежності в навколишньому світі.

- учні відкриті до спілкування, вчаться приймати рішення [4].

Реформування освіти вимагає від учителя трудового навчання (технологій) принципово нового підходу до проектування уроку, переорієнтації освітнього процесу від пояснювально-ілюстративного до самостійного продуктивного.

Технології фактично єдиний предмет у школі, який має можливість створити цілісне, системне уявлення про технічне середовище, яке оточує людину та про технологічність більшості видів людської діяльності, без якого неможливе існування суспільства на сучасному етапі [1].

Орієнтовними видами навчальної діяльності на уроках технологій можуть бути: проєктна, винахідницька, дослідницька, інноваційна, конструкторська, графічна, художня, творча, практична, інтерактивна та інші.

Дитина на уроці технологій має змогу розв'язувати реальні життєві задачі та аналізувати, обговорювати свої дії з вчителем та учнями, досягаючи певного логічного завершення.

Реалізацію діяльнісного підходу забезпечують інтерактивні методи та прийоми кооперативного навчання, технології розвитку критичного мислення, проєктна технологія, проблемне навчання, перевернутий клас, так і багато інших технік, технологій навчання та навіть прості за змістом STEM-проєкти.

Принцип діяльності виділяє учня як діяча в системі освіти, в той час як вчителю відводиться роль коуча, фасилітатора, модератора освітнього процесу. Технологія проведення уроків за принципом діяльності має на меті наявність послідовних завдань,

які забезпечують діяльність учня на кожному етапі уроку. Діяльнісний підхід дає можливість організувати діяльність учнів, інтегруючи її в цілісну систему: спостереження, досліди, самостійний пошук інформації, спеціальні задачі і вправи на розвиток уяви; завдання з моделювання, конструювання об'єктів та явищ навколишнього світу [5].

Трудове навчання і виховання на основі діяльнісного підходу відповідає сучасним вимогам до освіти. Величезні можливості для цього надають сучасні інформаційні комп'ютерні технології. Актуальність використання комп'ютерних технологій під час діяльнісного навчання полягає саме в ефективності поєднання корисного і цікавого, навчання і розваги, наочності і інформативності.

Коли вчитель щось обіцяє учням, він має прикласти максимум зусиль, щоб здійснити це. Даючи зауваження дитині, педагог має можливість закликати учня не лише не робити щось погане, але і стимулювати до відповідального життя, яке чекає на дитину після навчання в школі. Стимулюючи учнів до діяльності, необхідно наголошувати на відповідальності за обрану роль, посаду чи організаторську діяльність, адже від якості роботи кожного буде залежати результат класу, школи, міста та країни.

Діяльнісний підхід має мету через практичну дію учня отримати бажаний результат. Наприклад, щоб після уроку на тему «Ручні шви» дитина змогла практично використати шви в буденному житті.

Допомогти плідно використати кожен клаптик нашої землі задля спільної *перемоги*, посадивши свій *Сад Перемоги*. Проект «Сади Перемоги» у громаді, на городі, на балконі...

Головним напрямом реалізації оновленого змісту цієї галузі є проектно-технологічна діяльність учнів, в якій поєднуються та інтегруються всі види діяльності сучасної людини.

Методика **проектної технології** передбачає інтегрування знань та практичного досвіду.

Проектно-технологічна навчальна діяльність учнів спрямована на планування, конструювання, проектування і виготовлення виробу від творчого задуму до його втілення в готовий продукт.

Впродовж створення виробу вчитель, на власний розсуд та

спільно з усіма учасниками проектної діяльності, визначає місце для формування ключових компетентностей в освітньому процесі та відповідні для цього методи та форми організації учнів, техніки, програмні і цифрові пристрої тощо.

Доцільно гармонійно доповнювати освітній простір закладу, коли учні досліджують тему проекту в бібліотеках, спостерігають за відповідними процесами під час екскурсії, переглядають відео у всесвітній мережі, відвідують з учителем виставки чи музеї, беруть участь в організації коворкінгів, шкільних ярмарків чи аукціонів, долучаються до майстер-класів / тренінгів дизайнерів чи художників / майстрів декоративно-ужиткового / художнього мистецтва тощо.

Досягнення учнями очікуваних результатів навчання відбувається у послідовності, яку вчитель визначає спільно з учнівським колективом з огляду на запланований продукт.

Сутність проектної методики, розглянутої в контексті діяльнісного навчання, полягає в тому, що ціль занять і способи її досягнення повинні визначатися з позиції самого учня, на основі його інтересів, індивідуальних особливостей, потреб, мотивів, здібностей. Основна теза сучасного розуміння проектної методики зводиться до наступного: «Все, що я пізнаю, я знаю, для чого це мені потрібно і де й як я можу ці знання застосувати» – і в сучасних умовах знаходить поширення в багатьох освітніх системах, котрі прагнуть знайти розумний баланс між академічними знаннями і прагматичними вміннями.

Проектування є діяльністю зі створення образу майбутнього, передбачуваного явища. Воно є одним з аспектів творчості людини і засновано на плануванні, прогнозуванні, прийнятті рішень, розробці, науковому дослідженні. Грунтуючись на поняттях технології навчання і проектування, проектну методику варто розглядати як сукупність пошукових, проблемних методів, творчих за самою своєю суттю, що являє собою дидактичний засіб активізації пізнавальної діяльності, розвиток креативності й одночасне формування певних особистісних якостей учнів у процесі створення конкретного продукту. Фінальний вигляд проекту в трудовому навчанні (технологіях) може мати матеріальне, й інформаційне втілення.

Для проектної технології основна мета – отримати кінцевий

продукт, а **проблемне навчання фокусується на проблемі й процесі її вирішення.**

Проблемне навчання стимулює застосовувати навички критичного мислення та вирішення проблем за обмежений час і надає справжній досвід, який сприяє активному процесу вивчення, допомагає систематизувати знання та природно інтегрує навчання в школі й реальне життя.

До проблемного навчання входять такі напрями, як дослідження випадків, рольові ігри та симуляції.

Проблемне навчання можна використовувати на будь-якому уроці трудового навчання (технологій), але при цьому звернути увагу на характерні особливості:

- проблема повинна стимулювати учнів шукати глибшого розуміння концепцій чи теорій;

- проблема повинна вимагати, щоб учні приймали обґрунтовані рішення та захищали їх;

- проблема повинна містити такі завдання, щоб для їх вирішення учням необхідно було пов'язати її з попередніми курсами / знаннями;

- якщо проблему вирішують у групах, вона має бути такого рівня складності, щоб стимулювати учнів об'єднатися задля досягнення мети;

- якщо проблема передбачає багатоетапність вирішення, то початкові кроки мають бути цікавими та відкритими, щоб мотивувати учнів до дослідження.

Над проблемною ситуацією вчителю разом з школярами доцільно працювати за алгоритмом:

- постановка проблеми / створення проблемної ситуації /;

- пошук рішення / збирання й аналіз даних, необхідних для вирішення проблеми;

- вираження рішення / висловлення гіпотез;

- презентація продукту / формулювання висновків

Важливим аспектом є пошук справжніх проблем, в яких учні приміряють конкретні ролі, отримують обов'язки, і які справді цікаві в їхньому віці. Робота зі справжніми проблемами допомагає учням продумати аспекти питань, які вони, можливо, не розглядали раніше [10].

Інтерактивні технології

Парну та групову роботу організують як на уроках засвоєння, так і на уроках застосування знань, умінь та навичок.

Для урізноманітнення форм перевірки домашніх завдань, повторення вивченого матеріалу, актуалізації та задля кращої результативності, потрібно практикувати роботу в парах, у малих групах. Цінність використання такого виду роботи полягає в тому, що учні не можуть «ухилитися» від виконання завдання, та водночас дає змогу суттєво зекономити час.

Інтерактивні методи навчання можуть допомогти під час уроку:

- налаштувати на робочий процес, створити доброзичливу атмосферу на занятті, ознайомити з темою та завданнями: «Продовж речення», «Діалог»;

- розв'язати ключові проблеми: «Мозковий штурм», «Театралізовані ігри», «Карусель»;

- здійснити рефлексію та підсумки: «Сенкан», «Вернісаж».

Вибір інтерактивного методу залежить від тематики конкретного уроку, його завдань та готовності учнів.

Доцільним є застосування інтерактивних технологій та прийомів під час проведення **предметної декади, позаурочних заходів**:

- групова робота та робота в парах (моделювання, випуск шкільної газети, листівок);

- «Мікрофон» (технологічні вікторини);

- «Коло ідей» (учнівська конференція);

- рольова гра, імітація (тематичний вечір, театралізація).

Інтерактивне навчання в поєднанні з традиційними формами роботи допомагають у формуванні ключових компетентностей учнів.

Важливим мотиваційним аспектом у трудовому навчанні (технологіях) є залучення учнів до участі в **конкурсах і дослідженнях**. Це заохочує до наукової діяльності. Наприклад, урахувавши еволюційні зміни суспільства, актуальним є дослідження розвитку технік декоративно-ужиткового мистецтва територіальної громади, міста чи села. Результати спільної наукової роботи розкрити на шпальтах міських газет, телебаченні та сайті закладу освіти. За змістом ця діяльність не лише гармонійно «вплітається» у життя, а й сприяє згуртованості дитячого колективу, формуванню відповідальності, взаємодопомоги, самодисципліни, дбайливого ставлення до надбань рідного краю.

Нині однією з актуальних проблем в технологічній освіті є

брак в учнів мотивації до навчання. Мотивація – це надзвичайно важлива складова частина не лише навчання, а й будь-якої діяльності людини. Є мотив, то є й бажання виконувати й доводити до завершення цю діяльність. Без належної мотивації не працюватиме жодна педагогічна технологія. Для пізнання нового, потрібно зацікавити учнів не лише конкретним предметом, а й процесом отримання знань. Тоді навчання стає задоволенням.

На уроках технологій потрібно створювати такі умови, щоб кожен міг сам набувати знання. Тому до кожного уроку вчителю потрібно готуватися, як до відкритого. Тяжка праця, але результат задовольнить.

Ілюстрації, емоційна розповідь учителя — це прийоми реалізації методу створення емоційних переживань у навчанні. Одним із прийомів емоційного мотивування навчання є створення ситуації захопленості, тобто в складі навчального процесу мають бути захопливі приклади, досліди й парадоксальні факти. Посилений інтерес в учнів викликає аналіз уривків із художньої літератури, присвячених життю та діяльності видатних дизайнерів, майстрів, громадських діячів.

Сучасне життя та соціальні тенденції заохочують учнів до засвоєння практичних умінь та навичок, самостійного навчання, умінь критично мислити.

На думку Метью Ліпмана, **критичне мислення** – це вміле **відповідальне мислення**, що дозволяє людині формулювати надійні вірогідні судження.

Для того, щоб критично мислити, учні повинні:

- розвивати впевненість у собі й розуміння цінності власних думок та ідей;
- брати активну участь у навчальному процесі;
- ставитися з повагою до різноманітних думок;
- бути готовими породжувати й відкидати судження.

Секрет креативності в умінні генерувати дрібні ідеї у великий проект. Але самі великі ідеї народжуються не миттєво, а виростають із дрібних у процесі тривалої, систематичної, наполегливої роботи.

Розвивати критичне мислення доцільно поступово і систематично, використовуючи у навчальному процесі, крім традиційного уроку:

- урок-подорож (віртуальна екскурсія на підприємство);
- урок-диспут (обговорення доцільності оздоблення виробу);

- урок-наукове дослідження (історичні відомості);
- урок-подорож у країну майстрів (вивчення основ технології);
- урок-презентація (представлення власноруч виготовлених виробів);
- урок-конкурс/змагання (зробити кращий зразок).

Проведенню таких уроків передують велика дослідницька, пошукова і творча робота учнів, що підвищує їхню пізнавальну активність і самостійність, допомагає самореалізуватися.

Сучасному педагогові необхідно вибрати те «зерно», що дасть змогу створити свою методику.

Оновлена програма обумовлює кардинальні зміни в методичній підготовці вчителя. Учитель Нової української школи – це учитель, який уміє самостійно конструювати навчальний процес під здібності і природні нахили учнів, який уміє працювати «на учнів», а не лише на виконання навчальної програми.

Особистість не можна побудувати як продукт, як пасивний результат зовнішніх дій. Можна лише включити його в системну навчальну діяльність, викликати власну активність, і тільки через механізми цієї активності (спільно з іншими людьми) він стане тим, чим зробить його діяльність.

Діяльнісний підхід до навчання – справжня рятівна паличка для вчителя. Адже - це реальна можливість для розвитку ключових компетентностей та наскрізних умінь особистості, застосування теоретичних знань на практиці, формування здібностей до самоосвіти й командної роботи та, звісно, успішної інтеграції в соціумі, а згодом і професійної самореалізації.

Список використаних джерел

1. Володимир Юрженко. Проектна технологія як основа технологічної підготовки шкільної молоді для діяльності в сучасних умовах / Володимир Юрженко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://lib.iitta.gov.ua/718998/1/Nauk-ped-stud_2019-3-86-96.pdf.

2. Державний стандарт базової і повної середньої освіти [Електронний ресурс] / Режим доступу : Постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 р. № 1392. – <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-п>.

3. Діяльнісний підхід як основа організації навчально-виховної діяльності учнів [Електронний ресурс] / Режим

доступу :<http://plotnikovans.blogspot.com/2018/06/blog-post.html>.

4. Кровицька Г. В. ЕСЕ на тему «Що потрібно зробити для впровадження діяльнісного підходу у свою щоденну практику?» <https://naurok.com.ua/kontrolna-robota-ese-na-temu-scho-potribno-zrobiti-dlya-vprovadzhennya-diyalnisnogo-pidhodu-u-svoyu-schodennu-praktiku-278729.html>.

5. Кузькова Тетяна Петрівна Роль діяльнісного підходу до навчання в викладанні шкільних предметів та формуванні компетентностей учня [Електронний ресурс] / Режим доступу : <https://genezum.org/library/rol-diyalnisnogo-pidhodu-do-navchannya-v-vykladanni-shkilnyh-predmetiv-ta-formuvanni-kompetentnostey-uchnya>.

6. Коберник О.М. Проектно-технологічна система трудового навчання // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2003. – № 4. – С. 8 – 12.

7. Лихненко В. П. Діяльнісний метод навчання [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://shkola.ostriv.in.ua/publication/code-5496E72DB571B/list-24B7BC55727>.

8. Олександра Дмитренко. Більше, ніж гра: діяльнісний підхід у Новій українській школі [Електронний ресурс] / Режим доступу :<https://osvita.ua/school/method/85081/>.

9. Сайт Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України [Електронний ресурс] . – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua>.

10. Як і коли застосовувати проблемне навчання [Електронний ресурс] / Режим доступу : <https://nus.org.ua/view/yak-i-koly-zastosovuvaty-problemne-navchannya-problem-based-learning/>.

Марченко Ірина

АКТУАЛЬНІСТЬ ПЕДАГОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ ІВАНА ГУРОВИЧА ТКАЧЕНКА У СТАНОВЛЕННІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Становлення української державності, інтеграція в Європейське і світове товариство передбачають орієнтацію на особистість, яка здатна до самоосвіти і саморозвитку, вміє застосовувати здобуті знання, критично мислити, опрацьовувати різноманітну інформацію, прагне удосконалити власне життя і життя своєї держави. Високий рівень інтелектуального, творчого потенціалу кожної країни є тим фактором, який суттєво впливає на її загальний і економічний розвиток. Сучасні перетворення в

освіті, що випереджають педагогічні традиції, створюють основи для формування Нової української школи.

Головна мета української системи освіти – створення умов для розвитку і самореалізації кожної особистості як громадянина України, формування покоління, здатного навчатися впродовж життя, створювати й розвивати цінності громадянського суспільства [4].

У центрі уваги педагогів має бути кожен учень як особистість у своїй унікальності, тому що у кожній дитині від народження закладено програму фізичного та інтелектуального розвитку.

В контексті модернізаційних змін у національній системі освіти і виховання освітня діяльність і педагогічна спадщина Івана Гуровича Ткаченка набувають особливого значення. Він, як педагог-новатор, став творцем педагогічної системи, у якій дитина, передусім – об'єкт любові та піклування, об'єкт виховання.

У цій системі зовнішній педагогічний вплив на дитину організовувався таким чином, щоб пробуджувати внутрішні сили, стимулювати прагнення до саморозвитку, створюючи для цього умови та можливості. Дитина протягом усього процесу становлення як особистості, зокрема, навчання в середній школі, виступає спочатку як творець власних уявлень про навколишній світ, чого він досягає самостійним пізнанням оточуючої дійсності в процесі спостережень, власного осмислення сприйнятого й вироблення своєї оцінки баченого та почутого. В процесі навчання дитина - творець, здобувач знань, володар і розпорядник знаннями. У дитини формується власний світогляд, бачення своєї ролі в суспільстві. Цілком закономірно, що весь цей шлях участі дитини у педагогічному процесі викликає потребу в самореалізації та самовихованні. Саме вчитель може створити творчу атмосферу освітнього процесу, визначити, які нові педагогічні технології, авторські методики, інноваційні технології необхідно використати у своїй роботі для досягнення високих результатів.

В.О. Сухомлинський на сторінках своїх робіт високо оцінював педагогічну діяльність І.Г. Ткаченка: «Справді народний учитель – людина, що вміє «глаголом жечь сердца людей». Є у нас на Україні прекрасний майстер – учитель математики Іван Гурович Ткаченко, директор Богданівської школи Знамянського району

Кіровоградської області, заслужений учитель школи. Послухайте, як він говорить зі своїми вихованцями, і ви відчуєте, що означає виховання словом. Здається, що кожне слово, з яким він звертається до дітей, направлене на ту саму хвилю, що й потаємні струни дитячої душі. Він знає, яку реакцію викличе в дитячих серцях кожне його слово, з яким він звертається до дітей, направлене на ту саму хвилю, що й потаємні струни дитячої душі. Він знає, яку реакцію викличе кожне його слово, і будить словом саме ті почуття, які треба збудити в даний момент. Це уміння володіти словом іде від великої внутрішньої культури, від знання душі дітей, від життєвої мудрості, від морального права вчити і повчати» [1, с. 251-252].

Особистісно зорієнтована модель сучасної освіти, яка лежить в основі концепції Нової української школи, ставить понад усе інтереси та здібності дитини, бере до уваги її погляди, враховує її потреби та особливості розвитку.

На перший план виходить психологічний комфорт учнів, підтримка їх педагогами, розкриття потенціалу та здібностей кожної дитини.

Педагогічну діяльність учителя Ткаченко розглядав як процес, що складається із певних елементів, взаємопов'язаних у своєрідне структурне ціле, систему психологічних і педагогічних дій, які характеризують особистість учителя, його ідейну зрілість, чітко виявлене професійне спрямування, знання основ наук, знання психології, володіння педагогічною майстерністю.

Іван Гурович завжди прагнув до логічного завершення малих і великих справ, тому його поради відзначалися глибокою компетентністю і конкретністю. Він наголошував, що компетентність і професійність повинні пронизувати всі аспекти діяльності кожного вчителя: уроки, позакласну і громадську роботу. Із цією метою в школі була розроблена чітка система організаційної роботи, основними складовими якої були:

- опанування всіма вчителями філософії освіти як методологічної основи навчання;
- постійне поповнення і збагачення знань учителів з педагогіки та психології;
- визначення на кожний навчальний рік провідної проблеми, над якою працює педагогічний колектив;

- вивчення і впровадження в практику передового досвіду вчителів школи, області, країни.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства, модернізації системи освіти, введення нових освітніх стандартів значно зростає роль вчителя як активного суб'єкта педагогічного процесу, підвищуються вимоги до його особистісних і професійних якостей, соціальної та професійної позиції, що відображено в Концепції Нової української школи (НУШ). Нові принципи освіти вимагають від кожного вчителя високого професіоналізму, опанування та застосування сучасних педагогічних технологій і нових методів навчання і виховання, бажання та вміння постійно вчитися й самовдосконалюватися, творчого підходу та раціоналізму, а також готовності до змін в контексті реалізації змісту реформи НУШ.

В умовах Концепції Нової української школи розширюються функції та можливості вчителя, з'являються нові соціально-професійні ролі педагога в освітньому процесі. Сучасний вчитель – це агент змін, тьютор, фасилітатор, модератор, коуч, ментор.

Кожен учитель Богданівської середньої школи мав свою «перлинку». Це і вмиле використання красномовного матеріалу на уроках, і демонстраційний фізичний експеримент, і диференціювання навчання в межах одного класу, і емоційність навчання, і задачі з виробничим змістом тощо. Учитель ставав майстром, поєднував урочну та позакласну роботу, де виступав у ролі керівника, наукового консультанта гуртка, студії, секції чи наукового товариства [5].

У роботі вчителів основна увага приділялася проблемам ефективності уроку: дидактичним, виховним аспектам уроку, технологіям, міжпредметним зв'язкам, процесу взаємодії вчителя і учнів. Творчі пошуки спрямовувалися на пізнання власних наукових і методичних можливостей, глибше осмислення практики та визначення потреби в поповненні знань.

Підростаюче покоління не можна не готувати до праці, адже вона забезпечує добробут членів суспільства. Економічні умови сьогодення роблять проблему трудового виховання ще актуальнішою, бо зростає необхідність забезпечувати через школу практичну підготовку учнівської молоді до праці. Початкова професійна підготовка – це лише одне завдання трудового навчання в школі, головним же його завданням є всебічний

розвиток особистості учнів, у якому трудове навчання відіграє надзвичайно важливу роль [6].

Перед сучасним суспільством актуальним стає завдання: виховати в особистості сумлінне ставлення до праці, почуття відповідальності за якість праці, сформувані необхідні трудові уміння і навички.

Ідеалу виховання особистості трудівника І.Г. Ткаченко залишався вірним до останніх днів свого життя. І в наш час актуальним стає повернення до ідеалу праці, адже основною, фундаментальною формою суспільної самореалізації людини є її трудова діяльність. З точки зору сучасної соціальної філософії виховання в особистості працелюбства, трудової активності – необхідна умова формування її інтелектуальних, моральних та психологічних рис [3, с. 474].

Досліджуючи педагогічну діяльність Івана Гуровича Ткаченка, захоплює його наполегливістю у досягненні поставленої мети, працездатністю, ініціативністю та ентузіазмом у пошуку нових технологій у навчанні та вихованні підростаючого покоління, його умінням підібрати ключі до дитячої душі, умінням створити такі умови навчально-освітнього процесу, за яких здійснювався б гармонійний розвиток особистості учня.

Список використаних джерел

1. Концепція «Нова українська школа», 2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakinppo.org.ua/images/2017/docs/10/konczepczya.pdf>.

2. Сухомлинський В.О. Народний учитель / В.О. Сухомлинський / Вибрані твори: В 5-ти томах. – К.: Рад.школа. – 1977. – т.4.

3. Ткаченко І.Г. Питання трудового виховання в педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського / Іван Гурович Ткаченко // Серп і молот. – 1979– 7,8,10,14с.

4. Філософія. За ред. І.Ф. Надольного. – К.: Вікар. – 1998.

5. Демченко В.В. Підготовка педагогічних кадрів до роботи з обдарованими дітьми в умовах інституту післядипломної педагогічної освіти [Електронний ресурс] / В.В. Демченко // матер. Всеукр.науково-практ. конфер. «Підготовка вчителя до роботи з

обдарованими школярами в системі післядипломної педагогічної освіти» (м. Рівне, 22-23.11.2007 р.). – Режим доступу: <http://www.roippo.rivne.com/>.

Лукачевич Андрій

ДІЯЛЬНІСНИЙ ПІДХІД ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОЄКТНОГО НАВЧАННЯ В УМОВАХ НУШ

Діяльнісний підхід у технологічному освітньому просторі НУШ є сучасною педагогічною концепцією, яка акцентує увагу на активній участі здобувачів освіти у освітньому процесі та спрямована на розвиток їхніх життєвих компетентностей та навичок.

Практика реалізації змісту технологічного навчання з використанням методики творчого проєктування виробів у пілотних класах підтверджує, що такий підхід яскраво викреслює ідею про те, що навчання повинно бути не лише опанування певного об'єму знань, але і формуванню практичних навичок та розвитку критичного мислення здобувачів освіти.

Саме такий підхід до проєктування виробів у сфері матеріальної культури базується на певних принципах:

- активна участь здобувачів освіти у власному процесі створення обраного об'єкта, не лише сприйняття інформації, але і взаємодія з нею, застосування її на практиці та розв'язування реальних завдань;

- зорієнтованість на практичні дії, розв'язання конкретних проблем та вирішення реальних конструкторських задач;

- врахування індивідуальних особливостей, потреб та запитів кожного здобувача освіти, розвиток свого потенціалу;

- взаємодія здобувачів освіти у групах та колективне розв'язання завдань проєкту для сприяння розвитку комунікативних навичок, вмінню працювати в команді;

- практична орієнтованість та застосування отриманих знань та вмінь у реальних життєвих ситуаціях, спрямування на можливість застосовувати свої навички у життєвій практиці.

Діяльнісний підхід царині технологій всіляко сприяє успішній реалізації змісту обраних для навчання модельних

програм через інтеграцію різноманітних видів проєктно-технологічної діяльності, надає можливості отримати знання та вміння через практичний досвід.

Основними складовими такого підходу є можливість спостерігати предмети та явища навколишнього світу як частину проєктувального процесу.

Прикладом тут виступає використання біоформ у конструкції виробу. Ідеї біоніки у конструкції виробу призводять до створення інноваційних рішень, інспірованих природними процесами або структурами. Ось деякі конкретні способи використання біоніки у конструкції виробу:

- використання біологічно створених матеріалів, таких як біополімери або мікроскопічні структури, для покращення властивостей матеріалів у конструкції;

- створення конструкції, яка може адаптуватися до змінних умов, здатністю природних об'єктів адаптуватися до навколишнього середовища;

- використання природних геометричних форм, таких як спірالی чи сферичні структури, для оптимізації дизайну та функціональності виробу;

- взаємодія з навколишнім середовищем або реагування на зовнішні умови тощо.

Біоніка допомагає створювати вироби, які ефективно використовують природні принципи для поліпшення функціональності, стійкості та ефективності.

Важливою частиною діяльнісного підходу є залучення здобувачів освіти до проведення дослідів. Це дозволяє їм вивчати проблеми, формулювати гіпотези та самостійно перевіряти їх. Вивчення властивостей конструкційних матеріалів є важливою частиною інженерних та наукових досліджень, оскільки це дозволяє розуміти, як ці матеріали поведуться в різних умовах експлуатації. Виникає можливість покращення існуючих конструкцій та забезпечення надійності виробів. Напрямки досліджень властивостей конструкційних матеріалів:

- визначення міцності, твердості, гнучкості та інших механічних параметрів матеріалів;

- випробування на розтягнення, стискання, згинання та інші види;

- вивчення теплопровідності, теплоємності та температурної стійкості матеріалів;
- стійкість матеріалів до хімічних реагентів та агресивних середовищ;
- визначення хімічного складу та структури матеріалу, корозійна стійкість;
- електричні та магнітні властивості, дослідження електропровідності, діелектричної проникності та інших електричних параметрів;
- вивчення звукопровідності та інших акустичних параметрів матеріалів;
- дослідження поведінки матеріалів при динамічних навантаженнях, таких як вібрації чи удари.

Такі діяльнісні впливи проводяться за допомогою різноманітних методів та приладів, таких як іспити на витривалість, спектроскопія, мікроскопія, тепло-метрія та багато інших. Результати досліджень використовуються для обрання і покращення матеріалів, розробки нових технологій та оптимізації конструкцій виробів.

Також, під час реалізації проєктів, є активна взаємодія з інформацією, пошуки відповіді на свої запитання, використання різних джерел та аналіз отриманої інформації.

Наприклад - історія використання столярних інструментів налічує тисячоліття, і вона пов'язана з розвитком деревообробної та будівельної галузей. Виникає необхідність зробити короткий огляд етапів розвитку столярних інструментів, таких як: доісторичні періоди, середньовіччя, ренес, промислова революція та сучасний період.

Педагоги можуть створювати спеціальні завдання та вправи діяльнісного характеру, які стимулюватимуть здобувачів освіти застосовувати отримані знання на практиці, розвивати творчість і критичне мислення.

Можливості застосування простих графічних редакторів грають ключову роль у проєктуванні сувенірів, надаючи засоби для творчого виявлення та створення унікальних продуктів. Ось деякі приклади використання графічних редакторів:

- графічні редактори, такі як Adobe Illustrator або CorelDRAW, дозволяють створювати векторні зображення. Це

особливо корисно для логотипів, символів чи графічних елементів сувенірів, оскільки вектори можуть масштабуватися без втрати якості;

- графічні редактори, такі як Adobe Photoshop, використовуються для редагування та покращення фотографій, які можуть використовуватися на сувенірах. Це може включати кольорові корекції, ретуш та інші обробки зображень;

- графічні редактори допомагають створювати ефектний та індивідуальний дизайн для упаковки сувенірів. Це може бути створення етикеток, коробок, інших елементів упаковки;

- є можливість використовувати графічні редактори для створення оригінальних принтів, які будуть використовуватися на текстильних сувенірах, таких як серветки чи органайзери;

- деякі графічні програми, такі як Blender чи Autodesk Fusion 360, дозволяють створювати 3D-моделі для проектування сувенірів;

- графічні редактори можуть використовуватися для створення візуальних прототипів сувенірів, допомагаючи з'ясувати, як виглядатиме готовий виріб.

Діяльнісні вправи з використання графічних редакторів відіграють важливу роль у всьому процесі створення та дизайну обраних виробів, дозволяючи юним конструкторам реалізувати свої ідеї та створювати продукти з виразним та індивідуальним характером.

У конструюванні предметів, розробці ефективних, функціональних та естетично збалансованих виробів ключову роль відіграє критичне мислення. Ось деякі методи критичного мислення, які можна застосовувати у процесі конструювання: аналіз та розуміння потреб та вимог користувачів, відстеження актуальності трендів та інновацій в дизайні та технологіях, SWOT-аналіз

(визначення сильних та слабких сторін, можливостей та загроз), ергономіка та функціональність, систематичний підхід до конструювання, тестування та зворотний зв'язок, сприйняття кольорів та форм, екологічна стійкість та безпека, креативність та інновації тощо.

Використання таких вправ діяльнісного підходу в процесі проектування матеріальних продуктів допомагає забезпечити не

лише естетичним, але й функціональним наповненням та відповідатиме заявленим потребам та очікуванням.

Дуже цікавими та ефективними виявляються альтернативні способи виконання технологічних операцій (у залежності від конкретного контексту і завдань творчого проекту). Ось деякі загальні вправи, які доцільно реалізувати під час технологічного етапу:

- альтернативні способи розмітки деталей, які можуть бути використані в залежності від ситуації, матеріалу, розмірів та вимог конкретного проекту. Ось деякі з них: розмітка зображень через скло, використання шаблонів або готових малюнків для розмітки деталей на матеріалі, підготовка маркерів і трафаретів, використання комп'ютерних програм для візуального проектування розмітки та подальшого використання цієї інформації для ручної або автоматизованої розмітки, Кожен з цих методів має свої переваги і недоліки, і вибір залежить від конкретних вимог проекту, фінансових можливостей та ін.

- розмічання еліпса на фанері може бути виконане кількома способами, залежно від доступності інструментів та точності, яку ви шукаєте. Наведемо декілька альтернативних методів: використання еліпсографа (інструменту, який дозволяє легко та точно розмічати еліпс. Зазвичай складається з двох стержнів, один з яких фіксований, а інший встановлюється у вказаний радіус), використання шаблону еліпса з твердого матеріалу (наприклад, картону чи пластику), використання циркуля та лінійки, використання графічного програмування або CAD-програм для точного розмічання. Вибір методу залежить від ваших можливостей, потреб та вимог щодо точності;

- виконання розкрою листових матеріалів може здійснюватися різними способами в залежності від обсягу робіт, доступності обладнання та особливостей конкретного проекту. Для прикладу кілька альтернативних методів: ручне вирізання за допомогою ручної пили чи лобзика, використання електрофікованих інструментів, використання комп'ютерних програм для оптимізації розкрою фанери з мінімізацією відходів та верстатів ЧПК.

Вибір методу залежить від різноманітних факторів, таких як обсяг робіт, бюджет, точність, швидкість та власний досвід.

Найчастіше для невеликих або індивідуальних проєктів можуть використовуватися менш складні та дешеві методи.

Діяльнісний характер містять операції з виконання отворів довільної форми. Такі дії можна здійснюватися різними методами, залежно від матеріалу, розміру отвору та точності, яку ви потребуєте.

Кілька альтернативних підходів: використання долота для видалення матеріалу та створення отвору, використання коронки для вирізання круглого отвору, сведління невеликих отворів по контуру, використання штампа для видалення матеріалу і формування отвору. Вибір методу залежить від матеріалу, розміру та форми отвору, а також ваших конкретних вимог щодо точності та продуктивності.

Корисним буде й опрацювання альтернативних способів стругання деревини, які можуть бути використані в залежності від породи деревини, потрібного результату та доступності обладнання. Наприклад: використання ручного струга (скобеля) для видалення тонких шарів деревини, використанням фасонних стругів (кальовок, зензубелів тощо) або фігурних ножів.

Кожен з цих способів має свої переваги та недоліки, і вибір залежить від конкретних вимог проєкту та доступності обладнання.

Діяльнісна складова у представленні кінцевого результату проєктування є ефективною формою презентації інтелектуальних результатів, матеріальних продуктів та конкретних дій. Кілька корисних порад щодо формату представлення результатів творчого проєктування:

- створення презентації PowerPoint чи Keynote, де кожен слайд представляє різні аспекти проєкту, включаючи дизайн, функціональність, переваги та характеристики виробу;

- створення матеріальної моделі або виробу, яку можна демонструвати наочно;

- створення відеоролика, в якому автор розповідає про проєкт, показує виріб у дії, демонструє його можливості та переваги;

- використання інтерактивних елементів, таких як вебсайт, додатки чи інші цифрові засоби для детального вивчення виробу;

- організація виставки або ярмарку, де можна продемонструвати виріб широкій аудиторії наживо;

- інформування про виріб, фотографій чи відео в соціальних мережах для залучення уваги та збільшення обігу інформації.

Вибір способу презентації залежить від мети, наявних можливостей, ресурсів та характеристик учнівського проєкту. Комбінування різних методів може забезпечити найкращий ефект.

Інтегрування діяльнісної складової у технологічний освітній простір дозволяє створювати цілісну систему, де здобувачі освіти не лише отримують знання та вміння, але й активно залучаються у проєктно-технологічну діяльність, що сприяє глибшому розумінню процесів та формуванню основних життєвих компетентностей. Крім того, такий підхід розвиває ключові навички, такі як робота в команді, критичне мислення, розв'язання проблем і творчість. Впровадження діяльнісного підходу, особливо в контексті технологічного навчання та проєктування, може мати ряд позитивних наслідків, наприклад таких як посилення мотивації здобувачів освіти, спонукання до дії, дозволяє їм бачити конкретний результат своєї роботи та навчання.

Однак, важливо враховувати, що можуть виникнути виклики, такі як необхідність підготовки педагогів-технологів.

Отже, щоби успішно впроваджувати діяльнісний підхід у технологічній галузі базовій середній освіті, вчителі технологічного навчання мають створювати стимулююче технологічне освітнє середовище, використовувати інтерактивні методи навчання, сприяти розвитку творчості та самостійності здобувачів освіти. Також важливо проводити постійний моніторинг та оцінювання результатів, аби вчасно адаптувати навчальний процес до потреб конкретних суб'єктів освітньої діяльності.

Список використаних джерел

1. Дідик О. В. Компетентнісно орієнтоване навчання. Харків: Основа, 2010.

2. Концепція «Нова українська школа» URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення 15.01.2024).

3. Мосол Н.А. Інтерактивні методи навчання у вищій школі. URL: https://nmv.zsmu.edu.ua/upload/doc_nmvpk/sman_interaktyvni_metod_y_navch_u_vyshchii_shkoli.pdf (дата звернення 21.01.2024).

4. Особистісно зорієнтовані технології: метод проєктів. URL:

<https://ru.osvita.ua/school/method/technol/1413/> (дата звернення 29.01.2024).

5. Пелагейченко М.Л. Урок твоєї мрії: плануємо, мотивуємо, проводимо. Харків: Вид. група «Основа», 2020.

Синецький Сергій

ДОСВІД ІВАНА ТКАЧЕНКА У КОНТЕКСТІ ІДЕЙ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Сучасна освіта визначається не лише накопиченням теоретичних знань, а й активним застосуванням їх у практичних вирішеннях завдань. У цьому контексті особливо актуальним стає питання розвитку трудових навичок здобувачів освіти, яке окреслює нові виміри та можливості завдяки інноваційним підходам. Одним із яскравих прикладів такого підходу є досвід Івана Гуровича Ткаченка, що мав вагомий внесок у розвиток трудового виховання учнів.

Вчення І.Г. Ткаченка висвітлювало важливість того, щоб учень відчував себе активною та важливою частиною освітнього процесу. Це означало не лише засвоєння теоретичних знань, але й їхнє практичне застосування в реальних ситуаціях. Такий підхід сприяв розвитку учнівської ініціативи, творчості та самостійності, що мало важливий вплив на їх подальший розвиток.

І в сьогоденні важливим є формування трудових навичок як ключового елементу комплексного розвитку особистості здобувача освіти.

Ідеї І. Г. Ткаченка щодо трудового виховання

Основним завданням школи Івана Гуровича Ткаченка було навчити учнів навчатися, надавати міцні знання та готувати їх до самостійного життя. В центрі освітнього процесу був учень, його знання, характер, та майбутнє. Ткаченко створив умови для формування та розвитку трудових навичок учнів.

Іван Гурович віддавав перевагу не лише теоретичним аспектам навчання, але й активно залучав учнів до практичної діяльності. Важливим елементом його підходу було поєднання теоретичної підготовки з реальними практичними вправами. Це дозволяло учням не лише засвоювати теоретичні знання, а й

розвивати трудові навички, необхідні для подальшого успішного життя.

Трудова підготовка в Богданівській середній школі реалізувалася через технічні гуртки, де учні набували як трудових навичок так і політехнічних – виготовлення і читання схем технічного креслення, електротехнічні розрахунки. Учні були залучені до експериментальної діяльності, виготовлення приладів, моделей, підготовку рефератів. Технічні завдання ускладнювалися, враховуючи підготовку учнів.

Складність завдань підпорядковувалась певним принципам:

- Копіювання відповідно до готових ескізів чи креслень.
- Творчість: робота за усним описом, удосконалення готових зразків, створення нового, дотримуючись технічних ідей.

Робота в такому контексті вимагала знання з предметів: фізики, хімії, математики тощо.

Отже, ідеї Івана Гуровича Ткаченка щодо трудового виховання визначались не лише навчанням конкретних трудових навичок, але й розвитком особистісних якостей, необхідних для успішного життя. Його педагогічний підхід враховував комплексність розвитку учня, поєднуючи теоретичні знання з практичною діяльністю та акцентуючи на важливості формування самостійних, творчих особистостей.

Інтеграція інформаційних технологій з концепцією навчання та виховання в парадигмі Івана Ткаченка

У період переходу до інформаційного суспільства одним із найважливіших аспектів діяльності людини стає вміння оперативно й якісно працювати з інформацією, використовуючи можливості сучасної техніки та програмних засобів, різних інформаційних платформ та засобів віртуалізації, комп'ютерного експерименту. Це додає до цілей освіти ще одну – формування рівня інформаційної культури, відповідного вимогам інформаційного суспільства та навичкам XXI століття як набір здібностей, які необхідні для успіху в умовах сучасного глобалізованого інформаційного світу: творчість і інноваційність; критичне мислення і вміння вирішувати проблеми; комунікативні навички та навички співробітництва.

В сучасному курсі загальноосвітньої підготовки в ПТО важливими є предмети фізика, інформатика, технології та предмет професійного циклу – інформаційні технології.

На сьогодні цифровізація є головним трендом на загальному ринку праці. Уміння використання цифрових технологій є умінням в роботі, яке поступово стає необхідним для більшості спеціалізацій та професій. Від створення реальних матеріальних об'єктів в епоху технологічного суспільства до створення інформаційних продуктів в епоху цифрового суспільства.

Підходи до реалізації освітніх цілей в обох випадках можуть ґрунтуватися на педагогічно-технологічні засади, започатковані Ткаченком, як в одну так і в іншу епоху. Таким чином, надбання Івана Гуровича пронизують час і знаходять своє продовження в сучасних педагогічних тенденціях.

Сучасний етап розвитку суспільства безперечно пов'язаний із застосуванням інформаційних технологій. Ідеї Ткаченка про трудове виховання можна успішно інтегрувати у сучасний урок з технологій у модулі «Комп'ютерне проєктування» з застосуванням 3D-моделювання, наприклад, використовуючи застосунок Blender 3D.

3D-проєктування надає здобувачам освіти можливість втілювати свої творчі ідеї у віртуальних просторах. Застосування цього інструменту не лише розвиває технічні навички, але й сприяє формуванню креативного мислення та здатності до командної роботи.

Інтеграція інформаційних технологій у трудове навчання відповідає вимогам сучасного освітнього простору, дозволяючи поєднати ідеї Ткаченка щодо розвитку трудових навичок із застосуванням сучасних засобів. Опишемо цей процес поетапно:

1. Навчальні теоретичні завдання:

Ознайомлення з основами трудового процесу: здобувачі освіти можуть вивчати теоретичні аспекти трудового процесу, основи технічних та технологічних аспектів виготовлення виробів.

Аналіз концепції трудового виховання Ткаченка: обговорення ідеї використання трудової діяльності для розвитку особистості та формування цінностей.

2. Етап проєктування в середовищі Blender 3D:

Створення віртуального проєкту: здобувачі освіти можуть використовувати Blender 3D для створення 3D-моделей своїх ідей та концепцій.

Взаємодія та комунікація в середовищі: важливо акцентувати на можливостях спільної роботи, що сприяє розвитку комунікативних навичок та вміння працювати в команді.

3. Реалізація проєкту:

Виготовлення реального об'єкта за власною моделлю: використання технологій, таких як 3D-принтер, для фізичної реалізації створених здобувачами освіти проєктів.

Практична робота з виготовлення: здобувачі освіти отримують практичний досвід роботи з матеріалами та інструментами, що сприяє розвитку трудових навичок та реалізації власних ідей.

4. Оцінювання та рефлексія:

Оцінка результатів: використання критеріїв для оцінювання якості 3D-моделей та фізичних виробів.

Рефлексія і самооцінка: залучення здобувачів освіти до аналізу власної роботи, визначення досягнень та можливостей для покращення.

Інтеграція інформаційних технологій в трудове навчання за методикою І.Г. Ткаченка дозволяє поєднати практичний досвід та теоретичні знання, надаючи здобувачам освіти можливість не лише отримати інформацію, але і застосовувати її у реальних завданнях, розвиваючи тим самим трудові та креативні навички.

Іван Гурович Ткаченко, використовуючи штучний інтелект, міг би створити інноваційне середовище для розвитку трудових навичок, акцентуючи на індивідуалізації, візуалізації та практичних аспектах навчання.

Погляд на ідеї Ткаченка у сучасному інформаційному світі можна осмислити як тезис "Все нове – це добре забуте старе." Такий підхід передбачає використання та вдосконалення традиційних педагогічних методів, які мають довгу історію успіху, з одночасним застосуванням інноваційних технологій для поліпшення якості освіти.

Ткаченко, покладаючи акцент на трудове виховання та практичні навички, відзначав важливість залучення здобувачів освіти до реальних ділових процесів і розвитку їхньої

самостійності. У сучасному інформаційному світі це можна перетлумачити через використання сучасних технологій, включаючи штучний інтелект та віртуальну реальність.

«Все нове» в даному контексті може вказувати на інноваційні підходи, технічні засоби та методики, що доступні в сучасному освітньому середовищі. З іншого боку, «добре забуте старе» відзначає важливість збереження та використання цінних педагогічних підходів минулого, які можуть бути адаптовані до сучасних умов.

Такий синтез традиційного та інноваційного навчання може стати ефективним стратегічним напрямком для вчителів та освітян в умовах швидкого розвитку технологій. Відновлення цінностей минулого в новому світлі може створити гармонійний баланс між передовими технологіями та перевіреними часом педагогічними підходами, забезпечуючи якісну та комплексну освіту.

Також можна акцентувати увагу на наскрізній лінії ідей І.Г. Ткаченка в сучасному вимірі викладання предмета технології.

1. Розвиток технічних та практичних навичок:

інтерактивне навчання в Blender 3D: здобувачі освіти вивчають технічні аспекти 3D-проектування та його практичне застосування, розвиваючи при цьому навички роботи зі спеціалізованим програмним забезпеченням.

2. Креативність та творчість:

віртуальне моделювання ідей: Використання Blender 3D дозволяє здобувачам освіти виразно втілювати свої творчі концепції, розвиваючи при цьому креативне мислення.

3. Комунікативні навички та робота в команді:

спільне проектування та обговорення ідей: здобувачі освіти залучаються до групової роботи в Blender 3D, сприяючи розвитку комунікативних навичок та вмінню ефективно працювати в команді.

4. Самостійність та рішучість:

власна реалізація проєктів: здобувачі освіти отримують можливість втілити свої ідеї в конкретні проєкти, що сприяє розвитку самостійності та рішучості.

5. Проблемне мислення та аналітичні здібності:

розв'язання завдань в процесі 3D-проектування: вирішення труднощів під час створення 3D-моделей розвиває аналітичні та проблемно-орієнтовані навички.

6. Відповідальність та організаційні здібності:

управління власним процесом навчання: здобувачі освіти самостійно планують, виконують та вдосконалюють свої проекти, розвиваючи при цьому навички відповідальності та організації.

Інтеграція ідей І.Г. Ткаченка у викладання та використання Blender 3-D не лише сприяє технічному росту здобувачів освіти, але і створює умови для комплексного розвитку їх особистості, підготовки до самостійного життя та професійного успіху.

Висновки. Інноваційні підходи до трудового навчання, засновані на візії Івана Гуровича Ткаченка та підтримані сучасними інформаційними технологіями, визначають новий стандарт освіти. Цей підхід не лише сприяє формуванню висококваліфікованих фахівців, а й ставить своїм завданням розвиток особистісних якостей, що є ключовим елементом готовності молодого покоління до сучасного життя.

Ідеї Ткаченка про трудове виховання, що включають в себе практичні навички та здатність до самостійного рішення завдань, ідеально поєднуються з сучасними можливостями використання інформаційних технологій в навчанні. Інтеграція цих ідей у процес 3D-проектування у середовищі Blender 3D є не лише логічним етапом, а й стратегічно важливим кроком у формуванні компетентних та творчих громадян.

Тези щодо основних принципів Івана Гуровича Ткаченка в контексті поєднання навчання, виховання та трудового виховання, а також їх відповідність сучасним навичкам 21 століття та концепції навчання протягом всього життя:

1. Централізація навколо здобувача освіти:

- **Ткаченко:** Освітній процес повинен бути орієнтований на учня, його потреби та індивідуальні здібності.

- **Сучасність:** В контексті сучасного світу важливо ставити здобувача освіти у центр освітнього процесу, оскільки це сприяє розвитку самостійності та креативності, необхідних для успіху в 21 столітті.

2. Практична орієнтація навчання:

- **Ткаченко:** Об'єднання теоретичної підготовки із практичними вправами для розвитку трудових навичок.

- **Сучасність:** Сучасний підхід до навчання покладає акцент на практичні навички, оскільки вони є важливим елементом готовності до ринку праці та вирішення реальних завдань.

3. Розвиток креативності та технічних навичок:

- **Ткаченко:** Важливість поєднання технічних аспектів навчання з розвитком творчого мислення.

- **Сучасність:** Сучасні технології, такі як 3D-проекування, надають можливість розвивати технічні та творчі здібності, що відповідає потребам 21 століття.

4. Формування особистісних якостей:

- **Ткаченко:** Розвиток трудових навичок як засіб формування ключових особистісних якостей, таких як відповідальність та ініціатива.

- **Сучасність:** Формування особистісних якостей стає ключовою метою, оскільки вони сприяють ефективній адаптації до змін у суспільстві та кар'єрному зростанню.

5. Навчання протягом всього життя:

- **Ткаченко:** Розглядав освіту як неперервний процес, що триває протягом усього життя.

- **Сучасність:** Концепція навчання протягом життя набуває особливого значення в умовах швидкої зміни технологій та ринку праці, сприяючи постійному самовдосконаленню та адаптації до нових умов.

Отже, інноваційні підходи до трудового навчання, які поєднують традиції Ткаченка із сучасними інформаційними технологіями, є важливим інструментом для формування нового покоління технологічно обізнаних, творчих та самостійних особистостей, готових до викликів ХХІ століття.

Список використаних джерел

1. Ткаченко І. Г. Організація трудового навчання й виховання в процесі навчально-виробничої практики в сільськогосподарському виробництві : дис. ... канд. пед. наук. Т. III. Методика. 1968. / ДАКО. Ф. 7138. Оп.1. Арх. 16. 255 с.

2. Ткаченко І. Г. Учебно-производственная и воспитательная работа в ученической бригаде.1962. / ДАКО. Ф. 7138. Оп. 1. Арх. 24. 114 с.

3. Ткаченко І. Г. Трудове виховання старшокласників. К.: Рад. шк., 1971. 144 с.

4. Проблеми та інновації в природничо-математичній, технологічній і професійній освіті: збірник матеріалів VIII-ї Міжнародної науково-практичної онлайн-інтернет конференції, присвяченій 100-річчю від дня народження І. Г. Ткаченка,

м. Кропивницький, 05-23 квітня 2019 року / за заг. ред. М. І. Садового. – Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2019. – 160 с.

Божемовська Наталія

ІВАН ТКАЧЕНКО ТА ЙОГО МЕТОДИ ТРУДОВОГО ВИХОВАННЯ У ШКОЛІ

Іван Гурович Ткаченко – український педагог, діяльність якого припала на важкі повоєнні роки. Він пройшов шлях від вчителя до директора Богданівської середньої школи, був новатором, практиком і щедро ділився досвідом. Іван Гурович уважно стежив за розвитком тогочасної педагогіки, вивчав досвід свого колеги А. Макаренка, налагоджував ділові зв'язки з В. Сухомлинським, Г. Нестеренком, М. Ставчинським та іншими. Під час керівництва Богданівською школою Іван Ткаченко перетворив цей заклад на наукову лабораторію, до якої їхали переймати досвід вчителі зі всієї країни та з-за кордону.

Педагог наполягав на важливості самостійної навчальної діяльності учнів, пов'язаної з реальною працею в майстернях, на навчально-дослідних ділянках, в учнівській бригаді. Навчання при цьому має орієнтуватися на реальний, суспільно значущий кінцевий продукт.

Іван Гурович Ткаченко вважав, що вчитель не повинен бути посередником у передачі абстрактних знань, а має стати консультантом, наставником, який підтримує учнів у процесі навчання, тісно поєднаному з продуктивною працею.

На думку педагога, виховати дитину можна тільки в процесі напруженої, цікавої, усвідомленої роботи [1, с. 2]

Учні самостійно організовували чергування та стежили за порядком у школі, у супроводі педагогів виготовляли наочне приладдя, таблиці, схеми. При школі функціонували навчальні лабораторії й різнопрофільні майстерні, географічний майданчик, навчально-дослідні ділянки, теплиці, сади, діяли учнівські виробничі бригади, наукові товариства та різноманітні технічні гуртки.

У процесі практичної роботи до учнів доєднувалися

спеціалісти сільського господарства: у якості наукових консультантів із проведення дослідів у рослинництві залучалися агрономи, у тваринництві – зоотехніки. Це також сприяло підвищенню інтересу до професій сільського господарства.

Системою технічних гуртків керувала рада учнівського товариства «Знання і праця». Ця рада функціонально відігравала роль наукового консультанта з конструювання моделей і приладів. А практично цей процес здійснювався так: учень самостійно або за порадою вчителя вибирав яку-небудь модель для власної роботи; секція технічної документації допомагала йому зробити технічне креслення моделі; разом із секцією матеріалознавства учень добирав матеріали, необхідні для виготовлення моделі; секція організації праці сприяла складанню графіка роботи, організації робочого місця тощо. Цікаво, що завдання давалися учням за принципом поступового ускладнення. Першим етапом було конструювання приладу за малюнком, за кресленням, за ескізом. На другому етапі учень мав застосувати технічну творчість спочатку за принциповою схемою разом з усім інструктажем, а потім за зразком із деяким удосконаленням. Творчим звітом членів учнівського наукового товариства були шкільні виставки технічної творчості.

Трудове виховання під керівництвом Івана Гуровича відбувалося за трьома напрямками:

- трудове виховання на уроках з основ природничих і математичних наук (фізика, хімія, біологія, математика) та основ сільськогосподарського виробництва;
- трудове виховання в процесі продуктивної праці в сільськогосподарському виробництві (на базі виробничої бригади);
- трудове виховання в позакласній роботі [2, с. 487]

Система трудового виховання і профорієнтації у школі була зорієнтована на два аспекти: науково-освітній (міцні та глибокі знання) і науково-технічний (застосування на практиці знань, умінь і навичок в окремому напрямі технічної творчості та сільськогосподарського дослідництва) [2, с. 490].

На думку педагога, важливим було вивчення багатьох тем з основ природничих і математичних наук (фізика, хімія, біологія, математика) і основ сільськогосподарського виробництва з

допомогою проблемного і дослідницького методів навчання. Великого значення Іван Гурович надавав залученню старшокласників до безпосередньої праці в галузі сільськогосподарського виробництва, бо матеріальне виробництво має необхідні умови для всебічного розвитку особистості.

На його думку, високий науковий ефект полягає не тільки в оволодінні методикою самостійного добування учнями знань з першоджерел, а й у теоретико-практичній діяльності учнів під час роботи в учнівських наукових товариствах, де вони у процесі виконання перспективних трудових завдань створюють матеріальні цінності для школи.

Серед дидактичних умов ефективності навчання найважливішими Ткаченко вважав:

- наукову організацію праці на всіх етапах уроку;
- поєднання проблемності в навчанні з науковою інформацією знань, створення оптимальних ситуацій для пошукової діяльності учнів;
- диференціацію навчання в процесі уроку відповідно до психологічних особливостей кожної особистості;
- проєктування всіх можливих варіантів діяльності кожного учня у проблемній ситуації;
- аналіз навчального матеріалу з різних кутів зору: наукового, психологічного, логічного, дидактичного і виховного, добір вправ і задач, які найповніше розкривають тему й мету уроку [2, с. 488].

Педагог сформулював п'ять вимог до змісту уроків, які і сьогодні є основою діяльності Богданівської середньої школи. Вони передбачають:

- єдність наукових і психологічних основ уроку на основі чуттєвого і логічного пізнання;
- створення проблемних ситуацій на всіх етапах уроку, особливо на тому етапі, де вивчається новий матеріал;
- використання наочності, яка має виконувати дві взаємопов'язані функції: з одного боку, пояснювати та ілюструвати певне поняття, закон, правило, закономірність тощо, а з другого – її форма і зміст мають викликати потребу в логічному абстрактному мисленні учнів;
- диференціація в навчанні, яка спирається на індивідуальні особливості учня і водночас розвиває їх.

Багаторічний досвід Іван Гурович прагнув передати колегам, тож він організував школу керівних кадрів, якою керував протягом двох десятиріч і виховав не одне покоління педагогів, директорів та керівних кадрів освіти [2, с. 486]

Список використаних джерел

1. Полюхович Тетяна. До 100-річчя від дня народження Івана Ткаченка (1919–1994), учителя, директора школи, фахівця у галузі трудового виховання. Педагогічний музей України Національної академії педагогічних наук України. 22.01.2019 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pmu.in.ua/nogroup/tkachenko/>.
2. Ткаченко Іван Гурович. Учитель, директор школи, фахівець у галузі трудового виховання Українська педагогіка. Кн.2 – Електронне джерело. Режим доступу до статті: <https://lib.iitta.gov.ua/712349.pdf>.

Кобзар Людмила

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ НА УРОКАХ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ЗАСОБАМИ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ

Педагогічна наука доводить, що основою всебічного розвитку особистості є діяльність, де розвиваються нахили та творчі задатки людини, розкриваються здібності, інтереси, самостійність, активність, винахідливість. Оптимальною для розвитку дитини є така діяльність, яка створює умови для дитячої творчості.

«Творчість дітей – глибоко своєрідна сфера їхнього духовного життя, самовираження і самоутвердження, в якому яскраво виявляється індивідуальна самобутність кожної дитини. Цю самобутність не можливо охопити якимись правилами, єдиними і обов'язковими для всіх», – писав В.О. Сухомлинський.

Під дитячою творчістю розуміють діяльність дитини, у процесі якої вона створює якісно нові для самої себе цінності. Ці цінності мають і суспільне значення, тому що необхідні для всебічного розвитку особистості і, як наслідок, для розвитку суспільства. Інколи діти створюють речі, які мають справжню

естетичну цінність, є творами мистецтва. Ще Сократ казав: «У кожній людині – сонце. Тільки дайте йому сяяти».

Процес формування освіти в Україні передбачає застосування нових форм в межах традиційної системи. Адже сьогодні учень має навчатися самостійно, а вчитель – надавати йому матеріали для навчання, керувати навчальним процесом. Головним питанням сьогодення є опанування учнями вмій та навичок саморозвитку особистості, що значною мірою досягається шляхом впровадження інноваційних технологій. Виходячи з цього, актуальність мого дослідження: використання інноваційних технологій у навчальному процесі, що надає величезні можливості для розвитку творчих здібностей та інтересу учнів у процесі самостійної роботи.

Метою моєї роботи є виявлення та обґрунтування педагогічних умов, створення яких сприяє розвитку творчих здібностей на уроках трудового навчання засобами інноваційних технологій навчання.

Питання вдосконалення інноваційних методик трудового навчання досліджували Г. Левченко, В. Сидоренко, Г. Терещук, Д. Тхоржевський та інші. Серед основних завдань, які постають перед сучасною школою, особлива увага звертається на творчий розвиток школярів. Навчальний процес має бути для дитини не лише засобом здобуття знань, без яких вона не може обійтися у повсякденному житті, а має викликати бажання йти шляхом власного розвитку, знаходячи щось нове, цікаве, отримуючи при цьому естетичне задоволення від почутого, побаченого й пережитого. Предмет «Технології» тісно пов'язаний із розвитком творчої активності учнів. Адже, за своєю сутністю, це – предмет творчий, тому при його вивченні необхідно змістити акценти від фактично ремісничого навчання до формування та розвитку творчої ініціативи, пошуку, інтелектуального навчання його змісту, створення реальних умов для реалізації індивідуальних можливостей особистості кожного учня. Творча діяльність емоційна, приваблива для учнів, впливає на всі сторони життя особистості, допомагає задовольнити потреби у діяльності, самопізнанні; спонукає до пошуку. Саме у творчій діяльності розвиваються якості творчої особистості.

Як активізувати пізнавальну діяльність учнів на уроці; привити інтерес до трудового навчання? Це питання тривалий час турбувало мене. Відомо, що творчі здібності учнів найбільш ефективно розвиваються у ході продуктивної творчої діяльності. Творчість, індивідуальність, фантазія проявляються у навіть мінімальному відході від зразка.

Тому одна із головних цілей в моїй роботі з дітьми – навчити учнів творчо мислити. Діти завжди повинні знаходитися в постійному пошуку, кожен раз відкриваючи для себе щось нове. У творчій обстановці завжди народжуються нові ідеї, виникає атмосфера співробітництва. Майже в кожен урок включаю елементи проблемності, завдання, які активізують емоціональний фактор, які потребують самостійного пошуку.

Завдання вчителя полягає у розвитку творчого потенціалу учнів. Вчитель повинен сприяти пробудженню інтересу до пізнання, розвивати вміння та навички самостійно працювати, творчо ставитися до виконання завдання. Розвитку творчих задатків учнів сприяють різнорівневі, індивідуальні та групові завдання, ігри, художньо-конструкторські задачі, інноваційні технології, інтерактивні форми навчання.

На уроках діти працюють як індивідуально, так і в творчих групах. Робота в творчих групах над колективними проектами має велике виховне значення для розвитку художнього смаку, інтересу до мистецтва свого народу, його історії, традиції, для професійної орієнтації. Дітям надається можливість відчувати себе творцями, виконуючи завдання спільно.

На своїх уроках найбільше використовую проблемно-пошуковий, навчально-дослідницький методи.

Для мене зручно планувати не окремі уроки, а всю тему. Спочатку намагаюся оглянути всю тему відразу і розподілити, що і на якому уроці вивчатиметься. Відразу визначаю змістове навантаження уроків, намагаюся передбачити узгодження різних форм, можливості повторення і закріплення матеріалу, попередньої підготовки учнів до засвоєння нового.

Упровадження модульної методики викладання сприяє глибшому вивченню предмета. Модулі зручні в підготовці до

виконання проєктів, підготовки учнів до олімпіад. Кожний модуль допомагає учневі зосередити увагу на головних моментах навчального матеріалу, проконтролювати себе в процесі вивчення теми.

Кожний урок трудового навчання повинен бути виховним для учнів, пов'язаним з життям. Ефективність його визначається, головним чином, ступенем засвоєння матеріалу учнями, а майстерність вчителя – умінням залучити всіх їх до активного пізнавального творчого процесу.

Метою державної Національної програми «Освіта» («Україна XXI ст.») є виведення освіти в Україні на рівень розвинутих країн світу, що можливо лише за умов відходу від авторитарної педагогіки і впровадження сучасних педагогічних технологій.

Життя доводить, що в складних умовах, які постійно змінюються, найкраще орієнтується, приймає рішення, працює людина творча, гнучка, креативна, здатна до генерування і використання нового (нових ідей, задумів, нових підходів та рішень). Тому вся увага була зосереджена на видозміну уроку як форми навчання. Так з'явилися «нестандартні уроки».

Термін «інновація» означає оновлення процесу навчання, який спирається, головним чином, на внутрішні фактори. Отже, інноваційні технології – це цілеспрямований системний набір прийомів, засобів організації навчальної діяльності, що охоплює весь процес навчання від визначення мети до одержання результатів. Система ґрунтується на внутрішніх умовах навчання. Тому ідея «інноваційної технології» полягає у виробленні певної сукупності технологій навчання, що сприяють розвитку творчих здібностей, інтересів, умінь і навичок та інших інтелектуальних чинників у сучасних школярів.

На відміну від звичайних уроків, метою яких є оволодіння знаннями, вміннями та навичками, нестандартний урок найбільш повно враховує вікові особливості, інтереси, нахили, здібності кожного учня. У ньому поєдналися елементи традиційних уроків – сприймання нового матеріалу, засвоєння, осмислення, узагальнення – але у незвичайних формах.

Інноваційними технологіями в трудовому навчанні є наступні.

1. Проєктні технології.
2. Інтерактивні технології.

3. Ігрові технології.
4. Інформаційно-комунікаційні технології.

Проектні технології навчання

Особливе місце серед інноваційних технологій займає проектна технологія під час вивчення трудового навчання (технологій).

Слово «проект» у перекладі з латинської мови означає «кинутий уперед – план, задум».

Творчий проект – це самостійна (під контролем і з допомогою вчителя) творча робота учня від задуму до практичного втілення в життя. Ознаки творчого проекту: задум, пошук та аналіз аналогів, конструювання, виготовлення, захист, практичне використання задуманого виробу.

У своїй роботі залучаю до проектної діяльності учнів 6–9 класів. Так, наприклад, під час вивчення розділу «Проектування, виготовлення та оздоблення виробів вишивкою» в 6 класах пропоную такі теми проектів: закладка для книжки, гольниця, серветка, вишита мініатюра та ін.

Існує декілька підходів до визначення основних етапів проектного навчання. Н.І. Шиян пропонує здійснювати виконання проектів у 5 етапів (Пошуковий, аналітичний, практичний, презентаційний, контрольний). На мій погляд, виконання проекту має складатися з таких основних етапів.

1. Організаційно-підготовчий етап. На цьому етапі учні обирають тему проекту із списку тем, запропонованих учителем (або придумують свою тему), роблять її обґрунтування, розробляють критерії майбутнього виробу, визначають об'єм знань та умінь, які необхідні для виконання задуму, працюють із літературою, шукають та аналізують аналоги задуманого виробу (послуги), пропонують різні власні конструкції виробу.

2. Технологічний етап. Учень виконує технологічні операції (виготовляє виріб), здійснює самоконтроль і самооцінку своєї діяльності.

3. Заключний етап. Оформлення портфоліо проекту (проектної папки). Форми захисту можуть бути різні: так у старших класах, наприклад, я пропоную учням захищати проект за допомогою використання електронної презентації тощо; 5-7 класи – виставка робіт учнів; учнівські ярмарки тощо.

Під час роботи над виконанням проекту найбільшу увагу звертаю на дотримання учнями правил безпечної роботи,

виробничої санітарії й особистої гігієни, навчаю їх тільки безпечним прийомом роботи, ознайомлюю із заходами попередження травматизму.

Під час вибору об'єктів проектування, які зацікавили дітей 6-9 класів не повинні повторюватися технології. Теми для проєктів, що виконуються учнями, обираються ними виключно за бажанням. Учні самостійно збирають інформацію, проєктують виріб, а у процесі технологічного етапу виготовляють його. Діти оформлюють результати роботи у вигляді доповідей, макетів, мультимедійних презентацій.

З власного досвіду хочеться сказати, що зараз підрастає покоління школярів, яке вже не хоче працювати за стандартними формами і методами навчання. І тому виникає необхідність шукати нові методики подачі інформації, обробки і засвоєння матеріалу.

Багато основних методичних інновацій зв'язано сьогодні із застосуванням інтерактивних технологій у навчанні. Активна взаємодія школярів із засобами ІКТ розвиває у них навички навчально-дослідницької діяльності і дозволяє добитися кращих результатів у вивченні предмету.

Інтерактивний – означає здатність взаємодіяти або знаходитися в режимі бесіди, діалогу з чим-небудь (наприклад, комп'ютером) або ким-небудь (людиною).

Отже, інтерактивне навчання – це, перш за все, діалогове навчання, в ході якого здійснюється взаємодія вчителя і учня.

На своїх уроках застосовую деякі інтерактивні методи навчання: мозковий штурм, рішення ситуаційних задач, мікрофон, спільний проєкт та інші. Хочу визнати, що інтерактивне навчання дозволяє вирішувати одночасно декілька завдань. Головне – воно розвиває комунікативні уміння і навички, допомагає встановленню емоційних контактів між учнями, забезпечує виховне завдання, оскільки привчає працювати в команді, прислухатися до думки своїх товаришів. Використання таких технологій в процесі уроку, як показує практика, знімає нервову навантаження школярів, дає можливість міняти форми їх діяльності, перемикає увагу на вузлові питання теми занять.

Ігрові технології є однією з унікальних форм навчання, яка дозволяє зробити цікавим і захоплюючим не лише роботу учнів на творчо - пошуковому рівні, але і буденні кроки з вивчення різноманітних технологій.

Багаторічна практика роботи показала, що зростає кількість різноманітних ігрових технологій, які особливо приваблюють дітей 5-6 класів. Не відмовляються від рольових ігор і старшокласники. Вони з цікавістю ставляться до всього нового, незвичайного в освітньому процесі. На уроках трудового навчання організація ігор допомагає моделювати творчий процес, створює сприятливі умови для розвитку творчих здібностей учнів, розвиває інтерес до самостійних досліджень.

Часто спостерігаю, як діти комбінують, розв'язують, створюють проблемні ситуації, знаходять альтернативні варіанти вирішення тих чи інших завдань, обґрунтовують власну думку.

У процесі своєї роботи переконалася, що після вивчення кожного модуля (розділу) необхідно проводити підсумкове заняття для систематизації знань і умінь учнів, активізації їх творчої діяльності і самостійності. Цікаві види перевірки знань і умінь, до яких відносяться різні дидактичні ігри, звичайно, не замінять традиційних способів контролю і оцінки знань програмного матеріалу. Але ігровий підхід вносить в освітній процес дух пошуку, творчості, змагань, стимулюючи пізнавальну активність учнів. Подібні уроки дають прекрасні результати. В процесі гри постійно створюються ситуації, що вимагають негайного вирішення і ведуть до формування вміння робити вибір і нести за нього відповідальність. А це вимагає самостійного рішення, ініціативи, розвиненого мислення. Крім того, привабливість уроку-гри полягає в тому, що учні після нього прагнуть самостійно, добровільно удосконалювати отримані знання. Не під страхом незадовільної оцінки, а для того, щоб більше дізнатися чогось нового.

У своїй роботі часто використовую ігрові технології, особливо в 5-6 класах: ребуси, кросворди, головоломки, конкурси, гру «Аукціон», «Добери пару», «Склади пару» та інші. Наприклад, під час вивчення навчального проекту «Серветка» (5-6 класи) можна використати гру «Склади орнамент».

Гру-конкурс «Найкраща швачка» доречно проводити під час виконання практичних робіт з метою активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів.

Національна доктрина розвитку освіти України в XXI ст. визначає головною метою освіти «створення умов для розвитку й

самореалізації кожної особистості, як громадянина України, формування покоління, здатного навчатися впродовж життя, створювати й розвивати цінності громадянського суспільства». Саме тому в національній системі освіти пріоритетним напрямком є особистісний розвиток, який пов'язаний із формуванням творчого потенціалу, розвитку творчих здібностей.

Розв'язання даної проблеми в процесі трудового навчання пов'язане з доцільним використанням різних методів і засобів, у тому числі, і застосування інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ).

Одним із напрямів діяльності стала всесвітня ініціатива «Intel®. Навчання для майбутнього», яка спрямована на розвиток шкільної освіти, завдяки навчанню вчителів використанню комп'ютерних технологій у навчально-пізнавальній діяльності учнів. Навчання вчителів за програмою «Intel® Навчання для майбутнього» піднімає організацію проектної діяльності на якісно інший рівень. Саме курси за цією освітньою програмою надали мені можливість подивитися по-іншому на освіту, викладання предмета.

На уроках трудового навчання використання інформаційно-комунікаційних технологій здійснюється за наступними напрямками.

1. Інтерактивні заняття. Цей вид роботи застосовую здебільшого для вивчення нового матеріалу.

2. Різноманітні комп'ютерні вправи. Цей вид діяльності спрямований на практичне застосування та засвоєння відповідних умінь і навичок на основі попередньо вивченого теоретичного матеріалу.

Вважаю, що корисним є те, що можна вільно розширювати комплекс вправ, доповнювати його. Наприклад, під час вивчення теми «Елементи машинознавства», а саме будови швейної машини, пропоную, щоб учні спочатку опрацювали внутрішню будову за допомогою комп'ютера, маючи можливість побачити її ніби «зсередини», а потім відповіли на запитання про типи з'єднань, які використовуються у швейній машині, знайшли несправності у роботі і навіть запропонували методи ліквідації цих несправностей.

3. Використання мультимедійних технологій у навчанні дає змогу здійснити справжній технологічний прорив в організації і практичній реалізації навчального процесу.

У власній практичній роботі використовую довідники, навчальні, демонстраційні програми тощо.

4. Значно полегшують роботу і, що досить суттєво, дозволяють виявити реальний рівень знань учнів тестові програми. На мій погляд, вони корисні ще й тому, що кожен учень може самостійно перевірити свої знання та звернути увагу на недостатньо засвоєний матеріал.

До сучасних інформаційно-комунікаційних технологій навчання відносяться такі.

1. Інтернет – це джерело інформації, корисної з точки зору навчальної діяльності, її аналізу та оцінювання.

2. Мультимедійні програмні засоби. Під час уроків використовую готові мультимедійні засоби. До того ж, часто використовую власні мультимедійні презентації. Це викликає живий інтерес в учнів, покращує процес засвоєння матеріалу, унаочнює пізнання, сприяє розвитку творчих здібностей.

3. Офісні програмні продукти.

На уроках використовую офісне та спеціалізоване програмне забезпечення для підготовки навчально-методичного матеріалу (шаблонів, діаграм, таблиць, презентацій) та для подання учнями результатів виконання завдань в електронній формі.

Аналіз перспективного педагогічного досвіду викладання трудового навчання свідчить, що більшість учителів, які мають великий педагогічний стаж та досвід роботи у закладах загальної середньої освіти, використовують різні методи розвитку творчих здібностей та різні підходи до організації навчальної та трудової діяльності учнів. Уроки трудового навчання мають не тільки закріплювати і покращувати знання та практичні навички учнів, а й виявляти їх потенціал, розвивати творчі здібності та надавати можливості реалізувати їхні творчі індивідуальності, враховуючи національні традиції.

Зважаючи на вище викладене, рекомендую для розвитку творчих здібностей дітей:

- впроваджувати у навчально-виховний процес інноваційні технології як цілеспрямований системний набір прийомів, засобів організації навчальної діяльності, що охоплює весь процес навчання від визначення мети до одержання результатів;

- проводити практичні заняття, на яких учні виготовляють різні вироби з природних матеріалів;

- практикувати на заняттях трудового навчання колективне обговорення індивідуальних творчих завдань;
- використовувати на уроках трудового навчання технічну документацію.

У своїй педагогічній практиці дійшла висновку, що вчителю трудового навчання найкраще використовувати спосіб інтеграції окремих елементів сучасних технологій навчання для розвитку творчих здібностей учнів.

Для того, щоб така інтеграція принесла бажаний результат, необхідно намагатися вникнути в методику кожної з освітніх технологій і використовувати на своїх уроках залежно від теми, мети виучуваного матеріалу, а також типу уроку.

Отже, у процесі такої роботи можна переконалися, що лише вдала інтеграція сучасних педагогічних технологій інтерактивного, особистісно-орієнтованого, проєктного навчання на основі постійного розвитку критичного мислення учнів дасть змогу розвивати творчі здібності, а значить, і формувати творчу особистість учня.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт базової середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF#Text>.

2. Бербец В.В., Дубова Н.В., Коберник О.М. та ін. Методика організації проєктно-технологічної діяльності учнів на уроках обслуговуючих видів праці : навч.-метод. посібник / за заг. ред. О.М. Коберника. – К. : Науковий світ, 2003. – 92 с.

3. Ігри та ігрові технології на уроках трудового навчання / Л. О. Савченко, Н. В. Волкова, Ю. С. Кулінка. – Кривий Ріг, 2010.

4. Кава Л.Г. Розвиток творчих здібностей на уроках трудового навчання. Жидачівська гімназія, 2013. – 35с.

5. Музыка О.Л. Цінності обдарованої особистості. – «Обдарована дитина» (1998).

6. Онопрієнко О. В. Компонентно-структурний аналіз поняття «метод проєктів» / О. В. Онопрієнко // Зміст і технології шкільної освіти : матеріали звітної наук. конф. – К. : Педагогічна думка, 2006.

7. Слюсаренко Н. В. Ігрова діяльність як засіб активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів // Трудове навчання в школі, 2011. № 6.

8. Терещук А. Методи творчої діяльності на уроках

трудового навчання // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2006. – № 1. – С. 19-23.

9. Шостак І.В. Особистісно-орієнтований підхід до трудового навчання // Новий колегіум. – 2005. № 4. – С. 52-54.

Войтко Валентина

ВПРОВАДЖЕННЯ ІДЕЙ І НАДБАНЬ ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСВІДУ І.Г.ТКАЧЕНКА В ОСВІТНІЙ ПРОСТІР СУЧАСНОСТІ

Іван Гурович Ткаченко у своєму науковому доробку має: 8 книг (з яких 3 монографії), 80 наукових статей у педагогічних журналах, збірниках, близько 200 наукових статей у центральних, республіканських, обласних, районних газетах. Його праці присвячені проблемам навчання й виховання молоді, зокрема трудового.

І. Г. Ткаченко як педагог-практик і педагог-науковець постійно стежив за новинами в галузі педагогіки і психології як України, так і за кордоном. Він вивчав досвід А. С. Макаренка, налагоджував ділові зв'язки з багатьма передовими педагогами (В. О. Сухомлинським, Г. Д. Нестеренком, В. І. Білавичем, М. М. Ставчинським та ін.), науковими установами країни.

Свій багаторічний досвід Іван Гурович прагнув передати іншим педагогам – при школі успішно функціонувала школа керівних кадрів, якою він творчо керував протягом двох десятиріч і виховав не одне покоління педагогів, директорів, керівних кадрів освіти.

Справді новаторським є внесок Івана Гуровича в розробку актуальних проблем управління школою. Мету управлінської діяльності він вбачав у цілеспрямованому вихованні учителя-дослідника. Іван Гурович працював творчо й вимагав такого ж ставлення до роботи у своїх колег. Учителі з учнями виготовляли наочне приладдя, таблиці, схеми. У цій школі панувала висока культура педагогічного управління й самоуправління, глибока наукова думка, плідно функціонували навчальні лабораторії й різнопрофільні майстерні, навчально-дослідні ділянки, теплиці, сади, діяли учнівські виробничі бригади, наукові товариства, різноманітні технічні гуртки. Поступово в ході творчого пошуку в

школі визначився основний напрям виробничого навчання – підготовка механізаторів широкого профілю.

Не вживаючи поняття продуктивне навчання, Іван Гурович у 50-70 рр. ХХ ст. практично розробив основи теорії та запровадив у практику продуктивне навчання, яке в Європі почало розвиватися лише в 90-х роках минулого століття.

Освітній процес у Богданівській СШ № 1 характеризується:

- **самостійною навчальною діяльністю учнів**, пов'язаною з реальною працею в майстернях, на навчально-дослідній ділянці, в учнівській бригаді, орієнтовано на реальний, суспільно значущий кінцевий продукт;

- **переосмислювалася роль педагога**, він перестав бути посередником у передачі абстрактних знань, а ставав консультантом, «тренером», наставником, який підтримував учнів у досягненні органічного поєднання навчання з продуктивною працею.

В контексті модернізаційних змін у національній системі освіти і виховання освітня діяльність і педагогічна спадщина І. Г. Ткаченка набувають особливого значення, адже він як педагог-новатор став творцем педагогічної системи, яка перебуває в органічній взаємодії з педагогічною системою В. Сухомлинського.

Іван Гурович переконливо доводив, що виховати дитину можна тільки в процесі активної, творчої, цікавої, усвідомленої роботи. Тільки докладаючи зусиль, долаючи труднощі в самому собі, людина може розкритися повністю, отримати задоволення, відчути себе щасливою. І це стосується не тільки фізичної праці, а й розумової.

Іван Гурович убачав науковий і виховний зміст уроку в тому, щоб виховувати любов до знань, розвивати постійне прагнення до їх поповнення і збагачення, щоб знання стали переконанням кожного учня.

І. Г. Ткаченко працював над проблемою забезпечення дидактичних умов ефективності навчання в процесі пізнавальної діяльності учнів на уроці. Пріоритетними серед них вважав такі:

- наукова організація праці на всіх етапах уроку;
- поєднання проблемності в навчанні з науковою інформацією знань, створення оптимальних ситуацій для

пошукової діяльності учнів;

- диференціація навчання в процесі уроку відповідно до психологічних особливостей кожної особистості;

- проектування всіх можливих варіантів діяльності кожного учня у проблемній ситуації;

- аналіз навчального матеріалу з різних кутів зору: наукового, психологічного, логічного, дидактичного і виховного, добір вправ і задач, які найповніше розкривають тему й мету уроку (рис.1).

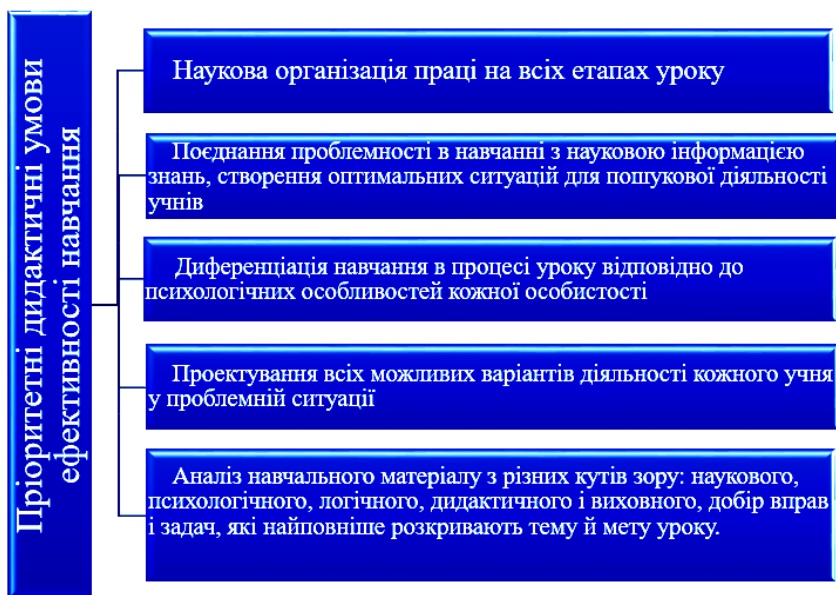

Рис. 1. Пріоритетні дидактичні умови ефективності навчання

«Його наукове кредо – єдність навчання, виховання і розвиток кожної особистості. А стимул навчання – у потребі кожного учня здобувати знання, застосуванні їх у повсякденному житті, у праці», — зазначають у статті «Наш дорогий і незабутній Іван Гурович» відомі вчені В. М. Мадзігон, Г. Є. Левченко, В. І. Моцак.

Іван Гурович убачав науковий і виховний зміст уроку в тому, щоб виховувати любов до знань, розвивати постійне прагнення до їх поповнення і збагачення, щоб знання стали переконанням

кожного учня [3; 4; 6].

Для забезпечення практичного здійснення цієї мети педагог сформулював **п'ять вимог до змісту уроків**, які і сьогодні є основою діяльності Богданівської середньої школи.

Вони передбачають:

- єдність наукових і психологічних основ уроку на основі чуттєвого і логічного пізнання;

- створення проблемних ситуацій на всіх етапах уроку, особливо на тому етапі, де вивчається новий матеріал;

- використання наочності, яка має виконувати дві взаємопов'язані функції: з одного боку, пояснювати та ілюструвати певне поняття, закон, правило, закономірність тощо, а з другого – викликати потребу в логічному абстрактному мисленні учнів;

- диференціація в навчанні, яка спирається на індивідуальні особливості учня і водночас розвиває їх;

- роль і значення домашнього завдання, яке своєрідно повторює увесь процес і зміст уроку [5, с. 288-289].

Практична й теоретична педагогічна спадщина І. Г. Ткаченка глибока, соціально спрямована на гідний розвиток та виховання нинішнього покоління, не вичерпана і не вивчена та потребує осмислення і широкої популяризації в наш час як серед науковців, так і серед педагогів-практиків [1; 2].

Список використаних джерел

1. Іванко А. Б. Освітня діяльність та педагогічна спадщина І.Г. Ткаченка. – Кіровоград, 2004. – 188 с.

2. Спогади про І. Г. Ткаченка. До 85-річчя від дня народження. – Кіровоград, 2004. – 132 с.

3. Педагогічна спадщина І.Г. Ткаченка в контексті модернізації шкільної системи освіти. Матеріали Всеукраїнської науково-методичної конференції (21-22 травня 2004 року). – Кіровоград, 2005. – 270 с.

4. Ткаченко І.Г. Ростимо молодих хліборобів / І.Г.Ткаченко – К. : Знання, 1967. – 44 с.

5. Українська педагогіка в персоналіях: У 2 Т. / За ред. О.Сухомлинської. – Т.2. – К.: Либідь, 2005. – 550 с.

6. Ткаченко І.Г. Богданівська середня школа ім. В.І. Леніна / І.Г. Ткаченко – Київ: Радянська школа, 1975. – 274 с.

7. Ткаченко І.Г. Моральне виховання учнів в учнівській виробничій бригаді / Продуктивна праця учнів у сільській школі. – К. : Рад. шк., 1962. – 28 с.

Жосан Олександр

ІДЕЇ ІВАНА ТКАЧЕНКА ТА СУЧАСНА СИСТЕМА ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

У контексті модернізаційних змін у національній системі освіти і виховання освітня діяльність і педагогічна спадщина І. Ткаченка набуває особливого значення, передусім тому, що він разом із В. Сухомлинським став творцем нової гуманістичної педагогічної системи. Іван Ткаченко зробив вагомий внесок у теорію і практику поєднання навчання з продуктивною працею, у якій вбачав два важливі аспекти: усвідомлення взаємозв'язку людини з природою (особистісна сторона праці) та створення матеріальних цінностей для суспільства (суспільна сторона праці). Будучи вчителем і директором сільської школи, він завжди вважав головним у своїй діяльності гуманне ставлення до дітей і дорослих. Краще суспільство зможуть побудувати лише гуманні, добрі, мудрі люди, а виховати таких людей – тільки розумні вчителі, які не лише приймають ідеї гуманної педагогіки, але й володіють її інструментарієм. У його школі панувала висока культура педагогічного управління й самоуправління, ефективно функціонували навчальні лабораторії і різнопрофільні майстерні, навчально-дослідні ділянки, теплиці, сад, діляки учнівські виробничі бригади, наукові товариства, різноманітні технічні гуртки.

Педагогічну діяльність учителя І. Ткаченко розглядав як специфічний процес, що складається із певних елементів, взаємопов'язаних у систему психологічних і педагогічних дій, які характеризують особистість педагога, чітко виявлене професійне спрямування, знання основ наук, знання психології, володіння педагогічною майстерністю. [11, с. 119].

Організована в Богданівській школі навчально-продуктивна діяльність ефективно впливала на морально-ціннісні мотиви і поведінку як учнів, так і вчителів. Співпраця орієнтувала їх на

свободу творчості й самопізнання як основу продуктивного навчання, де на першому плані були інтереси особистості, її гармонійний розвиток і самореалізація. І. Ткаченко вважав, що праця лише тоді стає виховною силою, коли збагачує інтелектуальне життя, сповнює багатограним змістом розумові інтереси, перетворюється в органічну потребу [6].

Справді новаторським є внесок І. Ткаченка в розробку актуальних проблем управління школою. Мету управлінської діяльності він убачав у цілеспрямованому вихованні вчителя-дослідника. Управлінські кроки І. Ткаченка були завжди виваженими і вмотивованими та спиралися на досягнення науки. Як директор школи, він багато уваги приділяв розвитку організаторських умінь педагогів. Робив він це надзвичайно тактовно, уміло спрямовуючи їхню діяльність у потрібне русло.

Маючи талант творчого вчителя-практика, видатного керівника, він проявив себе також як багатограний талановитий учений у галузі педагогіки, психології та освітнього менеджменту [6].

«Запорукою успішної діяльності Івана Ткаченка, – пише Н. Калініченко, – були наукові основи управління школою, де провідними принципами виступали плановість, перспективність, конкретність і професійність; правильний добір, виховання та раціональне використання кадрів; систематичність перевірки виконання прийнятих рішень, плідні взаємовідносини між керівником і підлеглим. У практиці школи згадані принципи реалізовувалися творчо, комплексно, посилювали духовний потенціал колективу. Досвід роботи вчителів та вихователів узагальнювався в науково-методичних роботах.

Девізом колективу можна вважати висловлювання І. Ткаченка: «Обговорюємо і приймаємо рішення спільно, а відповідальність кожний несе особисто за доручену йому ділянку роботи». На колективне обговорення виносились актуальні питання навчально-виховної роботи, які передбачалися річним планом і які ставило щоденне шкільне життя.

Виконанню колективно прийнятих рішень Іван Ткаченко надавав великого значення. Адміністрація школи та керівники методичних об'єднань практикували групові та індивідуальні бесіди з учителями. В основу тижневого планування директора

школи та його заступників були покладені завдання щодо вирішення конкретних дидактичних і виховних питань, які передбачалися річним планом або виникали в процесі роботи. Завдяки цьому робочий день і тиждень педагогів та учнів мали чітко окреслений ритм. Директор та його заступники постійно вдосконалювали професійну компетентність, власну ерудицію, щоб надавати вчителям конкретні й ділові поради, які враховували б досягнення сучасної педагогічної науки, психології, методики і наукової організації праці.

Іван Ткаченко завжди приймав управлінські рішення усвідомлено і вмотивовано. Зокрема, він зазначав: «Досвід нашої роботи показує: треба категорично відмовитися від порад, що їх дають керівники вчителів «на ходу» і які вважаються компетентними, конкретними і діловими тільки тому, що їх дала керівна особа. Поради «на ходу» можуть бути виправдані тільки в тому разі, коли в учителя є власна думка, яку він спроможний обґрунтувати в бесіді з керівником школи. А роль останнього полягає в тому, щоб на основі власного досвіду і досягнень педагогічної науки, передової практики схвалити пропозиції вчителя, уточнивши та доповнивши їх, якщо в цьому буде потреба. Тільки тоді, коли в практику навчально-виховної роботи школи вчитель вносить власну думку, можна виявити його справжню індивідуальність, творчість». Його поради відзначалися глибокою компетентністю і конкретністю. Він наголошував, що компетентність і професійність повинні пронизувати всі аспекти діяльності кожного вчителя: урок, позакласну і громадську роботу.

Із цією метою в школі була розроблена чітка система організаційної роботи, основними складовими якої були: опанування всіма вчителями філософії освіти як методологічної основи навчання; збагачення знань учителів з педагогіки та психології; постійне поповнення і визначення на кожний навчальний рік провідної проблеми, над якою працює педагогічний колектив; вивчення і впровадження в практику передового досвіду вчителів школи, області, країни.

Особливо бережно директор школи ставився до досвідчених педагогів, називаючи їх золотим фондом колективу. Він залучав їх до науково-педагогічних досліджень, дбав, щоб школа була для них творчою лабораторією. З таких педагогів формувалася «актив»,

який благотворно впливав на творчий потенціал учителів, особливо молодих. Адже сприятлива атмосфера співдружності й співтворчості допомагає вчителю реалізувати власний науково-педагогічний потенціал, підняти на вищий щабель ерудицію, духовність і культуру.

Управлінська діяльність директора цікава досвідом наукової організації праці керівника школи. Крім перспективного планування, Іван Гурович мав насичений план роботи на тиждень і кожен день. Уся його діяльність була спрямована на звеличення людини, виявлення в ній творчого начала, створення умов для розвитку її здібностей. Він плекав учителя-дослідника і в цьому завжди був прикладом для вчителів, своїх заступників, директорів шкіл області, України.

І. Ткаченко розробив багатоаспектну програму самоосвіти директора з питань наукового керівництва школою. Використовував кожен можливість для спілкування з учнями, колегами, викликаючи в них природне бажання діяти, творити. Був надзвичайно ерудованою людиною, мав аналітичні здібності. Він любив дітей, школу, професію вчителя й щоденну напружену творчу працю [3, с. 27-29]».

Спираючись на ідеї І. Ткаченка, науково-педагогічні працівники кафедри педагогіки, психології і корекційної освіти комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського» намагаються удосконалювати зміст, форми і методи підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

Сучасні погляди на підвищення кваліфікації педагогів зумовлюють необхідність нового розуміння місії та функції викладачів і методистів закладів післядипломної педагогічної освіти [4, с. 3]. У сучасній моделі освіти людини впродовж життя провідна роль належить тому, хто навчається, тобто він є активним учасником, одним з рівноправних суб'єктів освітнього процесу. Атмосфера під час навчання має бути дружньою, неформальною, побудованою на взаємній повазі, спільній роботі за підтримки і відповідальності всіх учасників навчальної діяльності. Створюються всі умови для розвитку і самореалізації особистості педагога [8, с. 34].

Ефективність навчання дорослих залежить ще й від таких чинників, як: різнобічність висвітлення проблеми з метою показу її актуальності; створення умов для індивідуального сприйняття, переконання в можливостях подальшого застосування; обслуговування дорослих учнів з метою задоволення їхніх потреб у складанні навчальної програми, виборі індивідуальної освітньої траєкторії, що пов'язана із залученням їх в освітню діяльність; створення умов для їхнього багаторівневого самовизначення; організація освітнього процесу з оперттям на принципи, що дають змогу долати стереотипи, знімати напруження і тривожність [7, с. 119].

Сьогодні питання особистісно орієнтованого підходу до слухачів, максимального задоволення їхніх освітніх потреб, опори на їхній досвід тощо переважно лише декларуються. На практиці ж, на жаль, ми далеко не завжди застосовуємо зазначені чинники під час планування та здійснення освітнього процесу. Це закономірно призводить як до погіршення навчальних досягнень слухачів, так і до формування почуття невдоволення результатами їхньої навчальної діяльності на курсах і в міжкурсовий період. Тому сьогодні постає питання про активізацію та оптимізацію застосування андрагогічних підходів до організації та змістового наповнення діяльності всіх підрозділів закладу післядипломної освіти та районних (міських) методичних кабінетів (центрів).

Кафедра педагогіки, психології і корекційної освіти вже кілька років досліджує проблему «Андрагогічні засади навчання педагогічних працівників у системі післядипломної освіти». Створено відповідний навчально-методичний комплекс. Розроблено спецкурс для керівників та педагогічних працівників закладів освіти і центрів професійного розвитку педагогів «Андрагогічні засади післядипломної педагогічної освіти», метою якого є вдосконалення знань слухачів щодо сутності андрагогіки як наукової дисципліни, впливу андрагогіки на якість науково-методичного забезпечення шкільного менеджменту, менеджменту інновацій, роботи з підвищення кваліфікації педагогічних кадрів. Особливо підкреслюється важливість та значущість урахування в роботі з педагогічними працівниками їхніх вікових, психологічних та фізіологічних особливостей та будувати цю роботу з опорою на їхній фаховий та життєвий досвід. Навчально-тематичним планом

спецкурсу передбачено 14 год. навчальних занять.

Розробляючи зміст лекційних і практичних занять, ми спираємося на надбання школи методистів-кореспондентів (Калініченко Н.А., Кендюхова А.А.) та постійно діючого семінару педагогів-дослідників (Болсун С.А.) [1], які протягом десяти років успішно функціонували на базі кафедри.

Лекція «Андрагогічні засади післядипломної педагогічної освіти: психолого-педагогічний аспект», розроблена кандидатом педагогічних наук Войтко В.В., ставить за мету: ознайомити слухачів із загальною характеристикою поняття «андрагогіка»; розкрити особливості освіти дорослих; ознайомити з психологічними особливостями дорослих людей та передбачає такий план вивчення теми: 1) становлення і шляхи розвитку андрагогіки; 2) андрагогічні принципи і зміст навчання; 3) основні організаційні форми і технології навчання дорослих; 4) психологія дорослої людини; 5) кризи розвитку особистості і кризові ситуації. Викладач акцентує увагу на основних вікових періодах розвитку дорослої людини, що навчається: молодість (від 18 до 30 років) – період оволодіння ролями дорослої людини, фізична і правова зрілість, сімейні орієнтації, професійний вибір; дорослість (від 30 до 45 років) – період накопичення соціальних зв'язків і матеріальних засобів, стабілізація сімейних стосунків, лідерство в різних видах діяльності. Криза середини життя визначається розходженням між мріями, поставленими в молоді роки цілями, і дійсністю; зрілість (від 45 до 60 років) – період авторитету і влади, відбору найбільш цікавих для особистості справ, зміна своєї мотивації у зв'язку з підготовкою до майбутнього пенсійного способу життя. У сучасній ситуації ця група людей переживає кризи дезадаптації, пов'язані не лише з можливим безробіттям, а й втратою моральних орієнтирів.

Під час практичного заняття з теми «Андрагогічні засади післядипломної педагогічної освіти: психолого-педагогічний аспект» передбачено: включення фахівця у процес осмислення своїх особистих і професійних цілей через співвідношення з цілями й цінностями сучасного життя, своїми потребами, запитами, очікуваннями; формування у слухачів як суб'єктів навчання, ставлення до себе як до соціально і професійно зрілої особистості, здатної до самопізнання, самоосвіти, саморозвитку,

рефлексії; сприяння підвищенню соціальної мобільності. Заняття проводиться за планом: 1) дослідження особистісних якостей слухачів, співвідношення їх з віком, соціальними потребами та кар'єрним зростанням; 2) методи корекції та розвитку соціально значущих якостей слухачів; 3) аналіз практичних ситуацій; 4) андрагогічні засади створення постійно діючих семінарів на базі школи.

Викладач на занятті застосовує такі методи організації практики: імітаційне моделювання (дозволяє створювати певні ситуації, що відображають реальну проблематику дорослої людини); проєктування (як цілеспрямована прогностична зміна дійсності); різноманітні види рефлексії (дозволяють осмислювати, оцінювати, корегувати професійно-особистісний досвід); програмування і алгоритмізація (повне засвоєння інформації).

Метою лекції «Розвиток професійної компетентності педагогічного працівника: андрагогічні підходи» (Жосан О.Е.) визначено: сприяти поглибленню й систематизації знань слухачів з теоретичних та методичних засад проблеми розвитку професійної компетентності педагога; ознайомити слухачів із специфічними підходами до організації роботи з розвитку професійної компетентності педагогів. Навчальний матеріал розглядається за напрямками: 1) структура і зміст професійної компетентності вчителя; 2) андрагогічний підхід як основа розвитку професійної компетентності педагога; 3) шляхи розвитку професійної компетентності педагога.

Для закріплення знань та розвитку вмінь слухачів з цієї проблеми викладачем розроблено практичне заняття «Інформаційно-методичне забезпечення самоосвітньої діяльності педагога як шлях розвитку його професійної компетентності», перед яким висуюються завдання: поглибити знання слухачів про зміст та форми самоосвітньої діяльності педагогів; ознайомити слухачів з засадами організації методичного супроводу самоосвітньої діяльності педагогів у системі післядипломної освіти; сприяти розвитку вмінь слухачів використовувати різні способи збирання дидактичних, методичних та інших матеріалів, необхідних для організації методичного супроводу інноваційної діяльності педагогів. Заняття проводиться за напрямками: 1) ознайомлення слухачів з позитивним досвідом щодо організації

методичного супроводу інноваційної діяльності педагогів у системі післядипломної освіти; 2) пошук у мережі інтернет-матеріалів, необхідних для організації методичного супроводу самоосвітньої діяльності педагогів; 3) розроблення алгоритму роботи методичного кабінету (центру) або адміністрації та методичного активу навчального закладу щодо організації методичного супроводу самоосвітньої діяльності педагогів.

Лекція та практичне заняття «Керівник навчального закладу як цілісний менеджер», розроблені Кендюховою А.А., спрямована на пошук шляхів упровадження принципів андрагогіки в систему сучасного менеджменту. Метою лекції є: ознайомити слухачів зі змістом і структурою суб'єктивної концепції шкільного лідерства; розвинути їхні комунікативні і рефлексивні здібності, лідерські і дослідницькі якості, мотивацію до високоякісної професійної діяльності; удосконалення вміння і навички використання сучасних методів навчання (інтервізія, портфоліо, зворотний зв'язок); розвинути знання про навчальні цикли та критерії ефективності діяльності закладу освіти; розвинути навички педагогічного оцінювання. Напрями вивчення теми: 1) суб'єктивна концепція лідерства керівника навчального закладу; 2) розвиток і навчання керівника навчального закладу; 3) робоча концепція керівника освітнього закладу; 4) навчальний заклад як організація, що навчається; 5) професійне відновлення та підтримка розвитку педагогів; 6) спостереження й наставництво; 7) оцінка якості освітнього процесу та його учасників.

Заслуговують на увагу лекції і практичні заняття, які використовують викладачі кафедри в інших модулях навчального плану програми підвищення кваліфікації:

«Педагогічна майстерність і особистість учителя у контексті концепції “Нова українська школа”», «Управління професійною адаптацією», «Технології підвищення адаптованості особистості» (Семез А.А.);

«Особливості особистісно-професійного становлення педагога в умовах трансформації суспільства», «Управління особистою ефективністю як складова професійного успіху», «Ресурси саморозвитку особистості», «Персоніфікований підхід до моделювання програми самовдосконалення» (Павлюх В.В.);

«Впровадження інноваційних технологій в освітній процес»,

«Експериментальна діяльність у закладі освіти: організаційно-методичний аспект» (Марченко І.А.).

Слухач, як правило, прагне до якнайшвидшої віддачі від отриманих знань і умінь. Йому характерне бажання отримати якомога більше знань і умінь прикладного характеру. Як самодостатня особистість, має власну думку і переконання з приводу будь-якої навчальної теми, яка розглядається, навіть інноваційної. Саме тому навчання на курсах і в міжкурсовий період на різноманітних навчально-методичних заходах відбувається в цілому у формі змістового діалогу. Викладачі кафедри досить результативно використовують лекцію-діалог, на якій кожен слухач має змогу поставити запитання, дати репліки, коментарі. Це уможливує активність слухачів, викликає бажання актуалізувати здобуті раніше знання та є платформою для систематизації і поповнення знань і умінь. Викладач при цьому вільно оперує підходами до різних стилів мислення та сприйняття, підвищуючи рівні індивідуалізації навчального процесу, зважаючи на те, що у дорослої людини (на відміну від дитини) різні стилі мислення та світосприйняття вже достатньо сформовані.

На практичних заняттях науково-педагогічні працівники впроваджують такі форми організації освітнього процесу: колективне обговорення проблем («мозковий штурм» і «мозкова атака»), моделювання процесу чи явища (уроку, виховного заходу); нерідко пропонують слухачам змоделювати форми ефективного спілкування з учнем на певну тему, способи попередження конфліктних ситуацій, впливу на «особливих» учнів тощо. Традиційними стали тренінги, на яких слухачі мають можливість глибоко занурюватись у проблему, розглядаючи її грані, набуваючи практичних умінь розв'язувати її на належному рівні. Значне місце на практичних заняттях займають ігри: рольові, ділові, ситуативні, руханки, творчо-інтелектуальні тощо. Слухачі, як правило, із задоволенням включаються в ігрову діяльність, демонструючи при цьому свої знання і вміння з тієї чи іншої проблеми. Спілкування в ході гри дає змогу отримувати й коригувати власні знання і вміння, при цьому набувати навичок ігрової діяльності із школярами. Незмінним компонентом на практичних заняттях є розвивальні вправи, підібрані відповідно до теми заняття. Виконання вправ в інтерактивному режимі (у малих

групах) дає змогу організувати обговорення, обмінятися досвідом роботи, отримати нові знання і вміння.

Зазначені форми і методи викладання уможливлюють отримання широкої пізнавальної інформації в цілісному аспекті за порівняно короткий проміжок часу. При цьому слухачі, як правило, розкривають свій освітньо-творчий потенціал, навчаються, практикують, розвивають власний інтелект. Слід констатувати, що нерідко в ході подібних практикумів значно підвищується самооцінка, з'являється бажання перенести цікаві методи і прийоми роботи у шкільну практику. Є також позитивні результати від апробації певних технологій, про які інформували педагоги на конференціях, семінарах, на конкурсі «Учитель року» тощо.

Отже, ідеї Івана Ткаченка про роль і місце керівника закладу освіти в освітньому процесі, про необхідність формування і розвитку дослідницьких умінь педагогів, про сприяння становленню свідомого ставлення педагогів до розвитку їхнього професіоналізму та прагнення самоосвіти можуть і сьогодні стати у пригоді керівникам закладів освіти, педагогічним та науково-педагогічним працівникам.

Сьогодні питання особистісно орієнтованого підходу до слухачів закладів післядипломної педагогічної освіти, максимального задоволення їхніх освітніх потреб, опори на їхній досвід тощо стають все більш актуальними. Тому постає питання про активізацію та оптимізацію застосування андрагогічних підходів до організації та змістового наповнення діяльності всіх підрозділів закладу післядипломної освіти та центрів професійного розвитку педагогічних працівників.

Розроблені кафедрою педагогіки, психології і корекційної освіти навчально-тематичний план спецкурсу та серія лекцій, практичних занять і тренінгів сприятимуть реалізації цих завдань.

Науково-педагогічні працівники кафедри в освітньому процесі застосовують активні та інтерактивні методи навчання, намагаються дотримуватися диференційованого і, наскільки це можливо, індивідуального підходу до слухачів в аудиторний та позааудиторний час. Результати апробації лекцій і практичних занять показали актуальність та важливість для слухачів цієї проблеми. Про це свідчать їхні відповіді на запитання анкет

вихідного комплексного діагностування.

Список використаних джерел

1. Болсун С.А. Постійно діючий семінар як перспективна форма роботи з педагогами-дослідниками / С.А.Болсун // Методичний вісник КОШПО. – 2006. – С. 7-11.

2. Іванко А.Б. В.О. Сухомлинський, І.Г. Ткаченко: діалог самодостатніх педагогічних систем / А.Б. Іванко. – Кіровоград : Центр.-Укр. вид-во, 2002. – 60 с.

3. Калініченко Н.А. Творче використання спадщини педагогів-новаторів з проблеми управлінського менеджменту / Н.А. Калініченко // Науково-методичний вісник № 50. – Кіровоград : КЗ «КОШПО ім. Василя Сухомлинського», 2014. – С. 26-33.

4. Кендюхова А.А. Розвиток системи інтернаціоналізації освітнього процесу як пріоритет інноваційного розвитку післядипломної педагогічної освіти // А.А. Кендюхова. – Педагогічний вісник. – 2022. – № 1-2. – С. 3-22.

5. Кремень В.Г. Зберегти в освіті все те добре, що маємо, і разом з тим досягти якісно нового її стану // Освіта України. – 2001. – 18.07. – С. 1-2.

6. Мадзігон В. Життя і діяльність І. Г. Ткаченка – блискучий приклад служіння українському народові / Василь Мадзігон, Григорій Шевченко. – Трудова підготовка в закладах освіти. – 2004. – № 3.

7. Ніколенко Л.Т. Андрагогічні засади підготовки вчителів до експертизи навчальної літератури / Л.Т. Ніколенко // Актуальні проблеми сучасного підручникомознавства: зб. матер. Міжнар. наук.-метод. інтернет-конфер., 12-14.12.2012 р. / укладач О. Жосан. – Кіровоград: Ексклюзив-систем, 2013. – С. 116-120.

8. Шарко В.Д. Андрагогічний підхід до організації навчання вчителів у системі післядипломної освіти / В.Д. Шарко. – Херсон, 2003. – 96 с.

9. Ткаченко І. В.О. Сухомлинський і етнопедагогіка народознавства / Іван Ткаченко // Серп і молот. – 15.06.1993.

10. Ткаченко І.Г. Трудове виховання старшокласників / І.Г. Ткаченко. – К.: Рад. шк., 1971. – 144 с.

11. Хижняк Б.П. Система трудового виховання в педагогічній спадщині І.Г.Ткаченка / Б.П. Хижняк // Педагогіка і психологія. – 1999. – № 3. – С. 117– 122.

Відомості про учасників круглого столу

1. Березівська Лариса Дмитрівна, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, директор Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського.

2. Божемовська Наталія Вікторівна, заступник директора з виховної роботи, вчитель української мови і літератури та зарубіжної літератури комунального закладу «Гімназія «Сучасник» Кропивницької міської ради».

3. Бойчук Сергій Якимович, директор Богданівського ліцею імені І. Г. Ткаченка Суботцівської сільської ради Кропивницького району Кіровоградської області.

4. Буртовий Сергій Вікторович, кандидат педагогічних наук, заступник директора з науково-дослідної діяльності та міжнародного співробітництва комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського».

5. Василенко Надія Володимирівна, завідувач кафедри управління та адміністрування комунального закладу вищої освіти «Вінницька академія безперервної освіти», доктор педагогічних наук, професор.

6. Войтко Валентина Володимирівна, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри педагогіки, психології і корекційної освіти комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського».

7. Гайда Лариса Анатоліївна, провідна наукова співробітниця Педагогічного музею України.

8. Жосан Олександр Едуардович, кандидат педагогічних наук, завідувач кафедри педагогіки, психології і корекційної освіти комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського».

9. Калініченко Надія Андріївна, доктор педагогічних наук, професор, Заслужений учитель України, професор Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка.

10. Кобзар Людмила Вікторівна, заступник директора з навчально-виховної роботи комунального закладу «Гайворонський міжшкільний ресурсний центр» Гайворонської міської ради Кіровоградської області.

11. Лукачевич Андрій Федорович, вчитель-методист, старший викладач комунального закладу «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Запорізької обласної ради.

12. Марченко Ірина Анатоліївна, методист кафедри педагогіки, психології і корекційної освіти комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського».

13. Міхно Олександр Петрович, доктор педагогічних наук, директор Педагогічного музею України, головний науковий співробітник відділу педагогічного джерелознавства та біографістики Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського.

14. Мудрий Іван Левкович, методист вищої категорії, голова відокремленого підрозділу Всеукраїнської асоціації наукових і практичних працівників технологічної освіти, Заслужений вчитель України, методист з профорієнтації комунального закладу «Гайворонський міжшкільний ресурсний центр» Гайворонської міської ради Кіровоградської області».

15. Рудницька Тетяна Олександрівна, старша наукова співробітниця Педагогічного музею України

16. Синецький Сергій Володимирович, викладач Піщанобрідського професійного аграрного ліцею Кіровоградської обласної ради.

17. Сухомлинська Леся Віталіївна, доктор філософії (PhD), старший науковий співробітник сектору сухомліністики відділу педагогічного джерелознавства та біографістики Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського.

18. Сухомлинська Ольга Василівна, доктор педагогічних наук, професор, академік НАПН України, головний науковий

співробітник сектору сухомлиністики відділу педагогічного джерелознавства та біографістики Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського.

19. Татаренко Олена Володимирівна, методист науково-методичної лабораторії природничо-математичної та інформатично-технологічної освіти комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського».

20. Трубіна Валентина Геларіївна, методист обласного навчально-методичного центру освітнього менеджменту та координації методичних формувань комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського».

21. Юрченко Сергій Сергійович, магістр історії та географії, провідний науковий співробітник Державного архіву Кіровоградської області.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**Трудове виховання учнів
у контексті реалізації ідей концепції
«Нова українська школа»**

**Збірник матеріалів
Всеукраїнського круглого столу,
присвяченого 105-й річниці
від дня народження Івана Ткаченка**

Укладач –
Олександр Жосан,
завідувач кафедри педагогіки, психології і корекційної освіти
комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти імені Василя
Сухомлинського», кандидат педагогічних наук.

Редактор – Надія Плащевська.

Коректор – Тетяна Шабаліна.

На обкладинці - репродукція картини В.Кузьмича "Перед дощем"
Підписано до друку 28.02.2024. Формат 60x84¹/16. Папір офсетний.
Гарнітура Times New Roman. Друк офсет. Умов. друк. арк.
Обл.-вид. арк. Зам. №